

Розглядаються теоретико-методологічні та організаційно-практичні питання реформування бухгалтерського обліку, економічного аналізу, фінансового контролю, аудиту та статистики на сучасному етапі формування ринкової економіки в Україні.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів і студентів.

The theoretical, methodological and practical questions of reforming of book keeping, economic analysis, financial control, audit and statistics at the present stage formations of market economy in Ukraine are considered.

For scientists, teachers, candidates and students.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	В.Д. Базилевич, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	В.М. Шелудько, канд. техн. наук, доц. (заст. відп. ред.); А.А. Чухно, д-р екон. наук, проф., акад. НАН України; Д.М. Черваньов, д-р екон. наук, проф., чл.-кор. АПН України; В.А. Євтушевський, д-р екон. наук, проф.; П.С. Єщенко, д-р екон. наук, проф.; І.О. Лютий, д-р екон. наук, проф.; В.О. Мандибуря, д-р екон. наук, проф.; А.О. Старостіна, д-р екон. наук, проф.; О.І. Черняк, д-р екон. наук, проф.; В.Г. Швець, д-р екон. наук, проф.; А.В. Шегда, д-р екон. наук, проф.; С.Г. Фірсова, канд. екон. наук, доц. (відп. секр.).
Адреса редколегії	03022, Київ-22, вул. Васильківська, 90-а, економічний факультет ☎ (38044) 259 71 82
Затверджено	Вченою радою економічного факультету 26.04.10 (протокол № 9)
Атестовано	Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 09.06.99
Зареєстровано	Міністерством інформації України. Свідоцтво про державну реєстрацію КІ № 251 від 31.10.97
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	01601, Київ-601, 6-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43 ☎ (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28

ЗМІСТ

Бойко І.	
Передумови виникнення, сутність та призначення стратегічного управлінського обліку	4
Головко В., Мисака Г.	
Інформаційно-аналітичне забезпечення управління грошовими потоками фірми	5
Голубнича Г.	
Розкриваємість облікової інформації та забезпечення прозорості діяльності	9
Горобець О.	
Статистичне забезпечення управління відтворенням населення в регіоні	12
Гура Н., Радченко К.	
Побудова управління витратами підприємств у хімічній галузі	14
Дрозд І., Бойко К.	
Роль аналізу хеджування у системі прийняття управлінських рішень підприємств переробної промисловості	16
Іваненко О.	
Особливості оподаткування кредитних спілок	19
Калюга Є.	
Оцінка стану державного внутрішнього фінансового контролю та шляхи його реформування	21
Кашенко О.	
Організація обліку та внутрішнього контролю грошових потоків та розрахунків на прикладі підприємств сфери технічного обслуговування автомобілів	25
Ковтун Н., Нагорна Т.	
Статистична оцінка діяльності страхових компаній в Україні у 2000-2008 рр.	27
Кузьмінський Ю.	
Облік фінансових інструментів, хеджування та фінансова криза – є зв'язок?	29
Купалова Г. Матвієнко Т.	
Нормативно-правове забезпечення обліку та аудиту виконання зобов'язань за податками і зборами в умовах фінансово-економічної кризи	31
Лучко М.	
Концепція управлінського обліку для підприємств швейної промисловості	35
Мельник Т., Мельник М.	
Недержавне пенсійне забезпечення: облік, оподаткування та контроль	37
Рошко Н.	
Ліцензування в туристичній галузі України як фактор державного регулювання її розвитку	41
Сидоренко М.	
Актуальність використання статистичних методів у фінансово-господарській діяльності українських підприємств	44
Травінська С.	
Гармонізація та стандартизація обліку і звітності зобов'язань відповідно до МСФЗ та МСБО	46
Хвостенко О.	
Інформаційне забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища підприємства	48
Чечуліна О.	
Загальні тенденції розвитку державного фінансового контролю в сучасних умовах	50
Швець В., Борисюк О.	
Необоротні активи в системі кругообороту капіталу підприємства	53
Швець В., Радилицький Ю.	
Історичне підґрунтя формування фінансового контролю в Україні	55
Шибіріна С.	
Інформаційне забезпечення статистичного дослідження ринку нерухомого майна	57
Шморгун Н.	
Методи дослідження впливу інфляції та зміни цін при аналізі фінансової звітності підприємства	60
Ловінська Л.	
Удосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні	63

CONTENTS

Boiko I. Preconditions of origin, essence and assignment of strategic managerial accounting	4
Golovko V., Mysaka G. Information-analytical Support of Management Company Cash Flow	5
Golubnichka G. Disclosing the registration information and maintenance of a transparency of activity in the conditions	9
Gorobets E. Statistical providing of management reproduction of population is in region	12
Gura N., Radchenko K. A construction of management of enterprises charges is in chemical industry	14
Drozd I., Boiko K. The role of hedge analyses in the system of decision making management at the enterprises of processing industry	16
Ivanenko O. Features of taxation of credit unions	19
Kaliyga E. Assessment of public internal financial control and ways to reform it	21
Kashchenko O. Organization of accounting and internal check cash flow and payment on base business of automobile maintenance servicing	25
Kovtun N., Nagorna T. The statistical estimation of the Ukraine's insurance companies activity during 2000-2008 years	27
Kuzminskiy Yu. Impact of accounting information about financial instruments and hedging on the world economy	29
Kupalova G., Matvienko T. Regulatory and legal support of taxes-and-duties liabilities accounting and audit under the conditions of financial and economic crisis	31
Luchko M. The concept of managerial accounting for business clothing industry	35
Melnyk T., Melnyk M. Private pension securement: accouting, taxation and control	37
Roshko N. Licensing in tourist industry of ukraine as factor of government control of its development.....	41
Sydorenko M. Actuality of use of statistical methods in economic activities of the ukrainian enterprise	44
Travinska S. Harmonization and standardization of accounting and reporting of the liabilities accordance to the IFRS and IAS.....	46
Khvostenko O. Information sources of company's competitive environment statistical analysis	48
Chechulina O. General trends of state financial control in modern conditions.....	50
Shvets V., Borisiyk O. Irreversible assets are in the system to circulation of capital of enterprise	53
Shvets V., Radylytskyy Yu. Historical background of formation of financial control in Ukraine.....	55
Shibirina S. Information Support of Real Estate Market Statistical Research	57
Smorgun N. Investigation methods of inflation and price behavior in financial statements analysis	60
Lovinska L. Improving Regulatory Support of Accounting in Ukraine	63

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ, СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Стаття присвячена вивченню передумов та необхідності виокремлення стратегічного управлінського обліку в обліковій системі підприємства. Досліджено економічну сутність і призначення стратегічного управлінського обліку та обґрунтовано його важливість для прийняття стратегічних рішень на підприємстві.

The article is devoted to the research of preconditions and necessity of creation strategic managerial accounting in the accounting system of enterprise. There are investigated economic essence and assignment of strategic managerial accounting and substantiated its importance for making strategic decisions on an enterprise.

На сучасному етапі розвитку економіки ефективне функціонування вітчизняних підприємств багато в чому залежить від їх здатності враховувати численні зміни, що відбуваються у зовнішньому бізнес-середовищі, своєчасно адаптуватися до нових умов господарювання та приймати необхідні для цього рішення. Стрімкий розвиток глобалізаційних процесів, посилення конкурентної боротьби об'єктивно зумовлюють необхідність забезпечення і збереження динамічного розвитку підприємств в умовах ризику і невизначеності. Стає надзвичайно важливим завдання оптимального використання наявних і пошуку нових можливостей і варіантів розвитку, забезпечення стійкого економічного зростання підприємства. В таких умовах важливої ролі набуває аналіз і обґрунтування стратегії управління підприємством. Світова і вітчизняна практика свідчать, що стратегічне управління дозволяє зменшити невизначеність в діяльності підприємства, підвищити його готовність до непередбачуваних ситуацій, визначити пріоритетні напрямки розвитку і зосередити на них свої зусилля. У зв'язку з цим набирають актуальності питання, пов'язані з обліково-аналітичним забезпеченням прийняття стратегічних управлінських рішень в діяльності підприємств.

Проблемам інформаційного забезпечення прийняття стратегічних управлінських рішень присвячено роботи відомих науковців – Б. Райана, С. Каплана, К. Дуррі, К. Уорда, І.В. Алексєєвої, С.Ф. Голова, В.Р. Шевчук, П.Й. Атамаса та інших. Проте на сьогоднішній день не існує єдності щодо необхідності виокремлення стратегічного управлінського обліку, немає чіткого підходу до розуміння його сутності та призначення.

Метою статті є окреслення передумов виникнення стратегічного управлінського обліку та дослідження його сутності та призначення.

Облікові дані на всіх етапах розвитку людства виступали основою для прийняття рішень. Соколов Я.В. зазначає, що у всіх випадках бухгалтерський облік створює "порядок з хаосу" [7, с. 57].

Серед основних функцій бухгалтерського обліку, що виокремлюються сучасними авторами, можна виділити наступні:

- забезпечення збереженості майна власників;
- контроль як засіб забезпечення ефективного управління;
- інформаційна функція (забезпечення інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства).

Бухгалтерський облік являється невід'ємною частиною системи управління підприємством, є однією з його функцій. Відмінності в моделях бухгалтерського обліку обумовлюють основні підходи до формування облікової інформації для прийняття рішень. В наш час Україна активно здійснює гармонізацію та стандартизацію бухгалтерського обліку відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності, що потребує значних змін процесу формування фінансової інформації. Витіснення традиційного бухгалтерського обліку потребує від бухгалтерів нового мислення. Якщо тривалий час бух-

галтерський облік був лише засобом реєстрації господарських операцій методом подвійного запису і складання фінансової звітності, то зараз від бухгалтера вимагається вміння надавати інформацію корисну для прийняття економічно виважених рішень як оперативного, так і тактичного та стратегічного характеру.

Роберт С.Каплан справедливо відзначає, що корпоративні управлінські системи не відповідають сучасним умовам. В наш час швидко змінюваних технологій, гострої конкуренції як в глобальному масштабі так і в межах країни і значного збільшення можливостей обробки інформації, управлінські бухгалтерські системи не в змозі своєчасно надавати менеджерам необхідну інформацію для управління процесами, визначення собівартості і оцінки результатів діяльності [4, с. 57].

В сучасних умовах господарювання виникла гостра потреба в аналізі існуючих форм подання облікової інформації і в розробці шляхів їх удосконалення з метою прийняття стратегічних рішень. Дані фінансового обліку являються найбільш достовірними і доступними для підприємства. Однак в агрегованому вигляді вся ця інформація не є повною, оперативною і достатньою для прийняття стратегічних рішень і тому повинна бути доповнена іншими видами інформації.

В Україні, як і в більшості країн світу в системі бухгалтерського обліку крім фінансового виокремлюють також управлінський облік, який включає в себе всі види облікової інформації, необхідної для управління підприємством. Протягом тривалого часу свого існування система управлінського обліку зазнавала змін. Останніми роками поряд з традиційними методами управлінського обліку досить широко почали використовуватися нові методи і підходи, зокрема, безперервне прогнозування, комплексне управління якістю, система збалансованих показників, модель економічної доданої вартості, калькулювання витрат за видами діяльності та ін. Розвиток даних методів зумовлений в першу чергу зміною бізнес середовища, в якому функціонує підприємство, оскільки внаслідок цього змінюються цілі, що постають перед підприємством. Так, в наш час все більше і більше приділяється уваги довгостроковим (стратегічним) цілям. Це свідчить про те, що останнім часом сформувалася нова точка зору на управлінський облік, яка полягає в тому, що він призначений головним чином для сприяння розробці і впровадженню ділової стратегії на підприємстві. З цієї точки зору управління бізнесом – це безперервний циклічний процес, який включає в себе такі стадії:

- розробка місії, стратегічних цілей і стратегії;
- поширення в організації інформації про обраний стратегічний напрям і визначення стратегічних нормативів;
- розробка і здійснення тактичних кроків для впровадження в життя стратегічної лінії, бюджетне планування, складання бюджетів;
- розробка і впровадження методів контролю для відслідковування успішності здійснення практичних кроків і, таким чином, успіху в досягненні стратегічних цілей [6, с. 14].

На кожній із вказаних стадій дані управлінського обліку надзвичайно важливі. Таким чином, можна стверджувати, що одним із найбільш перспективних напрямів управлінського обліку є стратегічний управлінський облік.

Розвиток стратегічного управлінського обліку багато в чому зумовлений тим, що на початку 70-х років ХХ століття зародилася така дисципліна, як стратегічний менеджмент. Основний акцент, який робився в даному напрямку менеджменту – досягнення стійких конкурентних переваг. Стратегічний облік виявився досить корисною і зручною технологією, яка дозволяла зосередитися на стратегічних перспективах, включаючи дані щодо ринку збуту підприємства та його конкурентів. Також стратегічний управлінський облік забезпечує інформацію стосовно ринкових перспектив вже існуючих товарів, при цьому аналіз, що проводиться в межах стратегічного управлінського обліку, не обмежується одним підприємством, а повинен виявити його конкурентні переваги порівняно з конкурентами. Стратегічний управлінський облік намагається покращити існуючу ситуації забезпеченням аналізу, який би сприяв формуванню успішної конкурентної стратегії фірми [3, с. 25].

Таким чином, стратегічний облік є основою для прийняття стратегічних рішень. Стратегічні рішення – це рішення, що спрямовані на досягнення підприємством успіху шляхом реалізації своїх цілей з врахуванням факторів зовнішнього середовища.

Однак, досі немає повного обґрунтування стратегічного управлінського обліку. Різні автори по-різному трактують сутність та напрями його розвитку, а є і такі, що не виділяють його в окремий напрям досліджень, хоча і розкривають важливість обліку в досягненні стратегічних цілей.

Іннз, Купер, Каплан визначають стратегічний управлінський облік як надання інформації для підтримки прийняття в організації стратегічних рішень. Сіммондз, Бромвіч розглядають його як спосіб аналізу власного бізнесу і бізнесу суперників, який застосовується при розробці і відслідковуванні стратегії власного бізнесу [3, 850].

К. Друрі подає основні напрямки, які використовуються для характеристики стратегічного управлінського обліку:

- вихід за межі внутрішньої орієнтованості традиційного управлінського обліку і отримання інформації про конкурентів;
- визначення залежності між стратегічною позицією, обраною компанією, і очікуваним застосуванням управлінського обліку;
- отримання конкурентної переваги за рахунок аналізу способів скорочення витрат і / чи підвищення ступеня диференційованості продукції компанії за допомогою використання зв'язків в ланцюжку цінності і оптимізації факторів витрат [3, с. 871].

Боб Райан стверджує, що стратегічний управлінський облік – це певне поєднання управлінського обліку з системами фінансової звітності, зорієнтоване на прийняття стратегічних управлінських рішень [5, с. 18].

Алексєєва О.В., зазначає, що стратегічний облік – це облікова система, яка включає в себе фінансовий, управлінський облік, моніторинг зовнішнього середовища, стратегічне планування, що дозволяє внутрішнім та зовнішнім користувачам приймати стратегічні рішення [6, с. 19].

Вітчизняні автори також відреагували на появу такої перспективної галузі наукових розробок як стратегічний управлінський облік і представили своє бачення останнього. Так, С. Голов вважає, що стратегічний управлінський облік – це система управлінського обліку, спрямована на прийняття стратегічних управлінських рішень [2, с. 508]. У підручнику з управлінського обліку П.І. Атамаса зазначається, що стратегічний управлінський облік повинен зосередитися на зовнішніх факторах (таких, як прибутковість конкурентів, частка на ринку та ін.), тоді як для традиційного обліку характерна зосередженість на внутрішніх процесах і явищах [1, с. 387]. Таким чином, стратегічний облік покликаний забезпечувати інформацію прийняття стратегічних управлінських рішень.

Найбільш влучною вважаємо думку К.Друрі, згідно з якою стратегічний управлінський облік повинен, в першу чергу, забезпечувати керівництво підприємства інформацією, яка допомагатиме йому досягнути, а потім підтримувати стратегічну (тобто лідерську) позицію на ринку відносно конкурентів [3, с. 879]. Такий підхід до стратегічного управлінського обліку дозволяє вивчати систему управління витратами за видами діяльності, прийоми стратегічного управління витратами, фінансові і не фінансові показники оцінки діяльності центрів відповідальності.

Виходячи з вищесказаного, метою стратегічного управлінського обліку є забезпечення керівництва всією інформацією, необхідною для управління і контролю за розвитком підприємства в інтересах його власників та інших зацікавлених партнерських груп, зокрема: кредиторів, клієнтів, постачальників, персонал, уряд [8, с. 12].

Отже, стратегічне управління в умовах глобалізації економіки репрезентує новий етап розвитку управлінського обліку. Стратегічний управлінський облік, використовуючи зовнішню і внутрішню інформацію, покликаний забезпечити керівництво підприємством необхідною інформацією для прийняття стратегічних управлінських рішень.

1. Атамас П.І. Управлінський облік: [Навчальний посібник]. – Д.-К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 440 с. 2. Голов С.Ф. Управлінський облік: [Підручник]. – 3-тє вид. – К.:Лібра, 2006. – 704 с. 3. Друри К. Управленческий и производственный учет: Пер.с англ.: [Учебник]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 1071 с. 4. Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. 2-е изд., испр. и доп. / Пер с англ. – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2003. – 320 с. 5. Николаева О. Е., Алексеева О. В. Стратегический управленческий учет: [Науч.-практ. изд.] – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 304 с. 6. Райан Б. Стратегический учет для руководителей / Пер. с англ под ред. В.А. Микрюкова. – М.: Аудит, ЮНИТИ., 1668. – 224 с. 7. Соколов Я.В., Соколов В.Я. История бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 272 с. 8. Шевчук В.Р. Стратегічний управлінський облік: [Навч. посібник]. – К.: Алерта, 2009. – 176 с.

Надійшла до редколегії 09.02.10

В. Головко, канд. екон. наук, доц.,
Г. Мисака, канд. екон. наук, доц.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ФІРМИ

Статтю присвячено дослідженню актуальних питань удосконалення інформаційного забезпечення та методики економічного аналізу грошових коштів та потоків в процесі оптимізації управління фінансовими ресурсами фірми.

Article is dedicated to study of the actual questions of the improvement of the dataware and methodic of the economic analysis of the cash and flow in process of the optimization of management company financial resource.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Більшість видів господарських операцій підприємств в тій

або іншій формі пов'язані з надходженням або вибуттям грошових коштів. В основі реалізації практично

будь-якого управлінського рішення лежить використання коштів. До числа таких рішень слід віднести рішення про витрати на підтримку необхідного обсягу оборотних активів і на витрати капітального характеру: основні засоби, нематеріальні активи, проектні і наукові дослідження, фінансові вкладення тощо. Для здійснення своїх витрат підприємство повинне забезпечувати адекватний приплив грошової маси у виді виторгу від продажу продукції, товарів (робіт, послуг), надходження дивідендів на вкладений капітал, одержання тимчасових позикових коштів тощо. Таким чином, діяльність підприємства є об'єктивною передумовою виникнення руху грошових коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У світовій практиці велику увагу приділяють вивченню і прогнозуванню руху грошових коштів в першу чергу через об'єктивну нерівномірність надходжень і виплат, що і формує грошові потоки. Питання сутності та розкриття поняття грошових потоків різними авторами досить детально висвітлені в багатьох сучасних виданнях [1-4]. Наведемо декілька атрибутивних оцінок. На семантичному рівні грошовий потік – це кількісне вираження грошей, що їх має суб'єкт господарювання у конкретний момент часу, для інвестора – це очікуваний майбутній дохід від інвестицій, з позиції керівників підприємств грошовим потоком є план майбутнього руху грошових засобів та ін. У кожному з випадків динаміка руху грошових коштів підприємства являє собою безперервний процес і створює грошовий потік.

Цілі статті. Проте маючи на меті не розставлення акцентів у дещо суперечливій системі понять та категорій грошових потоків, не проведення комплексної ревізії та конкретизації дефініцій, а для чіткого й послідовного формулювання власного розуміння категорійного апарату, наукового й практичного інструментарію аналітика надалі будемо розглядати грошовий потік як сукупність розподілених в часі обсягів надходження і вибуття грошових засобів в результаті функціонування підприємства. Надходження грошових засобів будемо називати позитивним (вхідним, додатним) грошовим потоком, вибуття грошових засобів – негативним (вихідним, від'ємним) грошовим потоком, а різницю між позитивним та негативним грошовими потоками по кожному виду діяльності або по господарській діяльності в цілому чистим грошовим потоком.

Одним з найважливіших завдань аналізу грошових потоків є обґрунтування рівня достатності (недостатності) формування обсягу грошової маси загалом по підприємству, за видами діяльності та структурними підрозділами і визначення необхідної кількості параметрів, що дають об'єктивну, точну і своєчасну характеристику напрямків надходження і витрат коштів, обсягів, складу, структури, об'єктивних і суб'єктивних, зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на зміну грошових потоків.

Основні матеріали дослідження. Дослідження збалансованості вхідного (додатного) та вихідного (від'ємного) грошових потоків за обсягом та у часі дозволяє не тільки визначити сукупність різноманітних факторів, що впливають на формування грошових потоків, але й оцінити оптимальність їх обсягів з метою підвищення ефективності використання грошових коштів в фінансово-господарській діяльності суб'єкта господарювання. Крім того, аналіз руху грошових коштів дозволяє визначити сальдо грошового потоку в результаті поточної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства.

У міжнародній практиці аналізу грошових потоків організацій, в основі якої лежить дотримання вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФО) (зокрема МСФО 7 "Звіти про рух грошових коштів", прийня-

то виділяти грошові потоки по трьох видах діяльності: поточної (виробничо-комерційної), інвестиційної і фінансової. На сьогодні формат цього звіту в цілому відповідає як вимогам Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), так і принципами GAAP. Так, "Звіт про рух грошових коштів", складений відповідно до вимог GAAP, містить дані про рух готівки (каса і залишки засобів у банку) по трьох розділах: основна діяльність, інвестиції, фінансові аспекти. Дані звітного періоду включають залишки коштів на початок і кінець звітного періоду, надходження і вибуття засобів – по видах діяльності з виділенням конкретних напрямків: надходження від покупців, інвесторів, від продажу цінних паперів, майна, по дивідендах, вибуття коштів на покупку товарів, сировини, оплату праці, сплату податків, відсотків по зобов'язаннях, на придбання різних видів активів, погашення зобов'язань перед кредиторами та ін.

Інформаційне забезпечення економічного аналізу руху грошових потоків формується, передусім, за даними бухгалтерського обліку та фінансової звітності, зокрема показників "Звіту про рух грошових коштів" (форма №3). Даний Звіт тісно пов'язаний зі "Звітом про фінансові результати" (форма №2), в якому наводиться інформація про доходи і витрати діяльності підприємства, але немає даних про джерела надходження і напрями вибуття грошових коштів у результаті цієї діяльності. Причиною є те, що Звіт про фінансові результати складається за принципом нарахування і відповідності доходів і витрат, які відображаються в обліку та звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Для визначення руху грошових коштів підприємства необхідно трансформувати дані Звіту про фінансові результати згідно з касовим методом, за яким доходи і витрати визнаються, якщо мали місце надходження або сплата грошових коштів.

Відповідно до рекомендацій МСФЗ №7 "Звіти про рух грошових коштів", а також національних стандартів при проведенні аналітичних процедур розрахунку показників, у процесі складання й аналізу Звіту про рух грошових коштів рекомендується використовувати прямий і непрямий методи. Прямий метод – припускає ідентифікацію всіх проводок, які пов'язані з дебетом грошових рахунків (приток грошових коштів) і кредитом грошових рахунків (відтік грошових коштів). Послідовний перегляд всіх проводок забезпечує також групування надходжень від найважливіших видів діяльності і вимагає коригування кожної статті Звіту. Грошові надходження від реалізації продукції зменшують на суми, витрачені у зв'язку з придбанням запасів, поточними витратами тощо. Непрямий метод – ґрунтується на ідентифікації і обліку операцій не фінансового характеру, тобто які безпосередньо не стосуються рахунків грошових коштів, і послідовному коригуванні чистого прибутку на результати подібних операцій.

Міжнародними стандартами фінансової звітності заохочується застосування прямого методу (МСФЗ 7 п.19). Хоча цей метод з точки зору оцінки майбутнього руху грошових коштів є більш інформативний (методика аналізу вхідного та вихідного грошових потоків передбачає детальне структурування джерел сукупних надходжень та напрямів загальних видатків грошових коштів, що може забезпечити саме прямий метод складання "Звіту про рух грошових коштів"), але він має один суттєвий недолік. Прямий метод не дозволяє проводити аналіз впливу різних факторів на зміну залишку грошових засобів із взаємозв'язком зі зміною показників, які формують фінансові результати діяльності підприємства. З цієї метою, і враховуючи відносну простоту реалізації, в Україні, за аналогією використання в

П(С)БО 4 "Звіт про рух грошових коштів", застосовується непрямий метод. По-цьому, для застосування непрямого методу і формування якісної інформаційної бази аналізу грошових потоків необхідно:

➤ охарактеризувати особливості руху грошових коштів підприємства за видами діяльності;

➤ визначити окремі складові вхідного та вихідного грошових потоків та джерела інформації про них.

Класифікація грошових потоків за видами діяльності підприємства, яку покладено в основу "Звіту про рух грошових коштів", передбачає виділення руху грошових коштів в результаті операційної, фінансової та інвестиційної діяльності (рис.).

Рис. Події, що спричиняють рух грошових коштів в розрізі видів діяльності фірми

Первинне формування вихідних даних для аналізу грошових потоків за видами діяльності здійснюється з використанням "Звіту про фінансові результати" (ф. №2) та даних Головної книги. Після того, як буде визначено базові показники окремих складових вхідного та вихідного грошових потоків, усі наступні дані можуть бути сфор-

мовані шляхом коригування показників попереднього періоду на зміни певних статей "Балансу" (ф. №1).

Практичне коригування показників окремих складових вхідного й вихідного грошового потоків пропонуємо здійснювати за формулами (1-2).

Позитивний грошовий потік:

$$\left\{ \begin{aligned} &(\Delta 40 + \Delta 45 + \Delta 50 + \Delta 150 + \\ &+ \Delta 190 + \Delta 220 + \Delta 370)^* + \\ &+ (\Delta 420 + \Delta 440 + \Delta 450 + \\ &+ \Delta 470 + \Delta 500 + \Delta 630)^{**} + \\ &+ \Delta 540^{***} + \Delta 161^{****} \end{aligned} \right\} \text{ ф. № 1} + [10 + 110 + 120 + 130] \text{ ф. № 2}, \quad (1)$$

де Δ – зміна значення показника, наведеного за рядком форми фінансової звітності ф. №1 (форма №1 Баланс), ф. №2 (форма №2 Звіт про фінансові результати); * – враховується за абсолютною величиною тільки у випа-

дках, коли $\Delta < 0$; ** – враховується у випадках, коли $\Delta > 0$; *** – враховується з урахуванням знаку; **** – враховується з протилежним знаком.

Негативний грошовий потік

$$\left\{ \begin{aligned} &(\Delta 11 + \Delta 20 + \Delta 30 + \Delta 40 + \\ &\Delta 45 + \Delta 220 + \Delta 270 + \Delta 370)^* + \\ &+ (\Delta 440 + \Delta 450 + \Delta 470 + \Delta 500 \\ &+ \Delta 510 + \Delta 520 + \Delta 550 + \Delta 610)^{**} + \\ &+ (\Delta 100 + \Delta 120 + \Delta 140 + \Delta 170 + \Delta 180)^{***} + \\ &+ (\Delta 530 + \Delta 570 + \Delta 580 + \Delta 590)^{****} \end{aligned} \right\} \text{ ф. № 1} + \left[\begin{aligned} &140 + 230 + 240 + \\ &+ 250 + 270 + \\ &+ (310) \times (340) \end{aligned} \right] \text{ ф. № 2}, \quad (2)$$

де Δ – зміна значення показника, наведеного за рядком форми фінансової звітності ф. №1 (форма №1 Баланс), ф. №2 (форма №2 Звіт про фінансові результати); * – враховується за абсолютною величиною тільки у випа-

дках, коли $\Delta > 0$; ** – враховується у випадках, коли $\Delta < 0$; *** – враховується з урахуванням знаку; **** – враховується з протилежним знаком.

Для проведення економічного факторного аналізу руху грошових коштів і вирішення задач оцінки оптимальності грошових потоків, їх оцінки за видами діяльності, оцінки складу, структури та напрямків руху, оцінки динаміки потоків, виявлення і виміру впливу різних факторів на формування грошових потоків, виявлення і оцінки покращення використання коштів пропонуємо наступний алгоритм (методику), який складається з шести узагальнених етапів:

1. Провести первинне формування вихідних (базових) даних для аналізу грошових потоків табл. 2. Для подальшого корегування використовувати формули (1, 2).

2. Розглянути динаміку обсягу формування позитивного грошового потоку організації (притоку коштів) у розрізі окремих джерел. Доцільно зіставити темпи росту позитивного грошового потоку з темпами росту активів, обсягів, виторгу від продажів, з різними показниками прибутку (прибутку від продажів, чистого прибутку). Особливу увагу необхідно приділити співвідношенню джерел утворення позитивного грошового потоку – внутрішніх (виторгу від продажів) і зовнішніх (отриманих позик, кредитів), виявленню ступеня залежності від зовнішніх джерел.

3. Вивчити динаміку обсягу негативного грошового потоку підприємства (відтоку коштів), а також його структури за напрямками витрати коштів.

4. Провести структурно-динамічний аналіз збалансованості позитивного і негативного грошових потоків по загальному обсягу. Проведення аналізу динаміки чистого грошового потоку дає можливість оцінити ре-

зультат діяльності організації, тому що чистий грошовий потік є одним з найважливіших індикаторів збалансованості виробничо-фінансової діяльності. Також дати характеристику рівномірності розподілу грошових потоків за періодами.

Для цього доцільно скористатись відносними величинами коефіцієнтів рівномірності, який характеризує відносну величину середньоквадратичних відхилень фактичних значень показників від їх середньоарифметичного значення і розраховується за формулою

$$K_{\text{рівн.}} = 1 - \frac{\sigma}{\bar{x}}, \quad (3)$$

де σ – середньоквадратичне відхилення фактичних значень показників від їх середньоарифметичного значення і розраховується за формулою

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}, \quad (4)$$

де x_i – фактичне значення i -го показника сукупності даних, $\bar{x}$ – середньоарифметичне значення фактичних показників сукупності даних, n – кількість показників в розрахунку.

Для визначення ступеню синхронності (збалансованості) грошових потоків застосовується коефіцієнт кореляції позитивних і негативних грошових потоків, який обчислюється за формулою

$$r = \frac{\delta_{xy}^2}{\delta_x \times \delta_y}, \quad (5)$$

$$\text{де } \delta_{xy}^2 = n^{-1} \times \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) \times (y_i - \bar{y}), \quad \delta_x = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}, \quad \delta_y = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}{n}}.$$

Доцільно також провести графічний, трендовий прогнозний аналізи.

5. Визначити роль і місце показника чистого прибутку у формуванні чистого грошового потоку, вплив на нього різних факторів: зміни за аналізований період величин залишків виробничих запасів, дебіторської і кредиторської заборгованості, створених резервів і т.п. Особливе місце приділити характеристиці квантифікації чистого грошового потоку, тобто показникам структури джерел його формування. Високий рівень якості чистого грошового потоку характеризується ростом питомої ваги чистого прибутку, отриманого за рахунок росту виторгу від продажів і зниження собівартості. Низька якість має чистий грошовий потік, значна частина якого

отримана за рахунок росту цін продажів, пов'язаного з інфляційними процесами, доходів від позареалізаційних операцій, надзвичайних доходів та ін.

6. Провести коефіцієнтний аналіз, у процесі якого розраховувати необхідні відносні показники, що характеризують ефективність використання коштів фірми табл.

Важливим моментом в проведенні коефіцієнтного аналізу є вивчення динаміки і статистичних характеристик різних коефіцієнтів, що дозволить встановити позитивні і негативні тенденції, які визначають якість управління грошовими потоками підприємства, а також розробити необхідні заходи для оптимізації управлінських рішень в процесі функціонування підприємства.

Таблиця. Система показників ефективності використання грошових коштів

Коефіцієнт	Формула розрахунку	Примітки
Достатності чистого грошового потоку	$K_{\text{дчгп}} = \frac{\text{ЧГП}}{\text{ВК} + \Delta\text{ЗГК} + \text{Д}}$	ЧГП – чистий грошовий потік; ВК – виплати за довго- і короткостроковими кредитами і позиками; $\Delta\text{ЗГК}$ – приріст залишків грошових коштів. Д – дивіденди, сплачені власникам.
Ефективності грошових потоків	$K_{\text{егп}} = \frac{\text{ЧГП}}{\text{ВГК}}$	ВГК – відтік грошових коштів.
Реінвестування грошових потоків	$K_{\text{ргп}} = \frac{\text{ЧГП} - \text{Д}}{\Delta\text{НОА}}$	$\Delta\text{НОА}$ – приріст необоротних активів.
Ліквідності грошового потоку	$K_{\text{лгп}} = \frac{\text{ЧГП} - \Delta\text{ЗГК}}{\text{ВГК}}$	$\Delta\text{ЗГК}$ – приріст залишків грошових коштів.

Закінчення табл.

Коефіцієнт	Формула розрахунку	Примітки
Рентабельності грошових потоків (може вираховуватися за чистим прибутком, прибутком від продажу, прибутком до оподаткування та ін.)	$P_{ГП}^П = \frac{\Pi_{П}}{ВГП_{П}},$ $P_{ГП}^І = \frac{\Pi_{І}}{ВГП_{І}},$ $P_{ГП}^Ф = \frac{\Pi_{Ф}}{ВГП_{Ф}}$	$P_{ГП}^П, P_{ГП}^І, P_{ГП}^Ф$ – коефіцієнти рентабельності грошових потоків, відповідно за поточною, інвестиційною і фінансовою діяльністю; $\Pi_{П}, \Pi_{І}, \Pi_{Ф}$ – прибуток, відповідно від поточної, інвестиційної і фінансової діяльності; $ВГП_{П}, ВГП_{І}, ВГП_{Ф}$ – вхідні грошові потоки, відповідно за поточною, інвестиційною і фінансовою діяльністю.

Моделювання коефіцієнтів наведених в таблиці, зокрема коефіцієнтів рентабельності, які взяті в якості вихідної факторної системи, дозволяє проводити факторний аналіз. Наприклад, коефіцієнт рентабельності вхідного грошового потоку за прибутком від продажів за допомогою подовження факторної системи можна перетворити в кінцеву чотирихфакторну мультиплікативну модель:

$$P_{ГП} = \frac{\Pi}{ВГП} = \frac{\Pi}{ВР} \cdot \frac{ВР}{СА} \cdot \frac{ВА}{ЗГК} \cdot \frac{ЗГК}{ВГП}, \quad (6)$$

де $P_{ГП}$ – рентабельність грошових потоків, Π – прибуток, $ВГП$ – вхідні грошові потоки, $СА$ – сукупні активи, $ЗГК$ – залишки грошових коштів.

Таким чином при реалізації факторної системи (6) визначається кількісний вплив таких факторів як частки прибутку у грошових потоках, оборотності капіталу (активів), частки капіталу (активів) в залишку грошових коштів і частки залишку грошових коштів в загальному обсязі вхідного грошового потоку.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. На нашу думку, проведення економіко-статистичного аналізу грошових коштів та потоків фірми за представленою методикою дозволить розкрити, кількісно виміряти причинно-наслідкові зв'язки між різними показниками, які всебічно описують діяльність підприємства, а залучення до аналізу факторного моделювання дозволить сформувати прогностичні (планові) показники і визначити оптимальні величини грошових потоків підприємства за критерієм оптимізації ефективності функціонування за адекватного рівня фінансового ризику.

1. Мних Є.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. – К.: КНТЕУ, 2008. – 513 с.
2. Цал-Цалко Ю.С. Методологія статистичного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання: дис. доктора ек. наук: 08.03.01 / Юзеф Сигізмундович Цал-Цалко. – К., 2005. – 504 с.
3. Шморгул Н.П., Головка І.В. Фінансовий аналіз. – К.: ЦНЛ, 2006. – 528 с.
4. Экономический анализ: Основы теории. Комплексный анализ хозяйственной деятельности организации / Под. ред. Н.В. Войтоловского, А.П. Калининой, И.И. Мазуровой. – М.: Высшее образование, 2005. – 509 с.

Надійшла до редколегії 09.12.09

Г. Голубнича, канд. екон. наук, доц.

РОЗКРИВАЄМІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено історичні етапи розвитку облікової інформації, що міститься у фінансовій звітності. Розглянуто розкриваємість облікової інформації як такої її сучасну якісну характеристику, яка дає можливість забезпечити прозорість діяльності на фінансовому ринку в умовах глобалізації бізнесу.

Historical stages of development of the accounting information which contains in the financial reporting are investigated. It is considered disclosing the accounting information as its such modern qualitative characteristic which creates possibility to provide an activity transparency in the financial and commodity markets in the conditions of globalisation.

Сучасний етап глобалізації бізнесу у порівнянні з 70 роками ІХХ століття набуває якісно нових змістових процесів, явищ та елементів, що дає можливість вивчати нові факти, розробляти концепції та теорії. Прикладом цьому слугує поступовий перехід до концепції обліково-аналітичного інформаційного забезпечення прозорості діяльності суб'єктів господарювання не тільки на фінансовому ринку, але й на товарному, ресурсному та ринку робочої сили. Тому дослідження механізму розкриття обліково-аналітичної інформації з позицій забезпечення прозорості діяльності є актуальним і своєчасним. В економічній літературі питання якості облікової інформації, що міститься у фінансовій звітності, розглядаються у наукових працях вітчизняних авторів: Білухи М. [1], Голова С. [2;3;8], Костюченко В. [3; 6], Пархоменко В. [8], Швеця В. [11].

Об'єктом дослідження є фінансова звітність та особливості якісних характеристик інформації, яку вона надає з метою забезпечення прозорості діяльності суб'єктів господарювання. Предмет дослідження – теоретичні та організаційні засади формування, надання і розкриття обліково-аналітичної інформації в умовах забезпечення прозорості діяльності суб'єкта на ринку. Мета дослідження полягає у вивченні сутності розкриваємість обліково-

аналітичної інформації як такої якісної її характеристики, яка забезпечує прозорість діяльності суб'єктів ринкових відносин та ринків взагалі. Методологічною основою дослідження є системний метод пізнання процесів відтворення обліково-аналітичної інформації та її практичного використання в управлінні. Науковими інструментами при цьому є загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез, єдність абстрактного і конкретного, статистичні методи, методи моделювання.

Формування сучасних якісних характеристик облікової інформації, що міститься у звітності підприємства, є результатом історичного розвитку, по-перше, самої звітності; по-друге, господарської діяльності та управління нею; по-третє, системи ринкових взаємозв'язків та відносин. Історія розвитку бухгалтерської звітності в цілому та особливо однієї з найважливіших її складових – фінансової звітності, дає можливість відстежити зміни інформаційної та часової її межі, виявити тенденції та закономірності у формуванні, наданні і розкритті інформації, а також зміни у відносинах між суб'єктами ринку інформаційних бухгалтерських послуг. Розкриваємість обліково-аналітичної інформації в умовах глобалізації бізнесу, про що свідчить практика, стає такою якісною характеристикою, яка має найбільший попит серед ко-

ристувачив, що об'єктивно пов'язано з потребами забезпечення прозорості їхньої діяльності також. Одночасно прозорість, з однієї сторони, стає важливою рисою характеру діяльності в ринковому середовищі у відповідних секторах економіки: корпоративному та державному; а з іншої – досліджується як економічна, соціальна, правова та етична категорія сучасної моделі організації діяльності суб'єктів ринку.

Для потреб однієї із секторів фінансового ринку – інвестиційного, розроблено концепцію взаємозв'язку розкриття інформації та прозорості ринку для забезпечення прийняття інвестиційних рішень. З прийняттям визнаних Міжнародною організацією Комісії з цінних паперів Стандартів розкриття інформації (IOSCO) та Директиви 2004/109/ЄЕС "Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку зі змінами до Директиви 2001/34/ЄЕС" набув широкого розповсюдження погляд на термін "розкриття інформації" як на принцип корпоративного управління, що забезпечує прозорість інвестиційного сектора фінансового ринку і одночасно підвищує ефективність функціонування усього фінансового ринку. У відповідності до вимог застосування принципу розкриття частини інформації, що надається користувачам, а саме обліково-аналітична, повинна формуватися за Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО) та Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ). Одночасно, інформаційне забезпечення інвестиційних потреб користувачів обмежене показниками обліково-аналітичної інформації, які лише частково стосуються характеристик активів (інформація про довгострокові та оборотні активи); зобов'язань (довгострокових та поточних); чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); чистого прибутку та його розподілу. Відмічені показники формуються в межах локальної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства у відповідності з концепцією капіталу у фінансовій формі та концепції збереження фінансового капіталу. Фінансові показники вимагається доповнювати показниками продуктивності (у відповідності до концепції капіталу у фізичній формі та концепції збереження капіталу у фізичній формі). Тобто, вже тільки обмеження кількості показників створює ризики нерозкриття обліково-аналітичної інформації, тому що обліково-аналітична інформація являє собою систему, яку необхідно розкривати теж на засадах системності. Визначені вище Директиви та стандарти корпоративного управління вимагають забезпечення розкриття інформації про діяльність підприємства всією системою управління ним, тобто крім локальною системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності, також локальною системою внутрішнього контролю і аудиту, локальною системою економічного аналізу діяльності підприємства, локальною системою планування та бюджетування, які використовують практично весь обсяг сформованої на підприємстві обліково-аналітичної інформації. Тому з позиції розгляду обліково-аналітичної інформації як інформаційного базису забезпечення потреб і інтересів інвесторів та прозорості на інвестиційному (а також інших ринках), можна було б пропонувати застосовувати таку комплексну якісну її характеристику, як розкриваємість інформації.

Складність теоретичних досліджень та практичного запровадження прозорості на фінансовому та інших ринках обумовлюють необхідність дослідження історичного досвіду впровадження обліково-аналітичного інформаційного забезпечення прозорості та аналізу сучасного стану прозорості діяльності на українському ринку.

Історія створення та функціонування міжнародних фінансових та обліково-аналітичних інформаційних систем для забезпечення прийняття управлінських рішень та прозорості ринкової діяльності свідчить, що за останні три десятиріччя відбулися важливі події, які мають значення і для інформаційного забезпечення національних компаній. Прийняття Четвертої Директиви Ради 78/660/ЄЕС від 25 липня 1978 року стало історичним відповідним пунктом для подальшого запровадження однакових правових вимог щодо обсягу фінансової інформації, яка оприлюднюється конкуруючими підприємствами, при цьому така інформація має надавати "правдивий і справедливий погляд на активи та пасиви товариства, його фінансове становище та прибуток або збиток.." [10, 381]. Між тим, на відміну від нашого законодавчо-нормативного забезпечення корпоративної діяльності та відповідної їй системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності, Четвертою Директивою визнано, що окремі види компаній (наприклад, страхові) на свій розсуд можуть не застосовувати форми балансу та звіту про прибутки та збитки, встановлені Директивою, до подальшого узгодження цього питання [10, 382]. Прийняте рішення було оправдане практикою. Дійсно, форма, найменування і термінологія розділів і статей балансу та звіту про прибутки та збитки нефінансових корпорацій та фінансових корпорацій, в першу чергу страхових компаній і банків, повинні мати специфічні ознаки та бути максимально приближеними до базових категорій відповідних історичних моделей фінансового ринку.

Окремим історичним етапом розвитку фінансової звітності можна вважати прийняття і впровадження порядку формування та складу фінансової звітності фінансових корпорацій (страхових компаній) відповідно до Директиви Ради 91/674/ЄЕС від 19 грудня 1991 року про річну звітність і консолідовану звітність страхових підприємств [4]. Статтею 6 Директиви рекомендовано запровадити тільки один із двох форматів балансу – спеціальну горизонтальну модель балансу (звіту про фінансовий стан підприємства) страхової компанії, а статтею 34 цієї Директиви – спеціальну модель звіту про прибутки і збитки страхової компанії. Тим самим, досягається еквівалентність інформації про фінансовий стан компанії специфічного виду діяльності, зокрема, страхової компанії, відповідно інформації, яка надається за принципами та правилами Четвертої Директиви Ради 78/660/ЄЕС. І якщо, наприклад, українським страховим компаніям запропоновано тільки у другому розділі пасиву балансу відобразити специфічну для своєї діяльності інформацію, то відповідно до Директив спеціалізація фінансової звітності страхових компаній суттєва. Таким чином, практика "заставляє" страхові компанії самотужки модернізувати в першу чергу форму балансу, але повного розв'язання проблем це не забезпечує. Досвід зарубіжних фінансових корпорацій показав, що результатом формування та надання спеціальної інформації про фінансовий стан фінансової корпорації (наприклад, страхової компанії) у балансі відповідної структури та змісту є забезпечення її достовірності, зрозумілості і зіставності, а у сукупності – розкриваємість інформації, що у свою чергу, підвищує прозорість діяльності компаній. Також необхідно зауважити, що і формування та надання якісної аналітичної інформації для прийняття рішень є адекватними до вимог формування і надання якісної облікової інформації у балансі. Тому залишається проблематичним з позиції якості аналітичної інформації використання для методик аналізу діяльності українських компаній методик, розроблених для аналізу спеціальних форм балансу фінансових корпорацій, адекватних вимогам Дирек-

тив ЄЕС. Виходячи з цього, для забезпечення достовірності, правдивості, зіставності аналітичної інформації, тобто її розкриваємості щодо фінансового стану українських компаній необхідно виконати процедури трансформції інформації відповідних статей та розділів балансу з метою досягнення певного рівня її еквівалентності тій інформації, яка сформована відповідно до вимог Директив ЄЕС та міжнародних стандартів. Практика показує, що більш якісну обліково-аналітичну інформацію можна отримати тільки застосовуючи спеціальні адекватні міжнародній практиці локальні обліково-аналітичні системи фінансового обліку та фінансової звітності. Така еквівалентність вимог до формування інформації дає можливість забезпечити її розкриваємість.

Приклад впровадження спеціального міжнародного стандарту фінансової звітності для страхових компаній IFRS 4 "Договори страхування" став значним історичним етапом набуття досвіду з формування та впровадження міжнародної обліково-аналітичної інформаційної системи забезпечення прозорості діяльності на ринку страхових послуг. Між тим, як зазначають міжнародні експерти, цей стандарт мав багато суттєвих недоліків, які треба було виправляти за рахунок коштів компаній, причому розміри останніх були достатньо великими. Такий приклад надання та розкриття облікової інформації у звітності страхових компаній свідчить про необхідність застосування нових кардинальних заходів щодо покращення обліково-аналітичного інформаційного забезпечення користувачів на відповідному ринку. Тому, починаючи з 2007 року впроваджується практика розробки системи стандартів фінансової звітності для страхових компаній з метою забезпечення прозорості діяльності та заподіяти великим фінансовим втратам від надання користувачам неадекватної обліково-аналітичної інформації про фінансовий стан та прибутки і збитки страхових компаній. Міжнародний досвід свідчить про те, що важливим чинником подальшого розвитку існуючої системи взаємовідносин на ринку та забезпечення ефективної діяльності компаній залишається якісна обліково-аналітична інформація, якою користуються юридичні та фізичні особи для прийняття економічних (управлінських, ділових, інвестиційних, бізнес- та інших) рішень. Одночасно, прозорість діяльності на ринку та якість обліково-аналітичної інформації вимагають постійного удосконалення процесів стандартизації, гармонізації та уніфікації. Так, оприлюднення у травні 2007 року радою з Міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB) дискусійного проекту з стандартів звітності для страхових компаній "Preliminary views on insurance contracts" та його подальше обговорення є свідченням становлення нового етапу стандартизації та уніфікації обліково-аналітичного забезпечення прозорості на фінансовому ринку у цілому, оскільки діяльність страхових компаній тісно переплітається з діяльністю банків та інших фінансових корпорацій [12].

Факти необхідності розробки специфічних систем фінансової звітності фінансових корпорацій вказують на те, що існує потреба не тільки у специфічних формах фінансової звітності: звіту про фінансовий стан або про фінансову позицію на фінансовому ринку, звіту про прибутки та збитки або про сукупний фінансовий дохід, звіту про рух грошових коштів або грошових засобів, але й у специфічних системах формування, надання та розкриття інформації у цих звітах, тобто і специфічних системах обліку у корпоративному секторі економіки. Можна вважати, що прийняття стандартів звітності для страхових компаній стане прикладом кардинальної зміни моделі обліково-аналітичного інформаційного забезпе-

чення на національному фінансовому ринку, підвищуючи рівень прозорості діяльності самих суб'єктів ринку.

Досліджуючи принципи, шляхи, форми та результативність розкриття обліково-аналітичної інформації, можна визначити наступні елементи механізму розкриття інформації: інструментарій забезпечення розкриття інформації на етапі формування інформації; інструментарій забезпечення розкриття інформації на етапі надання інформації; інструментарій забезпечення розкриття інформації на етапі прийняття рішень. Якісні характеристики, що забезпечуються інструментарієм розкриття інформації на етапі формування інформації: зрозумілість; доречність (у тому числі суттєвість); достовірність (привалювання сутності над формою, нейтральність, обачність, повнота); зіставність [7]. Якісні характеристики, що забезпечуються інструментарієм розкриття інформації на етапі надання інформації: річна, піврічна і оперативна обліково-аналітична інформація. Якісні характеристики, що забезпечуються інструментарієм розкриття інформації на етапі прийняття рішень: доречність, точність, надійність, зіставність, зрозумілість, кратка форма, своєчасність, неупередженість, не повинна приводити до негативних наслідків [7]. Якість обліково-аналітичної інформації має реальне практичне значення у тому випадку, якщо користувачі отримують від її розкриття та подальшого використання економічні, соціальні, екологічні вигоди.

Розгляд проекту розробки стандартів фінансової звітності для страхових компаній дає приклад шляхів прискорення процесів стандартизації і уніфікації як на світовому ринку страхових послуг, на світовому фінансовому ринку у цілому так і на ринку товарів. Поняття розкриваємості інформації та забезпечення прозорості діяльності стали базовими положеннями концепції створення внутрішнього ринку товарів в межах ЄС. За прогнозами внутрішній європейський ринок буде обслуговувати більш ніж 500 млн. споживачів з 27 країн-членів ЄС [13]. Однією з головних проблем його формування є законодавче забезпечення становлення та розвитку європейської системи бухгалтерського обліку і аудиту, причому велика увага приділяється обліку, звітності і аудиту малих та середніх підприємств. З позицій розвитку внутрішнього ринку товарів і послуг якісно нова європейська система бухгалтерського обліку і звітності та аудит повинні забезпечити високу якість корпоративного управління з одночасним зниженням адміністративних витрат [13]. Механізм реалізації з позицій законодавчого забезпечення включає удосконалення існуючих та розробку і введення в практику нових законодавчих вимог щодо корпоративного управління, європейської системи бухгалтерського обліку та аудиту. Нова парадигма європейської системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності, яка вже впроваджується у стандарти та практику бухгалтерської діяльності, заснована на засадах глобалізації, гармонізації, конвергенції та стандартизації, і базується не на правилах, а на принципах ("principle-based approach"). Ці ж принципи повинні бути відповідними принципам організації та функціонування внутрішнього ринку товарів. Так, до останніх відносяться кількісна відповідність (пропорційність), якісна відповідність та підпорядкованість в прийнятті рішень та управлінні у цілому. Тобто, пропорційність та підпорядкованість (якісна відповідність) системи бухгалтерського обліку і звітності, аудиту і прийняття рішень забезпечують прозорість діяльності на ринку товарів. Становлення пропорційності на ринку товарів і послуг, по-перше, є результатом розкриваємості інформації; по-друге, умовою прозорості діяльності.

Таким чином, в умовах глобалізації бізнесової діяльності розкриваємість інформації та прозорість діяльності, як свідчить практика, мають окремі конкретні форми та механізми впровадження залежно від типу ринку, в межах якого здійснюється діяльність суб'єктів. В першу чергу, це прозорість діяльності на фінансовому ринку; по-друге, прозорість діяльності на товарних ринках (ринках товарів, продукції, послуг, робіт, ресурсів матеріальних і нематеріальних, інформаційних послуг); по-третє, прозорість діяльності на ринку робочої сили. Причому, такі ринки різні за структурою та масштабами. Проведене дослідження також дає змогу надати пропозиції щодо формування та поетапного реформування національної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності шляхом впровадження на національному рівні окремо функціонуючих систем бухгалтерського обліку та фінансової звітності фінансових і нефінансових корпорацій. Це дасть можливість суттєво покращити обліково-аналітичне інформаційне забезпечення діяльності компаній на українському внутрішньому ринку відповідно до вимог перехідного періоду від механізму впровадження МСБО та МСФЗ до механізму впровадження локальних систем бухгалтерського обліку та фінансової звітності, адекватних вимогам міжнародних стандартів з одночасною уніфікацією термінологічного забезпечення якості обліково-аналітичної та фінансової інформації.

1. Білуха М. Теорія бухгалтерського обліку – Київ, 2000р. 2. Голов С. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку/ Голов С.Ф. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – с. 522. 3. Голов С., Костюченко В. Бухгалтерський учет и финансовая отчетность по международным стандартам. – 2-е изд. – К.: Фактор, 2008. – с. 1008.
4. Директива Європейського Парламенту та Ради 2003/51/ЄС від 18 червня 2003 року про внесення змін до Директив 78/660/ЄС, 83/349/ЄС, 86/635/ЄС та 91/674/ЄС про річну звітність і консолідовану звітність певних видів товариств, банків та інших фінансових установ та страхових підприємств// Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. – К., 2005.
5. Директива "Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку зі змінами до Директиви 2001/34/ЄС" (2004/109/ЄС).
6. Костюченко В. Облік і аналіз діяльності групи підприємств як єдиної економічної одиниці. – К.: Центр учбової літератури, – 2007. – с. 504.
7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку // За матеріалами сайту www.minfin.gov.ua
8. Положенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку "Про розкриття інформації емітентами цінних паперів" (рішення від 19 грудня 2006 р. № 1591) // За матеріалами сайту www.minfin.gov.ua
9. Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. – К., 2005.
10. Четверта Директива Ради 78/660/ЄС від 25 липня 1978 року, що базується на п. (3) (g) статті 54 Договору про річну звітність окремих видів товариств OBL 222. 14.08.1978 С1. // Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. – К., 2005.- с.381-410.
11. Шевець В. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – с.535.
12. За матеріалами сайту www.iasb.org
13. За матеріалами сайту www.europe.org.ua

Надійшла до редколегії 24.02.10

О. Горобець, асп.

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВІДТВОРЕННЯМ НАСЕЛЕННЯ В РЕГІОНІ

У статті запропонована система статистичного забезпечення управління відтворенням населенням в регіоні, що дає можливість прийняття виважених рішень та підвищує їх ефективність. Здійснено поглиблений статистичний аналіз демографічної ситуації в Криму за період 1970 – 2008 рр. з використанням інтегрального показника, побудованого на основі вдосконаленої системи статистичних показників.

In the article the system of the statistical providing of management reproduction of population is offered in a region, which enables acceptance of the weighed decisions and promotes their efficiency. The deep statistical analysis of demographic situation is conducted in Crimea for period 1970 – 2008 with the use of integral index, built on the basis of the improved system of statistical indexes.

Протягом останніх років чисельність населення як України. Так і Автономної республіки Крим стрімко зменшується. Різко знизилась народжуваність, зросла смертність, зокрема смертність людей працездатного віку. Це спричинило випереджаюче скорочення працездатного населення, небезпечне зменшення трудового і демографічного потенціалу. Оцінка відтворення населення дає можливість вивчити ці проблеми та за допомогою статистичного інструментарію встановити основні фактори, що є причиною зниження народжуваності та зростання смертності, а також міграційних процесів.

Механізм управління розвитком демографічних процесів та визначення напрямів подолання демографічної кризи розкривається в наукових працях таких вчених: І.К. Бистрякова, Л.А. Бичікової, С.С. Ветрової, А.Г. Вишневського, О.А. Вишневської, О.А. Грішнєвої, В.Я. Гуменюка, Г.Ю. Міщука, З.С. Варналія, Ю.І. Єханурова, А.Я. Кваші, А.М. Колота, І.О. Курила, В.О. Мандибури, С.І. Пирожкова, В.П. Піскунова, Л.М. Черенька, А.І. Семенченка, Л.М. Стельмаха.

Основною задачею статті є побудова синтезованого узагальненого (інтегрального) показника демографічної ситуації з метою здійснення розрахунків оцінки демографічної ситуації в Автономній Республіці Крим та проведення факторного аналізу в площині практичних рекомендацій для прийняття зважених управлінських рішень.

Система статистичних показників є основним змістом статистичного підходу до вдосконалення оцінюван-

ня відтворення населення в управлінні соціально – економічним розвитком регіону. Управлінська функція статистичних показників полягає в тому, що вони є важливим елементом процесу управління на всіх його рівнях. З розвитком ринкових відносин ця роль статистичних показників зростає. Тому є необхідність побудови синтезованого інтегрального показника демографічної ситуації на основі обраних статистичних показників, який має свої окремі значення для кожного року дослідження, з метою здійснення оцінки реальної демографічної ситуації в Автономній Республіці Крим для прийняття управлінських рішень.

При розрахунку в була використана система показників за період 1970 – 2008 рр. В якості типу вихідних даних була взята кореляційна матриця. Розрахунок інтегрального показника демографічної ситуації проведено з допомогою методик розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [1] та розрахунку рівня економічної безпеки України [2].

У зв'язку з тим, що різні аспекти демографічного розвитку мають різне значення для визначення місця регіону на українському просторі, невід'ємною складовою методики є визначення ваг за факторними навантаженнями. За результатами визначення інтегрального показника демографічної ситуації факторне навантаження можна розділити на три групи факторів:

1 група (велике пряме навантаження): сільське населення в загальній чисельності наявного населення,

середній вік населення, індекси інвестицій в основний капітал у житлове будівництво, забезпеченість населення житлом, коефіцієнт смертності.

2 група (середнє пряме навантаження): очікувана тривалість життя при народженні жінок, індекси введення в експлуатацію житла.

3 група (зворотнє навантаження): загальний приріст населення, наявне населення, міське населення в загальній чисельності наявного населення, загальний коефіцієнт народжуваності, сумарний коефіцієнт народжуваності, кількість народжених дівчаток, очікувана тривалість життя при народженні чоловіків, кількість

народжених хлопчиків, кількість зареєстрованих шлюбів, міграційний приріст кількості населення, нетто-коефіцієнт відтворення, кількість середнього медичного персоналу, кількість лікарів усіх спеціальностей, кількість лікарняних ліжок, демографічне навантаження, кількість зареєстрованих розлучень, коефіцієнт смертності немовлят, кількість зареєстрованих злочинів, викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел та автотранспорту.

Після розрахунку інтегрального показника демографічної ситуації проведено ранжування за період 1970 – 2008 рр., результати розрахунків представлено на рис. 1.

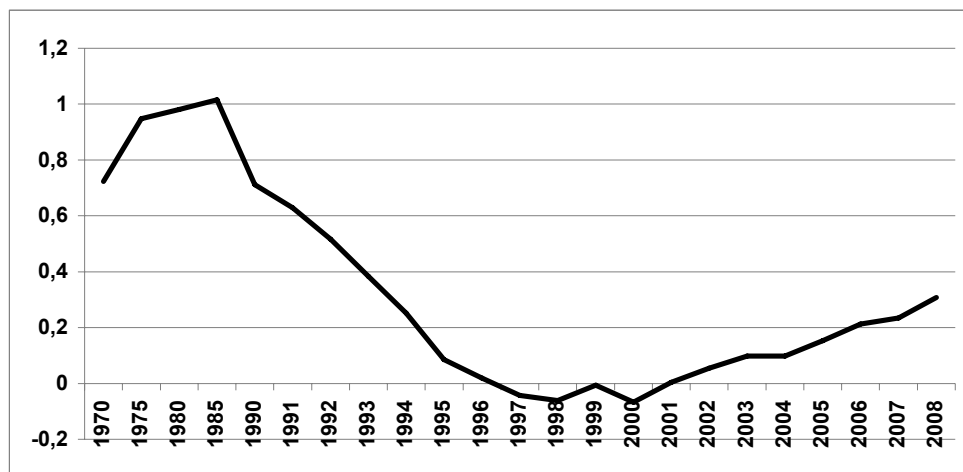

Рис. 1. Значення інтегрального показника демографічної ситуації АРК*

* Складено автором

За результатами дослідження до 2000 року виявлено зменшення інтегрального показника, а, починаючи з 2005 р., відмічається поступове його зростання. Також виявлено наступні етапи зміни демографічної ситуації у Криму:

1. Зростання інтегрального показника – стабільна демографічна ситуація (1970 рр. – 1985 рр.).

2. Зменшення – демографічна криза (1990 – 2000 рр.).

3. Поступове збільшення – повільне послаблення демографічної кризи (2001 – 2008 рр.).

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити такі висновки:

- для комплексної характеристики відтворення населення регіону застосований інтегральний показник, який дає змогу в повному обсязі оцінити демографічну ситуацію в Автономній республіці Крим;

- рівень об'єктивності інтегрованого показника забезпечується достовірністю статистичних показників, що використовуються як вхідні дані для його розрахунку;

- синтезований інтегральний показник розширює інформаційну базу статистичного забезпечення управлінням відтворенням населення;

- виявлені тенденції демографічних змін можуть підвищувати ефективність та обґрунтованість розроблених заходів демографічної політики щодо зростання загального приросту чисельності населення, визначати пріоритети та напрями фінансування, прогнозувати спрямованість зміни відтворення населення Криму;

- під час прийняття управлінських рішень виникає потреба у комплексному аналізі щодо ліквідації диспропорцій у демографічному розвитку територій, і вказаний метод дозволяє це виконати;

- отримані результати дослідження при застосуванні статистичного аналізу рядів динаміки, статистичного прогнозування, факторного та кластерного аналізу є інформаційною базою для управлінських рішень щодо основних напрямів роботи для подолання демографічної кризи та її наслідків, а саме: регулювання щільності рознесення по території, пропорційності природного приросту (скорочення) та механічного приросту населення, розробка та реалізація заходів щодо збільшення кількості жінок фертильного віку та зміцнення шлюбно – сімейних цінностей, підвищення ефективності управління процесами урбанізації, прогнозування та забезпечення стійкого зростання впливу показників – стимуляторів та зменшення негативного впливу показників – дестимуляторів, демографічні прогнози як для окремих регіонів, так і України в цілому.

1. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку: наказ Державного комітету статистики України від 15.04.2003 р. №114: офіц. текст: за станом на 01.06.2008 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу до дж.: <http://ua-info.biz/legal/basehe/ua-cmtnfu/index.htm>. – Назва з титулу екрана; Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 р. №60 [Електронний ресурс] // Режим доступу до дж.: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=97980&cat_id=38738. – Назва з титулу екрана.

Надійшла до редколегії 07.12.09

Н. Гура, д-р екон. наук, доц.,
К. Радченко, асп.

ПОБУДОВА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ У ХІМІЧНІЙ ГАЛУЗІ

У статті визначено сутність та значення поняття "управлінський облік", розглянуто дискусійні питання побудови управлінського обліку та його структури. Розглянуто методи обліку витрат на підприємствах хімічної галузі. Обґрунтовано доцільність впровадження та використання сучасних інформаційних технологій.

In the article the essence and value of conception of "administrative account" are defined, the debatable questions of constructing of administrative account and its structure are considered. The methods of charge accounting are considered at the enterprises of chemical industry. The essence of introduction and usage of modern information technologies are stated.

У ринковій економіці основною метою діяльності підприємства є досягнення максимального прибутку, який є основою і джерелом для подальшого розвитку господарюючих суб'єктів. Економічний результат діяльності залежить в першу чергу від доходів і витрат на виробництво та реалізацію, тому важко переоцінити важливість обліку, аналізу, контролю витрат та управління ними на підприємствах. Управління витратами як засіб досягнення підприємством високого економічного результату, не зводиться лише до зниження витрат, а розповсюджується на всі елементи управління ними. Облік витрат має суттєві особливості в різних галузях економіки, тому дослідження питань обліку витрат та управління ними в хімічній промисловості має важливе значення для удосконалення управління підприємствами цієї галузі.

Реформування бухгалтерського обліку згідно з міжнародними стандартами призвело до суттєвих змін в обліку витрат та до появи поняття управлінського обліку, щодо якого у вітчизняній науці поки що не сформовано чіткого розуміння його змісту. Вже тривалий час у спеціальній літературі розглядають дискусійні питання не тільки щодо побудови управлінського обліку та його структури, а й існування його взагалі в Україні. Розгляд та вирішення даного питання є важливим для всіх галузей економіки.

Проблеми впливу на витрати та управління ними досліджують вчені-економісти України та близького зарубіжжя: А.Ф. Аксененко, С.Б. Барнгольц, Ф. Ф. Бутинець, П.М. Гарасим, З.В. Гуцайлюк, С.В. Голов, М.Б. Кулинич, В.О. Ластовецький, Л.В. Нападовська, М.С. Пушкар, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець А.Д. Шеремет та інші, але питання удосконалення обліку витрат в різних галузях, зокрема, в хімічній промисловості, потребують подальшого вивчення.

Перш за все, вважаємо доречним з'ясувати, що розуміється під поняттям "управлінський облік" (зазначимо, що існують розбіжності навіть у визначенні цього терміну). В роботі П.М. Гарасима та Г.П. Журавля зазначається, що "під управлінським обліком розуміють процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтеграції та передавання інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки та контролю всередині підприємства. Таким чином, власне облік, як вказують науковці на основі міжнародної практики, тут лише одна, нехай і життєво важлива, складова частина. Управлінський облік – це не тільки частина традиційного бухгалтерського обліку, а й, по суті, самодостатня, заново сконструйована система накопичення й використання в управлінській діяльності інформації, яка включає й ту, що сформована у фінансовому обліку" [1].

Вважається, що у великих підприємств немає потреби розділяти облік на фінансовий і управлінський, оскільки в сучасних умовах, з поєднанням обліку витрат з плануванням, контролем, аналізом та визначенням результатів діяльності цілком справляється і бухгалтерський облік, адже сам облік при цьому не змінюється. Але П.М. Гарасим та Г.П. Журавель вважають

"що намагання охопити всі аспекти управлінського обліку з вузькопрофесійної позиції бухгалтера є наперед безперспективним і завершується поверховим викладом тривіальних істин" [1].

У той же час, на основі аналізу останніх публікацій зарубіжних фахівців з питань визначення управлінського обліку зроблено висновок, що "управлінський облік" як окремий вид обліку не існує", на що наголошує в монографії В.О. Ластовецький [2]. На підтвердження чого наводиться підхід різних зарубіжних країн: "у Франції його назвали "аналітична бухгалтерія", у Німеччині – "контролінг", останнім часом і в США, на батьківщині виникнення "управлінського обліку" його стали називати "управління затратами".

Це пояснюється тим, що головними об'єктами управлінського обліку є витрати й доходи підприємства, фінансові результати, які відображені у фінансовому обліку. Але при прийнятті рішень з обліку виробництва, витрати й доходи перегруповуються за їх цільовим призначенням (за видами продукції), замовленнями, процесами, стадіями виробництва, центрами відповідальності. При цьому, особливістю є орієнтація на детальний облік витрат на виробництво й калькулювання собівартості продукції з метою пошуку резервів для зниження витрат на одиницю продукції, тобто – управління витратами.

Вимоги до управління витратами на підприємствах визначають різноманітні фактори: зміна умов конкуренції; потреба покупців у продукції; впровадження гнучкого автоматизованого виробничого обладнання; комп'ютеризація процесу контролювання, виготовлення, контролю, якості продукції. Важливе значення має вибір методів обліку витрат і калькулювання собівартості виробів чи робіт.

Методом обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції в хімічній промисловості визначають сукупність способів документування і відображення виробничих витрат, які забезпечують визначення фактичної собівартості продукції, а також віднесення витрат на одиницю продукції [3].

Система нормативного обліку і оперативного контролю витрат виробництва ґрунтується на нормативних витратах ресурсів. Виявлення і систематизація відхилень від норм і нормативів, а також вплив на відхилення досягається за допомогою нормативного методу обліку витрат. Ефективне застосування норм в управлінні виробництвом в хімічній промисловості вимагає створення нормативного господарства.

В роботах М. Чумаченка, І. Білоусової [4] та Т. Сльозко [5] наголошується на універсальності нормативного методу та можливості його застосування для підприємств будь якої галузі. В промисловості це особливо стосується тих галузей, де спостерігається стабільний вихід продукції. При цьому показник економії завжди має відносний характер, адже при розрахунку нормативної собівартості до уваги береться кількість виробленої продукції, тобто перевитрати в розрахунку на одиницю продукції можуть виникати через зменшення кількості випущеної продукції.

Управління витратами має здійснюватись не лише через обчислення нормативної собівартості та подальшого її порівняння з фактичними виробничими чи повними витратами на одиницю продукції. Тому деякими авторами пропонується здійснення контролю змінних або прямих витрат. У цьому разі всі інші (нерозподілені) витрати центру відповідальності треба контролювати в цілому. Такі витрати, як правило, постійні, тому їх відхилення від запланованого рівня визначають за загальною сумою, без урахування кількості виробленої продукції.

Це обумовлює практичне значення та використання в хімічній промисловості методу "директ-костинг", при якому прямі (постійні та змінні) витрати контролюють окремо. Інші статті контролюють шляхом зіставлення даних про загальну суму витрат, а не в розрахунку на одиницю продукції. Використовуючи директ-костинг, підприємства хімічної промисловості, вирішують такі управлінські завдання, як оптимізація асортименту продукції, що випускається за наявності вузьких місць, доцільність прийняття додаткового замовлення за цінами, нижчими, ніж звичайні, виробництво комплектуючих на підприємстві чи придбання на стороні, визначення оптимального розміру партії виробу, вибір чи заміна обладнання та інше.

Дослідження ряду підприємств (зокрема, хімічної промисловості) показали, що діюча система управління витратами не повною мірою сприяє вирішенню проблем оптимізації витрат й ефективності господарювання.

Обліковий аспект системи управління витратами дуже важливий, оскільки ефективність управлінських рішень вимірюється і фіксується завдяки відображенню фактографічних даних на відповідних носіях інформації. Висвітлення облікових аспектів обліку витрат має велике теоретичне і практичне значення.

В умовах сучасного ринку, коли ціна управлінської помилки може виявитись занадто високою, ті компанії, керівники яких мають у своєму розпорядженні інструментарій для своєчасного збору необхідних даних про стан діяльності підприємства, аналізу та прийняття ефективних управлінських рішень, надзвичайно успішно ведуть свій бізнес. Важливе значення для цього має використання сучасних інформаційних технологій. Одним з найбільш прогресивних сучасних інформаційних технологій є ERP-технології (Enterprise Resource Planning – управління ресурсами підприємства), до яких належить інформаційна система Галактика.

Галактика Business Suite – повнофункціональний комплекс бізнес-рішень, що дозволяє в єдиному інформаційному просторі виконувати типові та спеціалізовані задачі управління підприємством в умовах сучасної економіки. Ядром комплексу Галактика Business Suite є система Галактика-ERP, яка успішно впроваджується на підприємствах хімічної промисловості.

За допомогою цієї системи забезпечується комплексна автоматизація бухгалтерського та податкового обліку; ведення бухгалтерського обліку в міжнародних стандартах GAAP, ISA; облік матеріальних цінностей, основних засобів, необоротних матеріальних активів, у тому числі спецодягу; автоматизація формування управлінської, бухгалтерської та податкової звітності. Ця система забезпечує можливість: оперативно здійснювати попередню оцінку собівартості готової продукції; виявити найбільш дохідні види продукції та оптимізувати виробничу програму; синхронізувати матеріальне забезпечення з виробничими програмами та знизити рівень неліквідів; виявити центри витрат та центри доходів, визначити методи управління витратами; здійснювати постійний моніторинг якості на виробництві.

Система Галактика-ERP створює єдиний інформаційний простір для всіх служб управління, визначає права та обов'язки підрозділів (до конкретних посадових осіб), відповідальність за вірогідність та повноту інформації, яка вводиться кожним підрозділом. Впровадження системи Галактика-ERP забезпечує на підприємствах хімічної промисловості рішення таких задач, як технологічна підготовка виробництва, планування виробництва, ведення обліку на виробництві, розрахунок собівартості, здійснення аналізу виконання виробничої програми. Система Галактика-ERP забезпечує використання нормативного методу розрахунку потреб сировини та матеріалів на одиницю продукції хімічного виробництва, підтримку різних, об'ємних та вагових одиниць виміру, що дозволяє вести паралельний облік витрат, а також використання механізму залежності норм витрати ресурсів та виходу продукції від параметрів якості сировини.

При плануванні виробництва забезпечується:

- прогнозування попиту на продукцію, формування плану збуту та замовлень виробництва;
- формування варіантів плану випуску готової продукції з оцінкою потреб та витрат на виконання цих планів, вибір оптимального варіанту випуску продукції;
- планування завантаження виробничих потужностей;
- розрахунок зведених потреб на виробничу програму в матеріалах та витратах праці;
- формування плану забезпечення цеху сировиною та напівфабрикатами.

Важливим для управління собівартістю продукції є застосування методики обліку витрат і калькулювання за центрами витрат та центрами відповідальності. Центр витрат пов'язується з калькулюванням собівартості продукції, а центри відповідальності – з управлінням витратами, тому ці поняття виражають різні економічні процеси. В середині кожного центру витрат аналіз відхилень доцільно вести в розрізі причин і винуватців. Це дає змогу виробити рекомендації щодо усунення відхилень (якщо воно небажане) або щодо його посилення (якщо воно сприятливе).

Облік на виробництві за допомогою системи Галактика-ERP забезпечує підтримку автоматизованого обліку матеріалів, що розділяються в результаті обробки на декілька продуктів; контроль проміжних стадій у технології виробництва; надає можливість обліку партій хімічної сировини та продукції з обмеженим терміном придатності та визначеними умовами збереження і розміщення; здійснює підтримку безперервних виробничих процесів, облік руху готової продукції, сировини, комплектуючих та напівфабрикатів; надає можливість щодобового моніторингу виробничих витрат та обліку залишків незавершеного виробництва за даними інвентаризації; визначає вартість використаних матеріалів та витрат праці у незавершеному виробництві; система здійснює автоматичне формування бухгалтерських проводок на основі облікових документів.

У системі управління підприємством важливе місце відводиться собівартості продукції. При розрахунку собівартості в системі Галактика-ERP відбувається визначення нормативних та фактичних витрат на виробництво в розрізі цеху, калькуляційних статей витрат та економічних елементів витрат; нарахування накладних витрат пропорційно різним базам розподілу; калькулювання фактичної собівартості виробів; облік браку, поворотних та безповоротних відходів; оцінка собівартості незавершеного виробництва.

Аналізуючи собівартість, необхідно вивчити відхилення фактичних витрат від планових у розрізі статей та за окремими видами і групами продукції. Система Галактика-ERP забезпечує розрахунок факторних відхи-

лень фактичної собівартості від планової, проведення аналізу причин відхилень; порівняння витрат на виробничу програму, розрахованих за різними варіантами планово-облікових цін сировини; порівняння витрат за періодами планування та/або за минулими звітними періодами для оцінки динаміки зміни витрат підприємства.

За допомогою системи Галактика-ERP здійснюється управління фінансами підприємства: складання бюджетів; контроль фактичного виконання бюджетів; оперативне планування та управління платежами та надходженнями, цінними паперами та депозитами; фінансовий аналіз діяльності підприємства. Система Галактика-ERP інтегрується з автоматизованими системами оперативно-диспетчерського управління виробництвом, що забезпечують автоматизацію оперативного контролю, управління та обліку основної виробничої діяльності підприємств хімічної, нафтохімічної та фармацевтичної

галузей. Удосконалення обліку витрат та управління ними в хімічній промисловості з використанням прогресивних методів калькулювання та сучасних ERP-технологій, засади якого розкрито у статті, дозволить підвищити якість інформаційного забезпечення та ефективність управління підприємствами галузі.

1. Гарасим П.М. Курс управлінського обліку: [навч. посібник] / Гарасим П.М., Журавель Г.П., Хомин П.Я. – К.: Знання, 2007. – 314 с. 2. Ластовецький В.О. Галузевий бухгалтерський облік: проблеми теорії і практики: [монографія] / Ластовецький В.О. – Чернівці: Прут, 2005. – 200 с. 3. Кулинич М.Б. Облік і аналіз управління собівартістю продукції (на прикладі підприємств хімічної промисловості України): [монографія] / Кулинич М.Б. – К., 2006. 4. Чумаченко М., Білоусова І. Дискусійні проблеми обліку витрат і калькулювання собівартості продукції // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 10. – С 3-7. 5. Сльозко Т. Методи обліку витрат "стандарт-кост" і нормативний: історія і сучасність // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. № 7. – С. 3-8.

Надійшла до редколегії 06.12.09

І. Дрозд, д-р екон. наук, проф.,
К. Бойко, асп.

РОЛЬ АНАЛІЗУ ХЕДЖУВАННЯ У СИСТЕМІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто актуальні питання використання результатів аналізу хеджування при прийнятті управлінських рішень підприємствами переробної промисловості. Досліджено роль інформації, отриманої за допомогою методів економічного аналізу на різних етапах відносин хеджування.

The article looks into topical questions of using the results of hedge analyses for decision making management at the enterprises of processing industry. The role of information received by using economic analysis methodology on the different stage of hedge relationship is investigated.

Невідповідність між фактичним і бажаним станом певного об'єкта, яку можна визначити як наявність проблеми, слугує передумовою для підготовки та прийняття управлінського рішення. Потреба у його прийнятті виникає при існуванні кількох альтернатив розв'язання певної проблеми.

Вибір хеджування як одного із методу управління ризиками фінансово-господарської діяльності підприємств переробної промисловості, проведення ефективної та доцільної стратегії хеджування є одним із тих управлінських рішень, прийняття яких без належного обґрунтування може негативно вплинути на функціонування підприємства чи навіть привести до його банкрутства.

У ряді праць вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема А. С. Бородкіна [3], І. А. Бланка [2], М. Г. Чумаченка [4], Г. В. Савицької [6] та інших, розглянуто особливості використання економічного аналізу у системі управління підприємством. Враховуючи специфіку господарювання, а також недоліки у вітчизняному законодавстві щодо врегулювання механізмів використання та запровадження в практику сучасних фінансових інструментів хеджування, недостатньо дослідженими залишаються питання використання результатів аналізу хеджування в управлінні фінансово-господарською діяльністю підприємств переробної промисловості.

Метою даної статті є визначення ролі аналізу операцій хеджування при прийнятті управлінських рішень, в тому числі дослідження значення кожного виду аналізу хеджування на різних етапах відносин хеджування.

У спеціальній літературі з теорії управління можна знайти різне трактування поняття "управлінське рішення": його визначають або як соціальний акт, або як частину управлінського процесу, або як засіб впливу управлінської системи на ту, якою управляють. Управлінське рішення – це, власне, відповіді на запитання, в які строки, з витратою яких сил і коштів, в якому порядку, за якого розподілу обов'язків, прав і відповідальності, за якої організації контролю, з якими результатами має здійснюватися управлінський вплив [4].

Використання підприємством хеджування з метою мінімізації економічних ризиків, які можуть негативно позначитися на діяльності підприємства, з точки зору процесу прийняття управлінських рішень, на нашу думку, можна розглядати як самостійне управлінське рішення у загальній системі управління ризиками на підприємстві.

Розробка управлінського рішення є комплексом різних управлінських дій, де кожна наступна дія є логічним продовженням попередньої. Тому при прийнятті управлінського рішення важливу роль відіграє визначення послідовності етапів його розробки та прийняття.

Управління ризиками передбачає розв'язання проблеми негативного впливу ризиків на діяльність суб'єкта господарювання шляхом вибору одного з методів впливу на ризик. У випадку використання для цих цілей саме хеджування відбувається прийняття управлінського рішення щодо хеджування визначеного раніше ризику.

Хеджування як процес можна представити з двох частин: підготовчої та активної, кожна з яких складається з окремих етапів. У складі підготовчої частини виокремлюють наступні три етапи (рис. 1):

I етап. Виявлення основних ризиків функціонування підприємством за допомогою аналізу його фінансово-господарської діяльності. На даному етапі також визначається які саме ризики будуть хеджуватися, оскільки не до всіх можна застосувати даний метод, наприклад політичні та системні ризики не підлягають хеджуванню.

II етап. Розробка стратегії хеджування, що передбачає визначення конкретних інструментів хеджування та способів їх застосування для управління ризиками. Оскільки базові активи біржових деривативів суворо регламентовані, а підприємства використовують ширший асортимент товарів з відмінними характеристиками, то на практиці досить важко знайти біржовий інструмент, який точно відповідає тому чи іншому ризику. Це вимагає використання різноманітних комбінацій, що у свою чергу обумовлює наявність високої кваліфікації, точного розуміння фінансових процесів підприємства та певної творчості, щоб знайти таке поєднання похідних

фінансових інструментів, які б змогли компенсувати негативний вплив існуючих ризиків.

Як вже зазначалося, при використанні хеджування необхідно досягти розумного співвідношення між перевагами хеджування та його вартістю. Іншими словами здійснюється не повне усунення ризику, а його трансформація з неприйнятної форми у прийнятну.

III етап. Підготовка до активних дій. На даному етапі здійснюється визначення доцільності та оцінка ефективності проведення хеджування. Розраховуються усі можливі затрати, пов'язані з даними операціями та співставляються з можливими збитками при відмові від їх проведення, визначаються та аналізуються ризики, що можуть виникнути при проведенні хеджування.

На даному етапі підприємству необхідно виконати ряд наступних дій:

- обрати торгову площадку та інструменти, що на ній обертаються;
- обрати брокера, клірингову компанію;
- заповнити стандартні форми та підписати договори на обслуговування;
- при використанні біржових деривативів – відкрити рахунок в кліринговій компанії та перерахувати на нього грошові кошти, що використовуватимуться у якості забезпечення за зобов'язаннями по відкритим позиціям [5, с. 59].

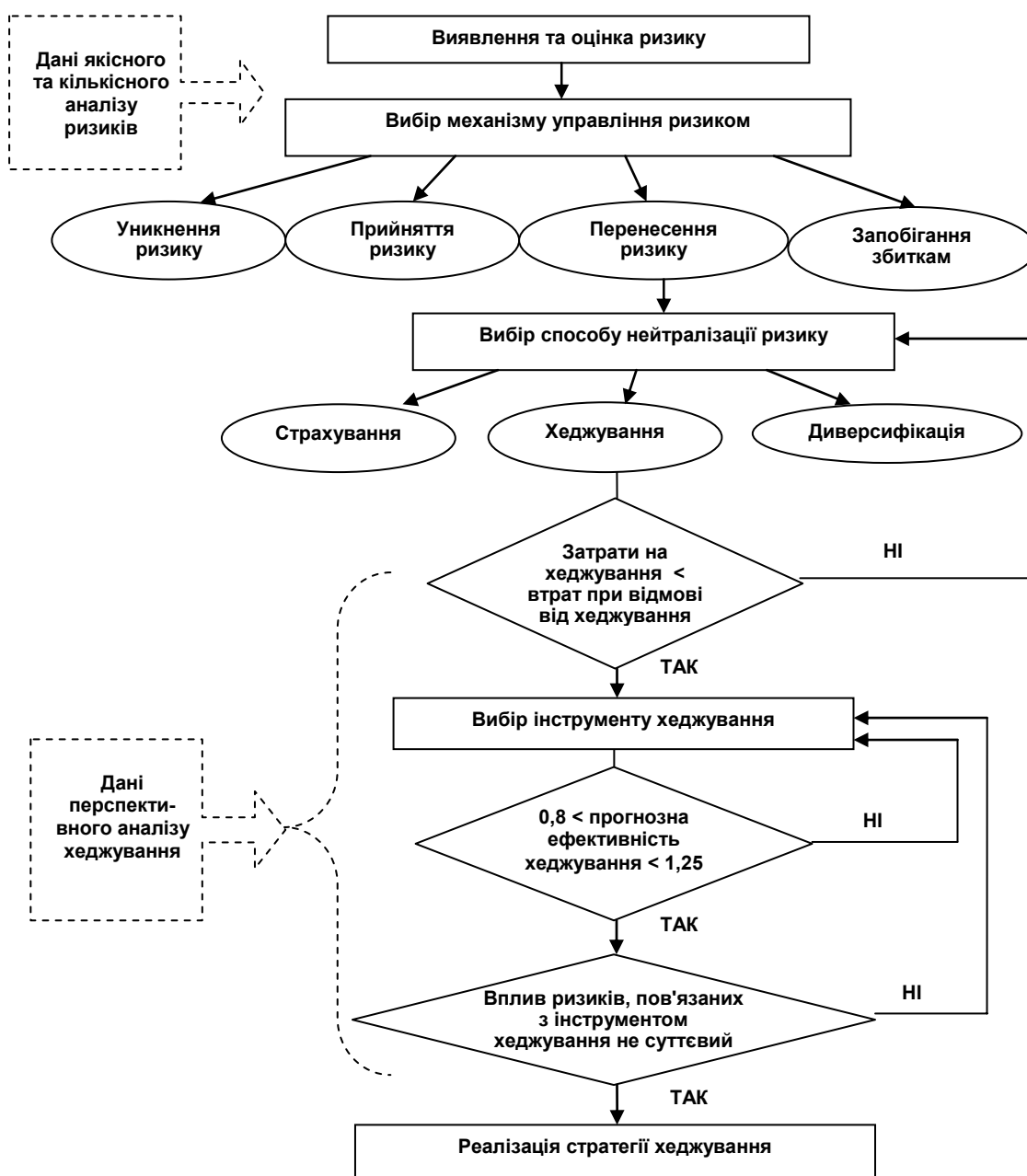

Рис. 1. Використання результатів економічного аналізу на підготовчій частині хеджування

Активна частина полягає у відкритті позиції на строковому ринку, контролю та прийнятті корегуючих рішень у випадку несприятливої зміни обставин. Протягом усієї активної частини необхідно проводити аналіз ефективності хеджування і у випадку значного відхилення факти-

чних показників від планових здійснюється перегляд стратегії хеджування або відмова від його проведення.

Прийняття управлінських рішень пов'язане з постійним перетворенням інформації. На кожній зі стадій управління використовується конкретна вхідна інфор-

мація й одночасно формується результативна вихідна інформація, яка є вхідною на інших стадіях управління. Прикладом інформації, яка підлягає аналізу є стадії процесу постачання сировини, виробництва та збуту продукції на переробних підприємствах олійножирової галузі: приймання олійної сировини, передача сировини на виробництво, очищення насіння від домішок, обрушення насіння та виділення лушпиння, приготування м'ятки, підготовка та фор пресування мезги, екстракція, первинне очищення та фільтрація олії, нейтралізація, промивка нейтралізованої олії, вибілювання, дезодорування, зачистка складів, якість отриманої продукції (як важливий кінцевий результат).

Стадії управління повторюються, утворюючи замкнутий контур. Широкий доступ користувачів до інформації на всіх стадіях управління можливий завдяки сучасним інформаційним технологіям, а також організації баз і банків даних, які забезпечують прямий і зворотний обмін інформацією [4].

Формування необхідної інформаційної бази для прийняття управлінських рішень відбувається за допомогою методів економічного аналізу. Ці методи також використовуються на різних етапах прийняття суб'єктом господарювання управлінського рішення щодо хеджування. Ефективне управління підприємством неможливе без своєчасної та достовірної інформації отриманої таким чином.

Історично в системі управління відбувалося заниження ролі обліку і аналізу. Часто в класифікаційних групуваннях функцій управління виділялися такі функції, як планування, організація, регулювання, координа-

ція, стимулювання, контроль, а облік і аналіз включалися до складу контрольної функції. Відзначивши недосконалість класифікаційних групувань функцій управління, А.С. Бородкін запропонував включити до складу управління як самостійні функції обліку та економічного аналізу, підкреслюючи їх важливість і відзначаючи ширший діапазон змісту і функціонування економічного аналізу порівняно з функцією контролю [3].

На даному етапі розвитку економіки економічний аналіз відіграє провідну роль у процесі прийняття управлінського рішення. Обліково-аналітична інформація забезпечує систему управління необхідними даними і дозволяє прийняти ефективні управлінські рішення щодо витрат. Економічний аналіз є об'єктивно необхідним елементом управління підприємством.

За допомогою економічного аналізу пізнається суть господарських процесів, оцінюється господарська ситуація, виявляються резерви виробництва і готується науково обґрунтовані рішення для планування і управління. Економічний аналіз є елементом управління, що забезпечує науковість прийняття рішень.

Важливою є роль економічного аналізу в підготовці інформації для планування, обґрунтованості планових показників, у перевірці та об'єктивній оцінці виконання планів. Економічний аналіз є не тільки засобом обґрунтування планів, а й контролю за їх виконанням, оцінки результатів роботи підприємства. Прийняття управлінського рішення щодо хеджування вимагає використання методів економічного аналізу на всіх етапах – відносини хеджування починаються з аналізу і закінчуються ним (рис. 2).

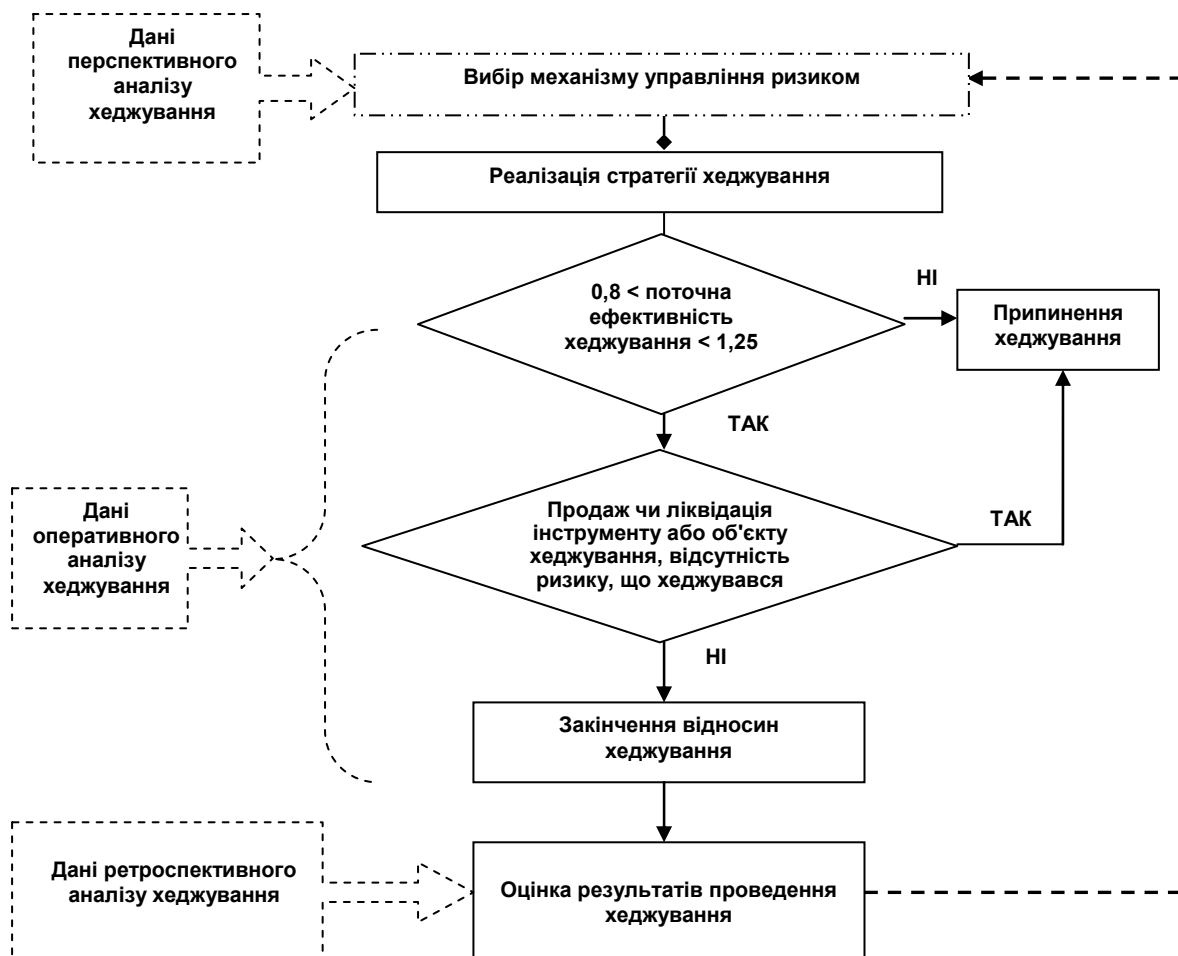

Рис. 2. Алгоритм прийняття управлінського рішення щодо хеджування

На етапі вибору хеджування, як методу мінімізації ризиків, управлінський персонал, використовуючи дані перспективного аналізу, передусім визначає доцільність його застосування. Відбувається порівняння затрат та результату від провадження хеджування із затратами та результатами від застосування інших методів.

Після прийняття позитивного рішення щодо цього методу необхідно затвердити стратегію хеджування. За допомогою методів економічного аналізу визначається ефективність компенсації негативних результатів від проведення операцій на реальному ринку прибутками на строковому. Ця інформація та додаткові затрати при використанні того чи іншого інструменту хеджування і слугуватимуть критеріями для вибору оптимальної альтернативи. Обмеженнями у даному випадку виступатимуть фінансові ресурси, доступні для проведення хеджування. У випадку необхідності залучення коштів зі сторони необхідно здійснити порівняння фінансових затрат у вигляді сплати відсотків та ефекту від їх використання.

Попередній аналіз потенційного інструменту хеджування забезпечить інформацією щодо можливих ризиків, пов'язаних з його використанням, та міри їх впливу на діяльність підприємства в цілому.

На етапі впровадження управлінського рішення необхідним є використання даних оперативного аналізу для контролю ситуації та прийняття негайних коригувань у випадку виникнення несприятливих для підприємства обставин.

На етапі оцінки результатів, отриманих від реалізації обраного управлінського рішення, з використанням методології ретроспективного аналізу хеджування, визначають ефективність обраної стратегії, порівнюють фактичний результат з плановим, визначають ступінь впливу різних факторів на відхилення фактичного фінансового результату від планового. Ця інформація виступатиме основою для прийняття наступних управлінських рішень.

Ефективність управлінського рішення визначається своєчасністю його прийняття та обґрунтованістю. Своєчасність забезпечується використанням досконалих

інформаційних систем, що дає можливість оперативно отримувати економічну інформацію для прийняття рішення на рівні управління підприємством.

Обґрунтованість управлінського рішення визначається його інформаційним забезпеченням, важливою частиною якого, за будь-яких економічних умов, а тим більше, в ринковій економіці, є аналіз. Докорінні зміни у процесі аналізу та планування господарської діяльності є однією з умов створення ефективної системи управління прибуткового підприємства.

Отже, прийняття відповідних рішень для розв'язання наявних проблем чи вибору певних альтернатив є основним завданням управління підприємством. Успішність та ефективність управлінського рішення значною мірою залежить від своєчасної, достовірної та обґрунтованої інформаційної бази. Основним джерелом інформації щодо фінансово-економічних ризиків, ефективності та доцільності використання хеджування для їх мінімізації, на підприємствах переробної промисловості слугує економічний аналіз. Розроблений нами алгоритм прийняття управлінського рішення щодо хеджування дозволяє визначити роль аналізу хеджування. Зокрема при виявленні ризику та визначенні методу управління ним використовуються дані якісного та кількісного аналізу ризиків. Інформація отримана при проведенні перспективного аналізу дозволяє обрати найефективнішу стратегію хеджування. Поточний контроль за реалізацією обраної стратегії та прийняття оперативних рішень базується на використанні даних оперативного аналізу.

1. Берлач А. І., Берлач Н. А., Ілларионов Ю. В. Організаційно-правові основи біржової діяльності: навч. посібник. — К., 2000. — 336 с.
2. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. — К., 1999.
3. Бородин А. С., Торопов В. А. Нормативный учёт и себестоимость промышленной продукции. — К., 1990.
4. Економічний аналіз: навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. — К., 2003.
5. Кирилов И. Хеджирование для предприятий АПК [Електронний ресурс] / Игорь Кирилов // Рынок ценных бумаг. — 2008. — № 8 (359). — Режим доступу: http://www.rcb.ru/data/articles_pdf/2008/08/Kirillov.pdf.
6. Савицкая Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. — К., 2004.

Надійшла до редколегії 06.12.09

О. Іваненко, ас.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Статтю присвячено дослідженню найбільш суттєвих питань особливостей оподаткування кредитних спілок. Розглядаються нормативні і законодавчі акти стосовно організації податкового обліку, розробляються конкретні пропозиції щодо покращення цього напрямку діяльності.

The article is devoted research of the most substantial questions of features of taxation of credit unions. Normative and legislative acts are examined in relation to organization of the fiscal accounting, concrete suggestions are developed in relation to the improvement of this direction of activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Як споживчий кооператив кредитна спілка не має на меті отримання прибутку, тобто є некомерційною організацією. Вся діяльність кредитної спілки підпорядкована завданню задоволення потреб пайовиків. Разом з тим, кредитна спілка є фінансовою установою, що діє у сфері фінансових послуг. Специфіка цієї організації полягає в тому, що вона працює не заради прибутку і не привласнює прибуток. Ця особливість кредитних спілок обумовлена її корінними відмінностями від всіх інших фінансових, кредитних організацій, насамперед, від банків. Тому питання оподаткування кредитних спілок потребують окремого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оподаткування кредитних спілок на даний момент стає досить актуальною. Свідченням цього є зростання кількості публікацій на цю тему у періодичних професійних виданнях. Проблема оподаткування кредитних

спілок займаються такі провідні вчені-науковці, як Гончаренко В., Мешко О., Мурашко О., Пожар А., Правда М., Романов А., та інші [5, 13, 16, 17]. Але проблеми обліку і оподаткування кредитних спілок, вирішення на єдиній методологічній основі принципових питань розвитку кредитних спілок потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є розгляд питань оподаткування кредитних спілок та вироблення конкретних пропозицій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Головною особливістю діяльності кредитних спілок є те, що вони є неприбутковою організацією і їх статутна діяльність не має на меті одержання прибутку для його розподілу між членами спілки. Кредитний кооператив для своїх членів є одночасно фінансовою установою та громадською організацією, намаганням якої є надання послуг за обґрунтованою (без закладання прибутку у ціну послуг). І це

визначає його неприбуткову соціально-економічну кооперативну природу.

Суттєво, що визначення терміну "неприбуткова організація" в чинному законодавстві відсутнє. У податковому законодавстві є лише перелік видів неприбуткових організацій (НПО) (пп. 7.11.1 Закону [8]), а цивільне законодавство обмежується загальними ознаками на зразок *"непідприємницькими суспільствами є суспільства, не переслідуючи отримання прибутку для його подальшого розподілу між учасниками"* [20, ч. 1 ст. 85]. На підставі цієї норми можна стверджувати, що до неприбуткових організацій відносяться будь-які юридичні особи, що не ставлять за мету отримання прибутку (за Цивільним Кодексом – непідприємницькі суспільства і установи).

Але, якщо неприбуткова організація не ставить за мету отримання прибутку, це ще не означає, що прибутків не може бути в принципі. НПО може здійснювати так зване некомерційне господарювання, яким, згідно з ч. 1 ст. 52 ГК, є *"самостійна систематична господарська діяльність, здійснювана суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних і інших результатів без мети отримання прибутку"*. Отже, у некомерційного господарювання неприбуткової організації може бути і економічний результат, в т.ч. прибуток. Щоб не втратити через це неприбутковий статус, засновницькі документи неприбуткової організації повинні містити положення, що діяльність організації не спрямована на отримання прибутку. Закон "Про оподаткування прибутку підприємств" [9] висуває вимоги до неприбуткових організацій, головні з яких наступні:

- в разі ліквідації більшості видів НПО їх активи мають бути передані іншим НПО відповідного вигляду або зараховані в дохід бюджету (пп. 7.11.11 Закону [9]);
- ДПА веде відповідно до Положення про Реєстр НПО реєстр всіх НПО, що звільняються від оподаткування.

При реєстрації неприбуткових організацій в податкових органах їм привласнюється "код неприбутковості", який відображає вид НПО і від якого залежить порядок оподаткування її доходів.

Кредитні спілки мають код 0010 і відповідно до ст. 1 Закону України "Про кредитні спілки" [8] та Закону України "Про оподаткування прибутків підприємств" [9] є неприбутковими установами. Разом з тим не можна вважати питання оподаткування діяльності кредитних спілок вирішеним, а самі кредитні спілки виведеними з поля зору податкового нагляду. Зокрема, останнім часом гостро ставиться питання про зняття з кредитних спілок статусу неприбуткових [2, с. 404; 3, с. 21-22].

Доходи кредитних спілок розподіляються виключно між їх засновниками (учасниками) в порядку, встановленому законодавством [9, абз. 6 пп. 7.11.8]. Відповідно до Наказу [15], від оподаткування звільняються доходи кредитних спілок, отримані у вигляді коштів, які надходять у вигляді внесків та пасивних доходів, отриманих з джерел, визначених законодавством про кредитні спілки. У свою чергу, пасивними доходами вважаються доходи, отримані у вигляді процентів, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті.

Державна податкова адміністрація листом [13] підтвердила пп. 7.11.4 Закону [9], відповідно до якого внески та пасивні доходи кредитних спілок не обкладаються податком на прибуток. Цим же листом ДПАУ попередила, що у разі, коли пасивні доходи таких організацій, отримані протягом звітного (податкового) року, на кінець першого кварталу року, наступного за звітним, перевищують 25 відсотків від загальних валових доходів, отриманих протягом цього періоду, така організація зобов'язана сплатити податок з нерозподіленої суми прибутку за ставкою 25 відсотків до суми такого пере-

вищення. Крім того, якщо кредитна спілка отримує дохід з інших джерел, ніж визначені підпунктом 7.11.2 Закону [9], така неприбуткова організація зобов'язана сплатити податок на прибуток, який визначається як сума доходів, отриманих з інших джерел, зменшена на суму витрат, пов'язаних із отриманням таких доходів, але не вище суми цих доходів.

Статтею 3 Закону [7] визначено, що не є об'єктом оподаткування операції з:

- передачі майна в заставу позикодавцю (кредитору) згідно з договором позики та його повернення заставнику після закінчення дії такого договору;
- надання послуг із залучення, розміщення та повернення коштів за договорами позики, депозиту, вкладу, страхування або доручення. Отже, такі операції кредитного союзу не обкладаються ПДВ.

Кредитна спілка, відповідно до свого статуту, надає позички членам спілки (під заставу і без застави) та розподіляє доходи на вклади членів спілки. За договором позики одна сторона (позикодавець) передає другій стороні (позичальникові) у власність (в оперативне управління) гроші або речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошей або рівну кількість речей того ж роду і якості [20, ст.374]. Отже, громадянин одержує гроші на визначений угодою термін, а після закінчення цього терміну повертає кредитній спілці одержані гроші. Тобто в цьому випадку немає об'єкта оподаткування податком з доходів. Що стосується доходів, одержаних членами спілки на власні вклади, то, відповідно до листа [13], до сукупного оподаткованого доходу, одержаного громадянами в період, за який здійснюється оподаткування, не включаються, зокрема, проценти за грошовимикладами.

Згідно з висновками Національного банку України (лист від 12.06.2000 р. №18-110/1806-3858), Міністерства фінансів України (лист від 06.09.2000 р. №052-104/141) та висновками, одержаними на запит Національної асоціації кредитних спілок України від Комітету з питань фінансів і банківської діяльності Верховної Ради України (лист від 07.07.2000 р. №06-10/450) та Юридичного управління Секретаріату Верховної Ради України (лист від 29.07.99 р. №07-6/337), доходи, що виплачуються кредитними спілками на вклади її членів, слід віднести до процентів на грошові вклади, сума яких не повинна включатися до сукупного оподаткованого доходу члена кредитної спілки. Відповідно до листа [12], такий висновок обґрунтовується наступним:

- практика розподілу прибутку кредитними спілками йде шляхом нарахування процентів на грошові вклади її членів. Про це свідчить Типовий статут кредитної спілки, згідно з яким Правління кредитної спілки в межах наданих їй повноважень може вирішувати, зокрема, питання зміни відсотків за членськими внесками та встановлювати порядок їх сплати;

- кредитна спілка не є емітентом корпоративних прав і не має статутного фонду, тому розподіл доходів на вклади членів кредитних спілок слід розглядати не як виплату дивідендів, а як нарахування та виплату процентів;

- в нормі Закону "Про ПДФО" [6] не встановлено винятків щодо переліку організацій, чиї проценти за грошовимикладами не включаються до сукупного оподаткованого доходу громадян.

Порядок подання звітності кредитною спілкою врегульований Звітом [11]. Відповідно до нього, кредитні спілки здають Звіт про використання коштів неприбуткових організацій і установ. Звіт заповнюють і подають до державної податкової адміністрації за місцезнаходженням

кредитної спілки у терміни, передбачені для подання податкової декларації. При складанні Звіту особливу увагу необхідно звернути на рядок 24, де зазначається загальна сума одержаних неприбутковою організацією (установою) пасивних доходів, що звільняються від оподаткування. Крім цього, при заповненні рядка 27 Звіту потрібно зазначити суму внесків, які надійшли до кредитних спілок. Якщо кредитна спілка одержує доходи не за основною діяльністю, визначеною Положенням [19], їй потрібно вказати про це в рядку 32. При цьому кредитна спілка повинна провадити окремий облік фінансових результатів неосновної діяльності у порядку, встановленому для платників податку, і сплачувати податок на прибуток від неосновної діяльності у загальному порядку. Основна діяльність кредитної спілки в цьому випадку – це діяльність, що записана в її статуті.

Деякі з господарських операцій кредитних спілок щодо підвищення їх фінансових показників підлягають оподаткуванню. Наприклад, отримання доходів від переведеного кредитного боргу та процентів за нього особі, яка не є членом спілки. У такій ситуації переведення кредитного боргу може бути вигідним для кредитних спілок в аспекті отримання кредитоспроможного платника, який поверне кредит та проценти за його користування, але може не бути членом кредитної спілки. Згідно з абзацу 3 пп. 7.11.13 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" [9] до основної діяльності кредитної спілки не включаються операції з надання послуг не своїм членам. Унаслідок цього така господарська операція кредитної спілки підпадає під оподаткування та не стимулює кредитні спілки до вирішення питання проблемних кредитів [4, с. 54]. Отримання плати за ведення кредитної справи розглядається податківцями як додаткова послуга, яка не включається до понять "проценти", "пасивні доходи" та підлягає оподаткуванню податком на прибуток [4, с. 51-53].

Щодо оподаткування доходів членів кредитних спілок від розміщених коштів на депозитних рахунках кредитних спілок, то відповідно до Закону України від 24.07.2009 р. № 1617-VI "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей проведення заходів з фінансового оздоровлення банків" такі доходи до 01.01.2013 року не оподатковуються.

Гострим питанням для кредитних спілок є тимчасове звільнення від оподаткування доходів членів кредитних спілок, нарахованих на пайові членські внески, за аналогією тимчасового звільнення від оподаткування депозитних внесків. Кредитні спілки протягом останніх декількох років відстоюють це право в судовому порядку.

Слід зазначити, що звільнення від оподаткування доходів членів кредитних спілок, нарахованих на пайові членські внески, не тільки тимчасово, а й на постійній основі має ключове значення для кредитних спілок. Так, кредитні спілки, у порівнянні з банками, є більш залежними від коштів своїх членів: за рахунок залучених вкладів на депозитні рахунки формуються кредитні ресурси кредитних спілок, а за рахунок членських внесків формуються не тільки кредитні ресурси, а й капітал кредитних спілок.

Висновки. На нашу думку, оподаткування кредитних спілок є важливою і методологічно остаточно не визначеною ділянкою обліку. Законодавча невизначеність і методологічні проблеми в бухгалтерському обліку роблять розглянуті в статті питання особливо актуальними. Кредитні спілки працюють в умовах фінансової нестабільності, неузгодженості чинного законодавства. Тому удосконалення податкового законодавства України щодо особливостей оподаткування неприбуткових організацій, в тому числі, кредитних спілок, та прийняття Податкового Кодексу дозволить полегшити і покращити ефективність діяльності кредитних спілок, які посідають важоме місце на ринку фінансових послуг, а також у його важливій складовій – кредитній системі.

1. Бюлетень кредитних спілок України. – 2008. – Вип. 1 (17). – 52 с.
2. Бюлетень кредитних спілок України. – 2007. – Вип. 4 (14). – 56 с.
3. Вісник Національного Банку України. – 2008. – № 11. – 72 с.
4. Вісник кредитної кооперації. – 2008. – Вип. 3 (6). – 72 с.
5. Гончаренко В. В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика / В. В. Гончаренко. – К.: Наукова думка, 1997. – 240 с.
6. Закон України від 22.05.2003 № 889-IV "Про податок з доходів фізичних осіб".
7. Закон України від 02.10.92 р. №2654-XII "Про заставу".
8. Закон України від 20 груд. 2001 р. № 2908-III "Про кредитні спілки".
9. Закон України від 28.12.94 р. №334/94-ВР "Про оподаткування прибутку підприємств" (в редакції Закону України від 22.05.97 р. №283/97-ВР).
10. Закон України від 03.04.97 р. №168/97-ВР "Про податок на додану вартість".
11. Звіт про використання коштів неприбуткових організацій і установ, затверджений наказом ДПАУ від 11.07.97 р. №233/97-ВР.
12. Лист ДПАУ від 29.01.98 р. №847/11/15-0116 "Про розгляд листа".
13. Лист ДПАУ від 12.09.2000 р. №123/93/7/17-0517 "Про прибутковий податок".
14. Мешко, О. І. Аналіз активів неприбуткових фінансових установ: методика та організація: дис. канд. екон. наук : 08.00.09 / О. І. Мешко. – К., 2008. – 150 с.
15. Наказ ДПАУ від 03.07.2000 р. №355 "Про затвердження Порядку визначення структури ознаки неприбуткових установ (організацій)".
16. Офіційна інтернет-сторінка Всеукраїнської асоціації кредитних спілок – <<http://www.uacu.org.ua>>.
17. Пожар А. А. Економічні та організаційні особливості розвитку кредитної кооперації в Україні: дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / А. А. Пожар. – Полтава, 2007. – 250 с.
18. Правда М. Кредитна спілка: реєстрація, діяльність, застава. Бухгалтерський та податковий облік. Український бухгалтерський щотижневик Дебет-Кредит. – №20, 2001.
19. Тимчасове положення про кредитні спілки в Україні, затверджене Указом Президента України від 20.09.93 р. №377.
20. Цивільний кодекс України від 01.02.01 р.

Надійшло до редколегії 26.02.10

Є. Калюга, д-р екон. наук, проф.

ОЦІНКА СТАНУ ДЕРЖАВНОГО ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕФОРМУВАННЯ

Зазначено проблеми, які стримують реалізацію ефективної системи державного внутрішнього фінансового контролю та запропоновано шляхи її поліпшення.

Issues which restrain implementation of effective state internal financial control are mentioned and the ways of improvement are proposed.

Реалізація функцій державного внутрішнього фінансового контролю має на меті забезпечити проведення єдиної фінансової, кредитної і грошової політики, а також захист фінансових інтересів суб'єктів господарювання.

Розглядаючи сучасний стан справ у сфері внутрішнього фінансового контролю, можна дійти висновку, що ще на початковому етапі ринкових перетворень багато пов'язаних з цим питань не отримали наукового й методичного обґрунтування. І саме через це сьогодні кон-

троль значною мірою ослаблений, про що свідчить не укомплектованість підрозділів внутрішнього контролю. Підвищення рівня державного внутрішнього контролю необхідно здійснювати через удосконалення законодавчих та правових актів. Недосконалість останніх дозволяє різним "підприємницьким структурам" безкарно перекачувати та привласнювати грошові кошти і матеріальні цінності.

Організація і методологія внутрішнього фінансового контролю досліджувалася в наукових працях Білухи М.Т., Бутинця Ф.Ф., Валуєва Б.І., Кужельного М.В., Рудницького В.С., Сопка В.В., Чумаченка М.Г., Шевчука В.О. та інших. Водночас невирішеними залишаються питання організаційного та методологічного характеру.

Вищевикладене зумовило відокремлення таких завдань статті: визначити діючий стан державного внутрішнього фінансового контролю; внести пропозиції щодо напрямів його реформування.

Про незадовільний стан державного внутрішнього фінансового контролю щодо забезпечення збереження матеріальних цінностей, запобігання розкраданню державного й колективного майна та заподіяння матеріальних збитків постійно зазначається в урядових документах. Із загальною кількістю виявлених злочинів кожний п'ятий пов'язаний із розкраданням державного і колективного майна і вчинений посадовими та матеріально-відповідальними особами, серед яких кожний другий – у великих та особливо великих розмірах. Більшість фактів розкрадань і зловживань виявляють не служби внутрішнього контролю, а інші контролюючі органи.

Причиною незадовільного збереження державного й колективного майна є те, що центральні та місцеві органи державної виконавчої влади не вживали необхідних заходів для зміцнення фінансової дисципліни, наведення належного порядку в обліку товарно-матеріальних цінностей і коштів, послабили контроль за їх використанням і збереженням. Посилаючись на фінансові труднощі окремі керівники розривали угоди з державною службою охорони Міністерства внутрішніх справ, скоротили штат працівників сторожової охорони. Таким чином, керівники, на яких було покладено персональну відповідальність за забезпечення збереження державного й колективного майна, безконтрольно самоусунулися від цієї проблеми, чим сприяли подальшому скоєнню злочинів. Мали місце недоліки й у роботі правоохоронних органів, пов'язані з тим, що не вживалися достатні заходи щодо запобігання злочинам, пов'язаним із розкраданням державного й колективного майна та їх розкриттям. Для усунення вищезазначених недоліків щодо забезпечення збереження державного та колективного майна передбачалося значною мірою посилити контроль за зміцненням дисципліни на підприємствах, ощадливим і раціональним використанням матеріальних ресурсів та коштів; а також зміцнити, а там, де їх ліквідовано, відновити внутрішні (відомчі) контрольно-ревізійні служби.

На сьогодні в системі внутрішнього контролю основними нормативними документами є "Порядок здійснення міністерствами, іншими центральними органами влади внутрішнього фінансового контролю", затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2002 р. № 685 (надалі – Порядок про внутрішній фінансовий контроль) та "Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби з контрольно-ревізійними підрозділами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів при здійсненні планових та позапланових контрольних заходів", затверджений наказом ГоловкиРУ України від 18.11.2003 р. №274 [2, 1].

Відповідно до цих документів основними завданнями служб внутрішнього контролю є перевірка фінансово-господарської діяльності, цільового та ефективного використання бюджетних коштів, збереження державного майна, економічного використання фінансових і матеріальних ресурсів, виконання планових завдань, ведення бухгалтерського обліку, а також виявлення та усунення фактів порушення фінансової дисципліни, відшкодування

заподіяних збитків. вжиття заходів по запобіганню фінансових порушень на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

На сьогодні контрольно-ревізійні підрозділи міністерств, інших центральних органів виконавчої влади повинні щокварталу (наростаючим підсумком з початку звітного періоду) надавати ГоловкиРУ статистичні звіти дані (ф. № 11-ревізія) про результати ревізій і перевірок на підпорядкованих підприємствах. Відповідно до статистичної звітності за ф. № 11 – ревізія, залежно від кількості підпорядкованих підприємств чисельність спеціалістів, які займаються контрольно-ревізійною роботою у міністерствах, відомствах, комітетах, органах виконавчої влади, коливається від одного до 300 чоловік. При цьому, кадровий потенціал складається переважно із спеціалістів бухгалтерій та фінансових відділів, і в останню чергу – з ревізорів, які професійно володіють методичними прийомами ведення ревізій.

Визначаючи ефективність застосування внутрішнього контролю доцільно зазначити дві проблеми: завантаженість ревізійного складу при проведенні ревізій і укомплектованість ревізорами на об'єктах контролю. Результати свідчать про те, що загалом по міністерствах України один ревізор протягом року перевіряє в середньому 8 – 9 підприємств. Щодо проведення комплексних ревізій, то такі результати загалом можна вважати задовільними. Водночас, детально проведений аналіз реалізації внутрішнього контролю окремих міністерств, центральних органів виконавчої влади свідчить: один ревізор перевіряє протягом року до 7 підприємств (майже сімдесят відсотків, ніж мало б бути за розрахунками). На окремих з них у різні періоди показник цей ще нижчий, що свідчить про неефективне використання ревізійного потенціалу.

Стан, далекий від благополучного, і в інших міністерствах та відомствах. Так, у різні роки в одних міністерствах реальна завантаженість ревізорів становить 10 – 80 відсотків, в інших – одному ревізору протягом року необхідно перевірити від 100 до 300 підприємств, установ чи організацій. А таку кількість підприємств неможливо навіть відвідати, не кажучи вже про якісне проведення в них ревізій. Це означає, що в одних міністерствах службу внутрішнього контролю практично ліквідовано, і тому завантаженість на одного ревізора в них неймовірно висока, а в інших – дуже низька. Внутрішнім контролем повинні охоплюватися всі підприємства, які належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, у тому числі й ті, що перебувають на госпрозрахунку та не отримують бюджетні кошти, але володіють державним майном (тобто об'єкти, не підконтрольні державній контрольно-ревізійній службі). Повноваження, надані ГоловкиРУ Постановою № 685 щодо здійснення контролю за станом контрольно-ревізійної роботи в міністерствах і відомствах, певною мірою уже сьогодні розширюють обсяги контролю за збереженням державного майна. Втім їх конче потрібно розширити. Це сприяє подальшій реалізації державної політики у сфері фінансового контролю.

Порядок про внутрішній фінансовий контроль зобов'язує ГоловкиРУ здійснювати контроль за станом контрольно-ревізійної роботи в центральних органах виконавчої влади, однак юридично цей "нагляд" має досить значні обмеження. Фактично функції контролю з боку ГоловкиРУ зводяться до: погоджування кандидатур керівників контрольно-ревізійних підрозділів центральних органів виконавчої влади та планів проведення ревізій і перевірок підрозділів внутрішнього контролю; узагальнення їх звітності й надання інформації Кабінету Мініст-

рів України; здійснення методичної та організаційної допомоги. Оскільки функції ГоловКРУ й внутрішнього контролю дуже близькі між собою, доцільна ще і співпраця за такими напрямками:

- забезпечення взаємозв'язку планів контрольно-ревізійної роботи та розширення організаційно-методичної допомоги;

- якомога ширше залучення внутрішніх контролюючих служб до спільних ревізій або перевірок з відповідним контролем за станом роботи.

У діяльності ГоловКРУ стратегічного значення на державному рівні (можливо і з залученням органів внутрішнього контролю) має набрати:

- розширення комплексних ревізій і перевірок за участю податкової, митної та інших служб;

- ефективності цільового використання підприємницькими структурами бюджетних і позабюджетних коштів, наданих їм на безповоротній основі, та бюджетних позичок і валютних кредитів, отриманих ними під гарантію Кабінету Міністрів України;

- повноти та ефективності використання, а також збереження державного і комунального майна та виконання підприємницькими структурами зобов'язань, взятих на пільгових засадах під час його приватизації;

- цільового використання коштів, вивільнених у підприємницьких структурах завдяки отриманню пільг щодо сплати податків;

- формування цін і тарифів при виконанні державних замовлень, авансованих за рахунок бюджетних коштів, а також на послуги, які надаються підприємствами-монополістами.

Постановою № 685 не передбачено важелів впливу ГоловКРУ на поліпшення контрольно-ревізійної роботи підрозділів внутрішнього контролю у разі неналежного виконання ними своїх службових обов'язків. До того ж юридично підрозділи внутрішнього контролю є структурними підрозділами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а їх керівники підпорядковуються тільки безпосередньо керівникам зазначених органів. Зокрема, давати доручення щодо усунення недоліків у контрольно-ревізійній роботі служб внутрішнього контролю надано право лише Міністерству фінансів України. Таким чином, функції контролю з боку ГоловКРУ за станом контрольно-ревізійної роботи у міністерствах і відомствах фактично зведено до її координування, а для впливу на її посилення достатніх повноважень воно не має. Отож, як правило, все зводиться до зауважень рекомендаційного характеру.

Причини низької ефективності роботи внутрішнього контролю глибокі, а недоліки в його роботі накопичувалися протягом багатьох років. Однією з причин є те, що в міністерствах контрольні функції, по суті, покладено тільки на контрольно-ревізійні служби, з яких в основному й питають за збереження майна та дотримання державної дисципліни. Інші структурні підрозділи (планові, фінансові, технічні, збутові, праці й заробітної плати та інші) контролем практично не займаються, незважаючи на те, що від них також багато в чому залежить організація виробництва. Крім того, слід мати на увазі, що ревізії фінансово-господарської діяльності підприємств, як правило, проводяться в дуже стислі строки, поверхово, без інвентаризацій і зустрічних перевірок. В окремих міністерствах нерідко практикувалися ревізії, що проводилися невиннованим так званим перехресним способом: бухгалтери одного підприємства підприємства проводили ревізію іншого підприємства і навпаки. Усе це негативно вплинуло на ефективність внутрішнього контролю. Керівники окремих комітетів ще й сьогодні ставляться до цієї служби як до другорядної,

використовуючи ревізорів на бухгалтерській роботі, а завдання зі скорочення чисельності штату виконують, як правило, за рахунок скорочення ревізорів, додержуючи принципу: "що менше ревізорів, то менше турбот". Таким чином, назріла нагальна потреба в докорінному реформуванні внутрішнього контролю, адже всі без винятку міністерства мають істотні порушення.

На сьогодні у зв'язку з установленнями законодавством обмеженнями щодо підконтрольності об'єктів органам ГоловКРУ та малоефективною роботою внутрішнього контролю для виправлення становища складаються умови, вкрай несприятливі. Тож використання державного майна та розпорядження ним належним чином не контролюються.

Розуміння наявності істотних недоліків у своїй роботі є і в підрозділах внутрішнього контролю. Для виправлення становища вносяться пропозиції прирівняти їхній статус до статусу державної контрольно-ревізійної служби з наданням відповідних повноважень, що є доцільним.

З метою необхідності реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2005 р. № 158, а в подальшому – в редакції розпорядження від 22.10.2008 р. № 1347 – р. схвалено Концепцію розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2015 року [1]. Основним напрямом зазначеної Концепції передбачається визначення стратегічних напрямів та основних етапів розвитку державного внутрішнього фінансового контролю.

Для підвищення ефективності роботи внутрішнього контролю доцільно виділити чотири напрями його реформування:

- створення відповідних контрольно-ревізійних служб та укомплектування їх відповідно до потреб (із розрахунку, щоб кожне підприємство можна було систематично перевіряти один раз у три роки);

- підвищення ефективності використання робочого часу ревізорів, застосування в їхній роботі найбільш ефективних методичних прийомів ревізії (тестування статей фінансової звітності, добір об'єктів для перевірки, застосування ймовірно-статистичних методів проведення вибірки, тощо);

- забезпечення систематичного проведення комплексних ревізій (надалі – ревізій) та удосконалення їх методичного й організаційного забезпечення;

- удосконалення статистичної звітності про роботу внутрішнього контролю та структури його органів.

У чинному на сьогодні Порядку про внутрішній фінансовий контроль і розроблених відповідно до нього відомчих положеннях у міністерствах немає навіть згадки про періодичність проведення ревізій. Зважаючи на наявну чисельність контрольно-ревізійних підрозділів міністерств, а також кількість підпорядкованих їм підприємств, не можна не те, що говорити, а й думати про систематичність проведення ревізій. На сьогодні вони здійснюються вибірково, тільки на тих підприємствах, які, як правило, не виконують планових показників, мають незадовільний стан фінансово-господарської діяльності. У зв'язку з цим, на більшості підприємств ревізії практично не проводяться. А якщо десь і проводяться, то без дотримання принципу періодичності, численними організаціями, за неузгодженими планами, щоразу з іншою метою. Тобто загалом мають хаотичний характер і охоплюють, зокрема в бюджетних установах, тільки частину бюджетних коштів, як правило, – меншу. А отримані результати таких ревізій дають фрагментарне й нерідко дуже викривлене уявлення про формування та використання цих коштів. Для отримання повних, вірогідних, документально підтверджених даних про те,

куди і як спрямовуються кошти з бюджету (керівництву країни це безумовно потрібно), необхідно витратну частину бюджету перевіряти щороку й повністю. Саме так це роблять у країнах, значно заможніших, аніж наша. До речі, не завадила б і щорічна документальна ревізія або перевірка з питань виконання дохідної частини бюджету. Забезпечити таку періодичність бюджетних перевірок на сьогодні досить складно. Реально до цього доведеться йти не один рік, але непрості правові, процедурні й організаційні питання потрібно вирішувати вже сьогодні. Проблема полягає, крім іншого в непорядкованості, по суті, – у відсутності на цей час цілісної системи державного внутрішнього фінансового контролю, в значній кількості органів, наділених тією чи іншою мірою правом контролю, у відсутності явного ієрархічного підпорядкування ревізійних служб.

Останнім часом у ревізійній роботі, яка ніколи не була легкою і приємною в усіх відношеннях, дедалі виразнішими стають такі її особливості, як небезпечність для життя, складність, напруженість, довготривалість. Це проявляється за будь-яких ревізій і перевірок, але передусім – під час роботи за дорученням правоохоронних органів. Такі ревізії часто вже не можна проводити без попереднього вилучення документів і озброєної охорони. При нормативному терміні один місяць вони нерідко тривають до шести і більше місяців. Тому доцільно у Порядку про внутрішній фінансовий контроль передбачити порядок вилучення у підприємства документів незалежно від того, за чийм дорученням провадиться ревізія чи перевірка. Крім того, слід зняти чинну на сьогодні жорстку регламентацію граничного терміну ревізії – 30 робочих днів, яких фактично рідко коли вистачає для завершення роботи. Вважаємо, що строки проведення ревізії і склад ревізійної групи потрібно визначити диференційовано, з урахуванням обсягу запланованих робіт, зумовлених конкретними завданнями ревізії і особливостями підприємства, що ревізується. Керівник, який призначив ревізію, повинен мати право за мотивованим поданням керівника ревізійної групи (ревізора) продовжити первісно встановлений строк ревізії на стільки, на скільки потрібно.

Заради справедливості зауважимо, що й укомплектовувати ревізорами контрольну службу стає дедалі складніше. І це зрозуміло – оплата праці ревізора нині аж ніяк не компенсує а ні небезпечності її, а ні складності, а ні напруженості. Крім того, й жодних соціальних чи побутових пільг для ревізорів не передбачено. Орієнтуючись на справді обґрунтоване й справедливе рішення, прийняте в законодавчому порядку щодо рівня оплати праці працівників Рахункової палати, було б виправданим оплачувати практично так само й працю внутрішніх ревізорів та ревізорів Головкин, а також максимально наблизити до їхнього рівня оплату праці інших працівників фінансового контролю. Необхідно також максимально поліпшити цим працівникам соціальні умови, які сприятимуть незалежності й результативності їхньої праці. Важко зрозуміти, а тим більше пояснити, наприклад, відомчому ревізорів, чому він отримує заробітну плату, незрівнянно нижчу від заробітної плати спеціалістів Рахункової палати. Зрозуміло, для цього потрібні додаткові кошти із бюджету. Але виявле-

ні ревізорами мільйони гривень, які було втрачено через незаконні витрати, інші зловживання на підприємствах, у багато разів перебивають витрати на їх утримання, до того ж, сприяють подальшому зміцненню фінансової дисципліни.

Зауважимо також, що для поліпшення матеріального й морального стимулювання праці ревізорів на сьогодні дуже неефективно використовується премія. Це пов'язано з тим, що вона вже не має стимулюючого значення, бо є практично доплатою до заробітної плати. У зв'язку з цим необхідно поновити роль преміювання за якість роботи ревізорів – результати виконання централізованих завдань Міністерства фінансів України, Верховної Ради, правоохоронних органів, робіт відповідно до плану ревізій і перевірок. Але для цього потрібно передбачити сталі показники якості ревізійської роботи, які мають винагороджуватися відповідними доплатами.

Крім зазначених напрямів реформування системи внутрішнього контролю, доцільно виділити такі:

передбачити, щоб у кожному міністерстві до внутрішньої структури контрольно-ревізійної служби обов'язково входили відділи: ревізій та перевірок; економічних аналізів; профілактики економічних правопорушень;

надати додаткові повноваження контрольно-ревізійній службі щодо перевірки підприємств різноманітних форм власності в межах завдань за програмами ревізій (перевірок) підвідомчих підприємств;

підвищити відповідальність керівників за роботу очолюваних ними галузевих управлінь та за стан справ на підпорядкованих їм підприємствах щодо економічних правопорушень і злочинів, виявлених Головкин, Державною податковою адміністрацією, прокуратурою і оцінювати їхню роботу не тільки за обсягами виробництва, якістю продукції, а й за збитками, спричиненими економічними правопорушеннями.

Крім того, було б доцільним цілковито передати функції зовнішнього контролю щодо проведення ревізій у системі внутрішнього контролю державній контрольно-ревізійній службі, що дало б змогу зменшити тиск і втручання зацікавлених осіб у її роботу.

Вважаємо, що реалізація запропонованих напрямів реформування державного внутрішнього контролю дозволила б створити значно ефективнішу систему контролю, підвищивши її роль і значення у фінансово-господарській діяльності підприємств та розвитку економіки держави загалом.

1. Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2015 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2005 р. №158 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.10.2008 р. №1347-р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/public> 2. Порядок взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби з контрольно-ревізійними підрозділами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів при здійсненні планових та позапланових контрольних заходів: затверджено наказом Головкин України від 18.11.2003 р. №274 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/public> 3. Порядок здійснення міністерствами, іншими центральними органами влади внутрішнього фінансового контролю: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2002 р. №685. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/public>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ТА РОЗРАХУНКІВ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АВТОМОБІЛІВ

Стаття присвячена актуальним питанням організації обліку, контролю грошових потоків на підприємствах сфери технічного обслуговування автомобілів. Визначені проблеми організації обліку та контролю грошових потоків, сформульовані пропозиції щодо їх вирішення.

The article is devoted to topical questions of organization of accounting and internal check cash flow and payment on base business of automobile maintenance servicing. Defined the problem of accounting and control cash flows are formulated proposals to address them.

Збільшення попиту на послуги технічного обслуговування автомобілів в Україні зумовлено збільшенням з кожним роком продажів автомобілів як вітчизняних, так і закордонних виробників. На сьогоднішній день підприємства, котрі займаються такою сферою послуг, як технічне обслуговування автомобілів, створюють значний рух грошових потоків. Технічне обслуговування автомобілів може включати в себе: капітальний ремонт вантажних, легкових автомобілів та автобусів, технічне обслуговування та ремонт автомобілів підприємствам, технічне обслуговування та ремонт автомобілів підприємствами за замовленням населення.

У сфері послуг технічного обслуговування автомобілів постійно здійснюється рух грошових потоків у розрізі розрахунків між замовниками, постачальниками та бюджетом, тому на підприємстві мають бути ефективно впроваджена організація обліку та контролю грошових потоків.

Розвитку теорії та практики організації обліку та контролю грошових потоків присвячено роботи відомих науковців – М.Т. Білухи, І.К. Дрозд, Л.В. Дікань, Є.В. Калюги, О.І. Коблянської, Г.А. Соловйова, Б.Ф. Усаха, В.Г. Швеця, В.О. Шевчука та інших [1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 11]. Разом з тим, недосконалість практичних аспектів організації обліку та внутрішнього контролю за грошовими потоками на підприємствах сфери технічного обслуговування автомобілів визначають необхідність дослідження даної тематики.

Метою статті є окреслення напрямів розвитку обліку та контролю грошових потоків та розрахунків сфери послуг технічного обслуговування автомобілів.

Особливість бухгалтерського обліку на підприємствах зазначеної сфери послуг залежить від специфіки діяльності та полягає в тому, що одночасно здійснюється великий обсяг роботи, який необхідно виконувати досить швидко та якісно. Тому на підприємстві, в залежності від розміру та обсягу роботи має бути передбачено відділ бухгалтерії, який налічуватиме достатню кількість бухгалтерів.

Оскільки облік грошових коштів здійснюється відповідно до обліку готівкових та безготівкових розрахунків, то й організацію обліку також визначають як організацію касових операцій та банківських розрахунків. Облік та контроль грошових потоків на підприємстві здійснюється відповідно ПСБО №4 [8], Положення про ведення касових операцій в національній валюті в Україні [7], Інструкція "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті" [4].

Облік розрахунків між контрагентами здійснюється на договірній основі, тобто замовник та виконавець робіт мають свої права та обов'язки. Грошові надходження від замовників-фізичних осіб можуть переважно здійснюватися через касу підприємства. Проте, переважну частку в обслуговуванні займають ремонти автомобілів юридичних осіб, що здійснюють безготівковий розрахунок. Тому релевантним для нашого дослідження є облік безготівкових розрахунків.

Надходження та вибуття грошових потоків підприємств даної сфери обумовлене, в першу чергу, розрахунками з постачальниками, замовниками тощо. Схематично рух грошових потоків зображено на рис.1.

Рис.1. Рух грошових потоків на підприємстві сфери технічного обслуговування автомобілів

При значних оборотах на підприємстві виникає проблема в організації обліку, а саме в чисельності бухгалтерів. Щоб уникати навантаження на одного бухгалтера, який має вести облік усієї діяльності підприємства, можна, на основі рішення керівника, створити бухгалтерську службу та вести облік відповідно до сегменту обліку. Облік та контроль надходжень і вибуття грошо-

вих потоків також здійснюється відповідно до сегменту обліку, яким займається окремий бухгалтер. Якщо розрахунками з постачальниками займається один бухгалтер, який повністю здійснює облік та контроль вибуття грошових потоків, то розрахунками з замовниками, тобто надходженням грошових потоків на підприємство – інший. За розрахунками з оренди приміщення, облад-

нання, електроенергії, реклами, заробітної плати також здійснюють облік окремі бухгалтери підприємства. Вибуттям грошових потоків на сплату податків та зборів займається головний бухгалтер підприємства, в обов'язки якого входить також контроль за здійснення поточної операційної діяльності та організацією, оптимізацією, автоматизацією обліку на підприємстві.

Порядок формування первинних документів, записів у регістрах бухгалтерського обліку та зберігання документів, регістрів і звітів встановлено Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку N 88, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 24.05.95 року. Підприємства мають право самостійно затверджувати правила документообороту та визначати права працівників на підписування документів.

У зв'язку з тим, що під час операційної діяльності на підприємствах створюється велика кількість первинної документації, що мають відношення до обліку надходження та вибуття грошових потоків, то виникають питання в систематизації та оптимізації документообороту.

Вартість виконаних ремонтних робіт прямо пропорційно залежить від вартості запчастин, які придбаються у постачальників. В сучасних умовах економіки ціни на запчастини та комплектуючі постійно змінюються в бік збільшення, тому, щоб уникнути збитків визначено, що рахунок – фактура, котрий виставлений на конкретний ремонт автомобіля може бути дійсний для оплати лише протягом 10 днів. У свою чергу, первинні документи (акти виконаних робіт та отриманих послуг) щодо розрахунків з ремонту автомобілів згідно з чинного законодавства мають підписуватися замовником під час прийому виконаних робіт. У зв'язку з оптимізацією руху документів та прискорення розрахунків між підприємством і замовником запропоновано здійснювати друк актів виконаних робіт у трьох екземплярах, два з яких віддається замовнику на підпис, а один з даними предствавка замовника залишається на підприємстві. Цей документ є виключно внутрішнім документом підприємства, який означає, що замовник роботи з технічного обслуговування автомобіля прийняв та передав документи на підпис та оплату. При поверненні акту виконаних робіт замовнику видається податкова накладна. Таке внутрішнє розпорядження з організації розрахунків із замовниками дає змогу контролювати вчасне повернення первинних документів, що мають юридичне підтвердження про прийняття – передачу виконаних робіт та є документом для здійснення оплати.

Повернення підписаних актів виконаних робіт відбувається протягом тривалого часу. З точки зору обліку, підприємства не мають юридичного підтвердження виконання своїх зобов'язань з ремонту транспортного засобу, тому не мають можливості вимагати оплати рахунку. Щоб пришвидшити цей процес пропонується при видачі документів замовнику наголошувати в усній та письмовій формі, що акти виконаних робіт потрібно повертати протягом 5 робочих днів. В свою чергу варто вести реєстр актів виданих, в якому відображається інформація про замовника, номер документа, що виданий та дата видачі. В процесі операційної діяльності, вести моніторинг повернення документів. При довготривалій затримці у поверненні доцільно здійснювати аналіз розрахунків з даним замовником, прямий зв'язок з бухгалтерією контрагента.

Внутрішній контроль за грошовими потоками проводиться після здійснення господарських операцій, які впливають на рух грошових потоків, тобто контролюється достовірність, правильність їх проведення. Поточний контроль за грошовими потоками забезпечує чітке дотримання фінансової дисципліни на підприємстві.

Проте, навіть у сукупності поточний та ретроспективний контроль за надходженням та вибуттям грошових потоків не дає можливості визначити ризики підприємства при спрямуванні потоків коштів у ту чи іншу сферу діяльності. Тобто без прогнозування ризиків неможливо передбачити неефективний відтік грошових потоків. Лише комплексне застосування заходів контролю дасть реальну картину фінансового стану підприємства та розрахунків з контрагентами.

З розвитком інформаційних технологій за допомогою програмного забезпечення обліку можна формувати звіти, що нададуть необхідну для контролю інформацію. Ефективний внутрішній контроль проводиться лише тоді, коли в ньому зацікавлене керівництво підприємства. При активній діяльності підприємства відслідковувати можливі ризики проблематично. Доцільно застосовувати контроль за грошовими розрахунками не раз на місяць, а щодня. Сформовані та подані керівникові звіти кожного дня характеризують повноту та якість проведеної роботи. Таким чином, при постійному контролі з боку керівництва підприємства за грошовими потоками відбувається підвищення ефективності операцій шляхом скорочення витрат, виявлення, оцінки і усунення недоліків та порушень щоденно. Перевага такої системи контролю грошових потоків в тому, що вона діє не лише за заданими правилами та інструкціями, а може вчасно зреагувати на нові зміни в діяльності підприємства.

Отже, організація обліку та контролю грошових потоків на підприємствах сфери технічного обслуговування автомобілів має складнощі внаслідок специфіки діяльності. Але зацікавлене відношення до поставлених проблем з боку керівництва персоналу заперечує формальність процедур та методів їх вирішення. Ідея повного регулювання діяльності з точки зору управлінського аспекту, досягається на підприємствах сфери технічного обслуговування автомобілів при ефективній організації обліку та контролю грошових потоків. На нашу думку, на підприємствах мають бути налагоджені сучасні системи організації обліку та контролю, які взаємодіятимуть між собою та спрямовуватимуться на збереження активів підприємства, зниження ризиків в діяльності. Можна зробити висновок, що підприємствам сфери технічного обслуговування автомобілів необхідні впроваджені такий внутрішній контроль грошових потоків, що достатньою і необхідною мірою забезпечить досягнення підприємствами цілей: актуальність, доцільність та фінансова ефективність діяльності; достовірність фінансової звітності; дотримання чинного законодавства і вимог регламентуючих органів.

1. Білуха Н.Т., Дмитренко М.Г., Микитенко Т.В. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: [підручник] / За ред.проф. Білухи М.Т. – К.: Українська академія оригінальних ідей, 2006. – 888 с. 2. Дікань Л.В. Контроль і ревізія: [навч. посіб.]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 327 с. 3. Дрозд І. К., Шевчук В.О. Державний фінансовий контроль. [навч. посіб.]. – К.: ТОВ "Імекс-ЛТД", 2007. – 304 с. 4. Інструкція "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті". Постанова Правління НБУ від 21.01.2004 N 22 // www.minfin.gov.ua 5. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль в системі управління: [монографія]. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с. 6. Коблянська О.І. Фінансовий облік: [навч. посіб.]. – К.: Знання, 2004. – 473 с. – (Київському національному університету імені Тараса Шевченка – 170 років). 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів". Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. N 87 // Все про бухгалтерський облік, 2005, № 138. Постанова "Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні" N 72. Наказ національного банку України від 19.02.2001 // www.minfin.gov.ua 9. Соловьев Г.А. Ревизия и контроль хозяйственной деятельности бюджетных учреждений. – М.: Финансы и статистика, 1983. – 150 с. 10. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: [підручник]. – К., 2001. – 235 с. 11. Шевець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник]. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2006. – 526.

Надійшла до редколегії 06.12.09

Н. Ковтун, д-р екон. наук, доц..
Т. Нагорна, асп.

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ У 2000-2008 РР.

В статті досліджуються основні тенденції діяльності страхових компаній за останні дев'ять років, а також здійснюється якісна оцінка розвитку страхового ринку в Україні.

In the article basic trends of the insurance companies' activity during 2000-2008 years are probed and also the quality estimation of the of insurance market development are been realized.

Період 2000-2008 рр. характеризувався динамічним розвитком ринку страхових послуг в Україні, що супроводжувалося як зростанням кількості страхових компаній і розширенням напрямів страхової діяльності, так і збільшенням обсягів страхових операцій. Кількість страхових компаній на кінець 2006 року становила 411 порівняно з 2005 р. – 398, а на кінець 2008 року становила 469 порівняно, з них страхування життя здійснюють лише 15% страхових компаній. Валові обсяги страхової діяльності у 2006 р. зросли більш ніж у 6 разів порівняно з 2000 р. і становили 13,8 млрд грн, а чистий обсяг 8,8 млрд грн, а у 2008 р. порівняно з 2006 р. валові зросли на 74% і склали на кінець 2008 р. 24 млрд грн, а чисті на 82% і склали 16 млрд грн. З розвитком ринку страхування в Україні виникає необхідність в різноманітній статистичній інформації, розширенні інформаційної бази, удосконаленні методів обробки статистичних даних та аналізу результатів діяльності страхових компаній. Сучасні страхові компанії оцінюють свою діяльність, вивчають частоту настання страхових випадків, розмір і структуру страхових платежів та страхових виплат, проводячи як ретроспективний аналіз, так і визначаючи перспективи діяльності на майбутнє. Це дає можливість виявити найважливіші тенденції розвитку страхового ринку та оцінити спектр страхових послуг.

Зараз статистичне забезпечення аналізу діяльності страхових організацій ще не має достатньо високого рівня. Про це нами велася розмова в попередніх публікаціях [1-3]. Найбільшою проблемою в статистичному забезпеченні страхового ринку є високий динамізм процесів, що відбуваються на страховому ринку. Аналіз, який зараз проводиться, лише з деяким натягненням можна назвати аналізом, оскільки містить тільки кількісну складову. Максимум, що робиться сучасними аналітиками – це порівняння між собою і з ВВП страхових платежів і премій [4]. Така якісна бідність "сучасних аналітичних оглядів" і призводить до викривлення уявлення про реальний стан страхової справи і появу негативних тенденцій. Так, кількість зростає, а якість?... А якість залишає бажати кращого. Навряд чи "великими" кількісними досягненнями ми не завжди помічаємо незначну, але постійну невідповідність низькій якійсній складовій.

Ретроспективний аналіз розвитку ринку страхових послуг у 2000-2008 рр. дає підстави зробити висновок, що страховий ринок, який так динамічно розвивався протягом перших п'яти років, у 2005 р. характеризувався зниженням багатьох фінансових показників, хоча у 2006 р. доходи страхових компаній зросли порівняно з 2005 р., але ж вони складають тільки 92% від рівня 2004 р. але у 2007 р. тенденція до зростання знов відновилася. Аналогічна ситуація має місце і з динамікою видатків. Це підтверджується такими фактами.

Звертає увагу погіршення структури доходів страхових організацій. Частка надходжень страхових платежів в загальній сумі доходів у 2007 р. істотно зменшилася з 86% у 2000 р. до 38% – більш ніж в два рази. Так само у 2007 р., порівняно з 2005 р., більш ніж в два рази знизилася частка надходжень від перестраховування. Страхове відшкодування, що сплачено перестраховиками, зменшилося в 2,9 рази, а його частка зменшилася в 2,6 рази.

Постійно зростала питома вага інших доходів. Так у 2007 р., порівняно з 2000 р., вона зросла на порядок, але частка доходів від інвестиційної діяльності навіть порівняно з 2006 р. зменшилася в три рази. Все це свідчить про значне зниження як загальної страхової активності, так й інвестиційної активності у 2005-2008 рр., що супроводжувалося погіршенням їх якісної складової.

Аналіз структури надходжень страхових платежів дозволяє зробити висновок, що у 2005-2007 рр. відбулися значні структурні зрушення в страхових платежах у бік зменшення питомої ваги надходжень від добровільного майнового страхування та добровільного страхування відповідальності. Аналіз структури видатків страхових організацій у 2000-2007 рр. показав, що у 2002 та 2005 роках відбулися істотні структурні зрушення видатної частини. Загальна потужність структурного зсуву у 2005 році склала майже 35,3 п.п., що у розрахунку на одну складову становить 4,4 п.п. Оскільки у 2007 р. показник потужності структурного зсуву у 3 рази нижче за аналогічний у 2005 р., це дозволяє зробити висновок про відсутність істотних відмінностей у структурі видатків у 2005-2007 рр.

Слід зазначити, якщо у 2002 р. істотні структурні зрушення були пов'язані із покращенням структури видатків страхових організацій:

- зменшилася частка страхових платежів, сплачена перестраховиком;
- зменшилася частка витрат на оплату праці;
- зросла питома вага видатків, що пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю;
- зменшилася питома вага витрат на проведення страхування на тлі підвищення інвестиційної активності страхових компаній, в 1,8 рази.

Тоді як у 2005 році структурні зрушення супроводжувалися скоріш погіршенням структури видатків, ніж її покращенням, які збереглися продовж 2006-2007 рр.:

- інші видатки склали практично половину і це на тлі істотного зниження інвестиційної активності страховиків у 2005-2007 рр.;
- витрати на проведення страхування зросли як в абсолютному, так і у відносному виразі (на 61%), хоча підстав для цього у страхових організацій не було доходи за період 2006-2007 рр. зросли лише на 38%;
- на 9% зросла виплата страхових сум та страхового відшкодування за договорами перестраховування.

Всі ці негативні зміни відбилися і на результатах фінансової діяльності страхових організацій у 2005 році, які здебільшого збереглися і у 2006-2007 рр. Так у 2005 році вперше за шість років відбулося значене падіння доходів (на 15,5%). Темпи падіння доходів випереджували темпи зниження видатків на 1,8 %. Результатом цього стало зменшення чистих доходів страхових організацій на 106 млн. грн, що склало 5% загального зниження. В подальшому 2006-2007 рр. темпи зростання видатків випереджували темпи зростання доходів, а сальдо доходів і видатків хоча і збільшилося у 2007 р. на 30%, але не досягло і 76% рівня 2004 р.

Цей висновок підтверджується аналізом доходів, видатків і сальдо доходів по відношенню до ВВП: якщо у 2004 р. доходи до ВВП складали 8,1%, а сальдо до-

ходів практично 1%, то починаючи з 2005 р. ці показники постійно знижувалися і склали у 2007 р. 4,95%, 0,36% відповідно.

Для повноти характеристики страхової діяльності в Україні доцільно проаналізувати концентрацію страхового ринку. Весь період розвитку страхового ринку можна розбити на два етапи:

– перший – період з 2001-2004 рр., коли мало місце активізація ринку страхування, що супроводжувалося посиленням концентрації ринку в середньому на 11%: за 4 роки індекс Герфіндала-Хіршмана зріс на 82,6 пункти, а частка трьох найбільших страхових компаній на ринку зросла на 4,7 п.п.

– другий з 2005 р. по теперішній час, коли почався процес дуже різкого зниження рівня концентрації страхового ринку: індекс Герфіндала-Хіршмана у 2005 р. знизився майже вдвічі і склав 159,9, а частка трьох найуспішніших страхових компаній на ринку зменшилась на 10,1 п.п. і становила 12,2%. У 2006-2008 рр. тенденції не змінилися, що дозволяє зробити припущення про посилення конкуренції на ринку страхових послуг.

Хоча, в цілому, страховий ринок можна охарактеризувати, як неконцентрований, однак окремі його сектори мають протилежну характеристику. Так, сектор страхування життя має дуже високі показники концентрації: індекс Герфіндала-Хіршмана склав у 2004, 2005 і 2006 рр. відповідно 1443,9, 1257,7, 1465,9; а частка ринку трьох найбільших у цьому секторі компаній – 56,3%, 52,1%, 58,5% відповідно. У 2008 р. їх частка склала 51,2%. Але, не дивлячись на окремі сектори, страховий ринок України має тенденцію до посилення конкурентної боротьби, що вимагає удосконалення механізмів страхування, розвитку взаємовідносин з клієнтами та інтенсифікацію інвестиційної діяльності.

Побудова матриці парних коефіцієнтів кореляції дозволило проаналізувати взаємозв'язок між динамікою окремих статей доходів і видатків страхових організацій в Україні за період 2000-2005 рр. та 2000-2008 рр. Аналіз показав дивні розбіжності у коефіцієнтах кореляції на різних часових відрізках.

Так, якщо у 2000-2005 рр. динаміка надходжень страхових платежів має тісну невипадкову кореляцію зі всіма основними показниками фінансової діяльності страхових компаній, а це у свою чергу свідчить про взаємозв'язок між всіма напрямками діяльності страхових компаній, тоді як за період 2000-2008 рр. зростання надходжень страхових платежів визначалися виключно операціями перестрахування, а виплати страхових сум і відшкодувань були значною мірою обумовлені витратами на проведення операцій страхування.

Такий висновок підтверджується і даними про обсяг страхових виплат та рентабельність страхових компаній. У країнах з розвинутим страховим ринком співвідношення обсягу страхових виплат та обсягу страхових премій коливається у межах 80-90%. В Україні має місце ситуація з точністю до навпаки. Рівень валових страхових виплат знаходиться в інтервалі 20-30% результатом чого є високі показники рентабельності, що притаманні вітчизняному страховому сектору.

За даними Комісії з регулювання ринку фінансових послуг 37% страховиків у 2006 р. мали рентабельність вище за 50%. Такі показники рентабельності страхових компаній особливо вражають порівняно з дуже низькою рентабельністю реального сектору, яка коливається у межах 5-10%. Це свідчить про низький рівень "реально-го" страхування у сфері страхових послуг.

Ще одним фактом, який підтверджує попередній висновок, є нерозвиненість ринку страхування фізичних осіб, а саме ринку послуг зі страхування життя. Перш за все, це характеризується незначною кількістю страхових компаній, які здійснюють операції зі страхування життя.

Хоча за період з 2001-2008 рр. їх кількість зросла в 5 разів і склала 72 одиниці, їх питома вага на ринку залишається незначною 4,3% у 2001 р. 15,4% у 2008 р. Зростання питомої ваги компаній зі страхування життя обумовлено скоріш розширенням списку загальнообов'язкового страхування (на сьогодні їх 43 види), ніж активізацією фізичних осіб на ринку операцій зі страхування життя.

На дуже низькому рівні знаходяться і ключові показники діяльності компаній зі страхування життя. За показником премії зі страхування життя на душу населення у 2006 році Україна займала останнє місце у Європі та одне з останніх місць у світі (1,3 USD). Для порівняння у Франції цей показник становить 2475 USD, у США – 1753 USD. Це свідчить про те, що страхові компанії надають перевагу співпрацювати з юридичними особами, ніж з фізичними. Однією з причин ситуації, яка склалася, є задоволення потреб підприємств і організацій у оптимізації оподаткування та виведення капіталів за кордон.

Таким чином, розвиток діяльності страхових компаній і страхового ринку за останні дев'ять років характеризується такими тенденціями:

➤ страховий ринок, який так динамічно розвивався протягом п'яти років, у 2005-2006 рр. характеризується зниженням багатьох фінансових показників: у 2005 році вперше за шість років відбулося значне падіння доходів, яке не компенсувалося їх зростанням у 2006-2007 рр., причому темпи падіння доходів страхових компаній випереджували темпи зниження видатків, а це призвело до зниження інвестиційної активності страхових компаній, і про звуження їх можливостей здійснювати інвестиційну діяльність;

➤ протягом періоду 2000-2007 рр. відбулися істотні структурні зміни як в доходах, так і видатках страхових організацій: якщо у 2002 році істотні структурні зрушення були пов'язані із покращенням структури видатків страхових організацій, то, починаючи з 2005 року, структурні зрушення супроводжувалися погіршенням структури як доходів, так і видатків;

➤ подальше зростання кількості суб'єктів страхової діяльності і зниження рівня концентрації страхового ринку свідчить про посилення конкурентної боротьби на ринку страхових послуг, що безперечно з одного боку позитивно характеризує розвиток страхової діяльності в Україні, оскільки сприяє покращенню якості надання страхових послуг, а з іншого свідчить про привабливість цього сектору високими показниками рентабельності, що не можна вважати позитивною тенденцією;

➤ високий рівень операцій перестрахування в загальному обсязі страхових операцій, їх визначальний вплив на рівень доходів страхових організацій дозволяє припустити наявність зв'язку між діяльністю страхових компаній та тінєвим сектором;

➤ нерозвиненість ринку страхування життя свідчить про низьку активність фізичних осіб, що обумовлено низьким рівнем життя, а також їх невпевненістю у майбутнє.

1. Галицька Е.В., Ковтун Н.В. Статистичне забезпечення оцінки страхової діяльності в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – Київ: ВПЦ "Київський університет". – 2006. – Випуск 82. – С. 68-69. 2. Ковтун Н.В. Статистична оцінка діяльності страхових компаній в Україні: макроекономічний і регіональний аспект. // Вісник Київ. нац. університету ім. Т.Шевченка. Економіка. – Київ: ВПЦ "Київський університет". – 2007. – Випуск 94. – С. 25-30. 3. Ковтун Н.В. Сучасні тенденції розвитку страхової діяльності в Україні: макроекономічний і регіональний аспект. // Статистика України. № 3 (33). – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – С. 38-44. 4. Сайт Держфінпослуг України: Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 12 місяців 2004-2008 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/734.html> – Назва з титул. екрана. 5. Сайт Держфінпослуг України: Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 12 місяців 2005 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/734.html> – Назва з титул. екрана.

Ю. Кузьмінський, д-р екон. наук, проф.

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ, ХЕДЖУВАННЯ ТА ФІНАНСОВА КРИЗА – Є ЗВ'ЯЗОК?

У статті розглянуто актуальні питання впливу інформації сформованої у системі бухгалтерського обліку щодо фінансових інструментів на стан світової економіки. Досліджено роль оцінки похідних фінансових інструментів за справедливою вартістю та значення цієї оцінки в умовах фінансової кризи

The article looks into topical questions of impact of accounting information about financial instruments on the world economy. The role of derivatives assessment by using fair value is investigated

Фінансова криза, що охопила світову економіку, не минула й України, висвітлює значну кількість проблемних ділянок економіки. Найбільше привертає увагу фінансова інформація, що формується в системі бухгалтерського обліку щодо використання похідних фінансових інструментів.

У ряді публікацій акцентується увага на такому макроекономічному факторі, що слугував причиною кризи, як розвиток нових фінансових інструментів, передусім структурованих похідних облігацій. Вважалося, що вони дозволяють знизити ризики, розподіляючи їх серед інвесторів. Насправді, використання похідних фінансових інструментів фактично призвело до маскування ризиків, пов'язаних з низькою якістю субстандартних іпотечних кредитів, і до непрозорого подання інформації широкому колу інвесторів. Серед інституційних причин можна відзначити недостатній рівень оцінки ризиків як регуляторами, так і рейтинговими агентствами.

Фінансовий експерт Кудрін А. зазначає, що ключову роль у розвитку кризи відіграла асиметрія інформації, викликана використанням похідних фінансових інструментів. Їх структура стала настільки складною та непрозорою, що оцінити реальну вартість портфель фінансових компаній виявилось практично неможливим. Оскільки кредитний ринок більше не міг ефективно визначати потенційно неплатоспроможних позичальників, він впав у параліч. Збільшення негативних наслідків цих процесів у фінансовій сфері значною мірою вплинуло і на реальний сектор економіки [3, с. 10].

Метою даної статті є дослідження впливу на світову економіку інформації щодо фінансових інструментів та операцій хеджування, накопиченої та узагальненої системою бухгалтерського обліку.

В основі вдалого проведення операцій з фінансовими інструментами знаходиться своєчасна та достовірна інформація про тенденції ринку.

Біржі орієнтуються на фінансову звітність учасників фондового ринку. Індекси, показники, коефіцієнти формуються на основі даних, накопичених та узагальнених у системі бухгалтерського обліку. Відповідно, за умови їх недостовірності (а аудитори їх ще й підтвердили), наслідки для ринку можуть бути вкрай негативними. Події останнього часу дають підставу стверджувати, що у світі спостерігається криза концепції фінансової звітності. Практично всі банки, фінансові організації, корпорації що збанкрутували, за даними офіційних джерел та преси, мали недостовірну фінансову звітність. Проте, очевидно, що стан бухгалтерського обліку не може виступати першопричиною фінансової кризи. При цьому некоректно стверджувати про непрозорість фінансової звітності, оскільки звітність компанії може характеризуватись зрозумілістю та достовірністю, а не прозорістю.

Сьогодні, в умовах нестабільності економіки в цілому, та відсутності належного рівня ліквідності, для формування довіри ринку виняткового значення набуло розкриття інформації про ризики та методи управління ними, зокрема шляхом придбання похідних фінансових інструментів. Стандарти фінансової звітності визнача-

ють основні принципи підготовки та подання звітності підприємствами та організаціями різних форм власності. Чітке дотримання даних стандартів є основною запорукою збереження довіри ринку, зміцнення ринкової дисципліни та загалом ефективного функціонування фінансової системи.

Іншим аспектом існуючої проблеми є те, що під час інвестування у похідні фінансові інструменти не відбувається створення додаткового продукту, а лише здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів. І на практиці це призвело до гальмування нормального ходу економічного розвитку, відволікання фінансових ресурсів від реальних інвестицій на спекуляції. От, наприклад, деривативи, як фінансові інструменти, базуються на інших фінансових інструментах, фактично паперова вартість базується на іншій паперовій вартості.

Міжнародний валютний ринок став ареною масштабних спекуляцій з різними світовими валютами і призвів до суттєвого завищення чи заниження цілого ряду курсів валют, їх відірваності від факторів, які визначають обмінні курси за звичайних економічних умов.

Дестабілізація обмінних курсів у глобальному масштабі стала найбільш небезпечним фактором, що спрацював на поглиблення кризи. Експерти змогли встановити пряму залежність між коливаннями обсягів фінансових ресурсів, розміщених у фінансових інвестиційних фондах, та коливаннями курсів валют і цінами на сировину. Ці процеси в реальності не можуть корелювати. Існування зазначеного зв'язку свідчить про те, що значна маса фінансових спекулянтів приймала однакові рішення по усім трьом позиціям [8].

При цьому ініціатори використання фінансових інструментів нехтують тим, що вкладення коштів у похідні фінансові інструменти здійснюється або з метою отримання додаткового прибутку або з метою мінімізації економічних ризиків – хеджування. Проведення операцій хеджування передбачає придбання або продаж, як правило, похідних фінансових інструментів, коливання вартості на які компенсуватимуть негативні зміни у вартості об'єкту хеджування.

Проблеми ефективності ринків здійснюють значний вплив і на бухгалтерський облік. Виникає питання, чи випадково не призвело необачне використання облікових стандартів до поглиблення кредитної кризи, перетворюючи кризу ліквідності у кризу кредитоспроможності? В декларації саміту "групи 20" міністрам та експертам дано вказівки "переглянути та погодити міжнародні стандарти фінансової звітності, особливо щодо складних цінних паперів у періоди стресу". Гострі дебати серед бухгалтерів в основному стосуються доцільності проведення оцінки фінансових інструментів за справедливою вартістю, яка передбачає оцінку активів не за вартістю їх придбання чи за "первісною вартістю", а за поточною ринковою вартістю.

Справедлива вартість – це сума, за якою може бути здійснений обмін активу, або оплата зобов'язання в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [6].

Концептуальна основа Міжнародних стандартів фінансової звітності виокремлює лише чотири основи оцінки: історичну собівартість, поточну собівартість, вартість реалізації та теперішню вартість, не виділяючи як окремий вид оцінки справедливую вартість [4, с. 43]. Деякі дослідники припускають, що справедлива вартість не виокремлюється у Концептуальній основі через те, що або її було включено до МСФЗ вже після розробки Концептуальної основи, або ж вона не є самостійною основою оцінки, а лише її різновидом [2, с. 6]. У зв'язку зі стрімким розвитком ринку та появою нових інструментів, з середини 90-х років ХХ ст. на перший план виходить оцінка за справедливою вартістю, яка, абстрагуючись від конкретного суб'єкта господарювання та його подальших намірів стосовно активів та зобов'язань, дає виникнення об'єктів обліку та їх собівартості, має переваги над історичною (фактичною) собівартістю.

Відповідно до МСФЗ за справедливою вартістю оцінюється інвестиційна нерухомість, сільськогосподарська продукція, біологічні активи, активи отримані на умовах фінансової оренди, немонетарні активи, отримані на умовах гранту, фінансові активи та зобов'язання, інвестиції в програми пенсійного забезпечення тощо [2, с. 15-16]. Найчастіше справедлива вартість визначається за поточною вартістю на активному ринку. Ринок, відповідно до П(С)БО, може бути віднесений до активного, якщо предмети, що на ньому продаються та купуються є однорідними; у будь-який час можна знайти зацікавлених продавців і покупців; інформація про ринкові ціни є загальнодоступною, тобто на пошук інформації про ціни не витрачається значна кількість часу та сил. На практиці, при визначенні справедливої вартості, можна використовувати ціни на будь-якому легкодоступному для компанії ринку, навіть, якщо операція фактично здійснювалася на іншому ринку. Тобто при визначенні справедливої вартості інструменту хеджування на звітну дату компанія використовує індекси котирування на біржі чи ціни на позабіржовому ринку. Якщо на звітну дату здійснювалося кілька операцій з конкретним фінансовим інструментом за різними цінами, то для визначення справедливої вартості використовують середнє значення. Якщо ж на дату оцінки торги не проводилися, то визначають середню ціну за найближчі дати до та після звітної.

Використання справедливої вартості є доречним за умов існування "реального ринку". Проте за відсутності такого ринку доводиться використовувати суб'єктивні моделі, що не зовсім адекватно відображають екстремальні умови світової економіки. Це призвело до величезних за обсягом банківських коригувань вартості (по суті її зменшення), які надалі чинять підвищений тиск на інших учасників фінансового ринку, щоб вони використовували новий, нижчий еталон вартості. Це, у свою чергу, призводить до спокуси продати негайно, поки ціни не впали ще нижче, і тоді ланцюгова реакція падіння набирає швидкості. Деякі банки та регуляторні органи стверджують, що справедлива вартість, тобто один з основоположних принципів Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), що зараз застосовується європейськими компаніями, які представлені на фондовій біржі ще у 100 країнах, – погіршує вже без того поганий стан. Деякі бухгалтери навіть закликали до "згладжування" вартості активів за середньою ринковою ціною протягом 12-місячного періоду, щоб зменшити неприємні наслідки руху вниз у ненормальній кризовій ситуації.

Ми поділяємо точку зору, що, не дивлячись на всі теперішні проблеми, більша прозорість МСФЗ та справедлива вартість все ж таки залишають дану модель обліку найбільш оптимальною. Будь-яке згладжування врешті решт призведе до зниження цілісності та відкри-

тості ринку. Не варто забувати, що первісна вартість спричинила стагнацію позик та брак прозорості в економіках країн Азії та Тихоокеанського регіону, що продемонструвала криза 1997-1998 років. Це, в свою чергу, і спонукало до прийняття МСФЗ. Тому, замість чергового перегляду облікових стандартів, необхідно розробити чіткіші та послідовніші вказівки із впровадження у практику існуючих стандартів.

Недоброякісні кредити, що пропонуються в упаковці з обгорткою "AAA" не можна приймати як активи, вартістю кілька мільярдів фунтів стерлінгів або доларів. Баланси банків, що включали такі забезпечені боргові зобов'язання не давали "правдивої та чесної" картини – і навіть бажання інших банків скупити їх на початку 2007 р. за навмисно завищеною ціною року не змінює цього факту [1].

У зв'язку зі світовою кризою Правління Комітету з міжнародних стандартів фінансової звітності у жовтні 2008 р. затвердило зміни до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку "Фінансові інструменти: визнання та оцінка" та Міжнародного стандарту фінансової звітності 7 "Фінансові інструменти: розкриття". Практично всі зміни стосуються можливості перекласифікації ряду фінансових інструментів при виконанні визначених умов. Подібні перекласифікації вже допускалися в загальноприйнятих правилах бухгалтерського обліку США. Таким чином була усунена невідповідність між МСФЗ та стандартами обліку США, що, в свою чергу, підвищить якість та зрозумілість звітності для інвесторів – учасників глобального ринку капіталу.

Зміни до МСБО 39 дозволяють компанії перевести непохідні фінансові інструменти, утримувані для перепродажу, з категорії оцінюваних за справедливою вартістю в інші категорії. Інші фінансові інструменти при первісному визнанні віднесені у категорію оцінюваних за справедливою вартістю, а похідні фінансові інструменти не підлягають перекласифікації.

Зміни до МСФЗ 7 уточнюють розкриття, які необхідно зробити компанії у фінансовій звітності в зв'язку з переведеннями фінансових інструментів у іншу групу.

З метою нівелювання наслідків світової фінансової кризи Рада з міжнародних стандартів фінансової звітності (РМСФЗ) спільно з Радою зі стандартів фінансової звітності (РСФЗ) США також прийняла рішення погодити МСФЗ та правила бухгалтерського обліку США у тих частинах, які найбільш зазнають впливу несприятливих змін в економіці. Це в основному стосується оцінки за справедливою вартістю та втрати вартості цінними паперами.

Попередній аналіз відмінностей у МСФЗ та правилах бухгалтерського обліку США щодо застосування оцінки за справедливою вартістю за умов, коли ринок більше не являється активним, показав, що підходи та принципи, закладені в зазначених стандартах в основному є аналогічними. У своєму прес-релізі РМСФЗ зазначила, що ціллю оцінки за справедливою вартістю і за МСФЗ, і за правилами обліку США є визнання ціни виконання звичайної угоди між учасниками ринку на дату оцінки, а не ціни, яка може бути досягнута в умовах вимушеної ліквідації. Тобто, під час визначення справедливої вартості активів чи зобов'язань не потрібно враховувати ціну їх продажу при ліквідації компанії. Рада також прийняла рішення щодо важливості та необхідності доопрацювання існуючих норм з МСФЗ у частині того, що використання компаніями власних прогнозів щодо майбутніх грошових потоків та відповідних коригувань ставок дисконтування відповідно до можливих ризиків є прийнятним у випадку недоступності результатів незалежних досліджень [9].

МСБО 39 часто критикують за складність у розумінні та застосуванні, а також за наявність кількох альтернативних варіантів оцінки вартості фінансових інструментів, що потенційно може впливати на співставність показників аналогічних компаній. Тому РМСФЗ розпочала перший етап заміни існуючого стандарту щодо фінансових інструментів: почала узагальнювати думки щодо обґрунтованості скорочення допустимих варіантів оцінки фінансових інструментів з метою зменшення складності та підвищення співставності даних.

РМСФЗ та РСФЗ США пріоритетною розробкою визначили створення нового стандарту щодо відображення в обліку функціонування фінансових інструментів за умов фінансової кризи. Цей стандарт буде відповіддю на заклик лідерів "країн двадцятки" спростити стандарти фінансової звітності у частині фінансових інструментів та хеджування. Така тенденція є дуже актуальною для бухгалтерської громади України. Одночасно вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності щодо обраної оцінки фінансових інструментів, методології її використання та невизначеності, пов'язаної із застосуванням оцінки, необхідно посилити. На даний момент переглядається МСФЗ 7 на предмет ефективності вимог до розкриття інформації про ризики та можливі збитки за операціями з фінансовими інструментами, результати проведення хеджування. Нещодавно опублікований проект змін до МСФЗ 7 містить пропозиції щодо покращення розкриття інформації, визначення справедливої вартості та оцінки схильності суб'єкта господарювання до ризику ліквідності [7].

Висновки. Однією з причин фінансової кризи, що охопила увесь світ, називають використання похідних

фінансових інструментів. Але це твердження є некоректним. По-перше, тому що використання деривативів компаніями може проводитися як із спекулятивною метою, так і для мінімізації існуючих фінансових ризиків (хеджування). По-друге, використання різних підходів до визначення справедливої вартості фінансових інструментів суттєво впливає на фінансові результати. Тому на сьогодні головним є чітке усвідомлення механізмів проведення оцінки за справедливою вартістю при відсутності активного ринку та її методичне оформлення у бухгалтерському обліку України.

1. Виходимо з фінансової кризи [Електронний ресурс] / Асоціація Присяжних сертифікованих бухгалтерів. — Режим доступу: http://ukraine.accaglobal.com/documents/ukraine_credit_crunch.pdf 2. Голов С. Справедлива вартість та її місце в системі оцінок бухгалтерського обліку / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. — 2007. — № 4. — 3-18 с. 3. Кудрин А. Мировой финансовый кризис и его влияние на Россию / А. Кудрин // Вопросы экономики. — 2009. — №1. — с. 9-27. 4. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004. Ч. 1. / за ред. С.Ф. Голова; [Пер. з англ.]. — К., 2005. — 1304 с. 5. Нурсеитов Э. Кризис и бухгалтерский учет [Електронний ресурс] / Э. Нурсеитов. — Режим доступу: <http://www.kz-adviser.kz/pub/3-aak/331-crisis>. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку. 19. "Об'єднання підприємств": наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163 (із змінами) / Міністерство фінансів України // Офіційний вісник України — 1999 р. — № 30 — 205 с. — (Нормативний документ). 7. Рыльцева Г. Проблемы компаний не остались без внимания / Г. Рыльцева. — Режим доступу: http://www.gaar.ru/biblio/gaar-ias/compare_rus2/249.asp 8. Савин А. Причина мирового кризиса — жадность [Електронний ресурс] / А. Савин. — Режим доступу: <http://www.interfax.by/exclusive/41618> 9. Совместная работа IASB и FASB над проектом стандарта по финансовым инструментам [Електронний ресурс] / Инстит профессиональных бухгалтеров и аудиторов России. — Режим доступу: http://www.ipbr.org/?page=news&news=n_meshnar&act=sob&id=1466

Надійшла до редколегії 22.12.09

Г. Купалова, д-р екон. наук, проф.,
Т. Матвієнко, асп.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ПОДАТКАМИ І ЗБОРАМИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Досліджено актуальні проблеми законодавчого регулювання обліку та аудиту операцій з оподаткування в Україні в умовах фінансової кризи. Визначені пріоритетні напрями їх вирішення з точки зору юридичних, методичних та організаційних аспектів та з урахуванням реформування податкової системи і запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності.

Actual problems of legislative control of tax transactions accounting and audit in Ukraine under the conditions of financial crisis are investigated. Priority directions of their solving with the view of the legislative, methodical and organization problems and taking into consideration tax system reformation and International Financial Reporting Standards introduction are defined.

Постановка проблеми. Успішна інтеграція України у європейський простір неможлива без зміцнення фінансового стану та конкурентоспроможності українських підприємств, що, у свою чергу, потребує створення сприятливих юридичних, фінансово-економічних та податкових умов для підприємницької діяльності. За визнанням міжнародних експертів, податкова система України є доволі складною та гальмує економічний розвиток. Так, за результатами досліджень Світового банку Україна за умовами погашення зобов'язань за податками і зборами займає 181 місце із 183 можливих серед усіх країн світу, випереджаючи лише Венесуелу та Білорусь. Крім того, несприятливий економічний стан спричинив затяжну фінансову кризу, яка призвела до зростання поточної заборгованості вітчизняних підприємств. У 2009 р. вона становила 956,3 млрд. грн. і зросла на 60,4 % порівняно з попереднім роком. В цих умовах в Україні реалізується ряд заходів щодо подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступального розвитку. Значне місце серед них відведено реформуванню податкової системи відповідно до вимог європейського законодавства та перегляду методологічних під-

ходів до обліку та аудиту операцій з оподаткування. Тому виникає гостра потреба у дослідженні проблем державного регулювання погашення заборгованості за податками і зборами підприємствами, а також їх обліку та аудиту в сучасних економічно нестабільних умовах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Вагомий вклад у дослідження проблем обліку та аудиту розрахунків за податками і зборами підприємств зробили такі вітчизняні вчені: О.І. Коблянська, Ю.А. Кузьмінський, О.М. Петрук, О.П. Подцерковний, І.І. Сахарцева, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко, Б.Ф. Усач, Н.В. Чебанова та ін. Серед іноземних теоретиків та практиків з проблем оподаткування варто відзначити: Д.Л. Волкова, В.В. Качаліна, Б. Нідлза, С.Н. Полєнову, Б. Райана, О.Є. Суглобова, Е. Хендріксена та ін. Ці науковці зосередили свою увагу на нормативно-правовій базі операцій з нарахування та сплати окремих видів податків і зборів, їх відображення в обліку та звітності, а також перевірку правомірності таких операцій при здійсненні податкового аудиту.

Однак досить часто трапляються випадки, коли положення нормативно-правових актів не тільки не узгоджені, але і суперечать один одному. Так, в законах з

© Купалова Г., Матвієнко Т., 2010

питань оподаткування (Закон України "Про систему оподаткування" та пакет законів, що регулюють окремі види податків і зборів) вказано порядок визнання, оцінки та списання зобов'язань за податками і зборами з балансу підприємств, а роз'яснювальні листи Державної податкової служби України, вносять доповнення до них. Останні не завжди узгоджені з нормами закону, що ускладнює відображення таких операцій у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. При проведенні аудиту операцій з оподаткування аудитори та аудиторські фірми керуються Міжнародними стандартами аудиту. Тим часом, не розроблені методичні вказівки щодо застосування вищевказаних стандартів. Це призводить до викривлення інформації в аудиторських висновках та неефективності податкового аудиту. Крім того, потребує удосконалення програмне забезпечення такого виду аудиту. Ці та інші питання потребують подальшого вивчення і вирішення.

Метою статті є удосконалення теоретико-методологічних та практичних аспектів бухгалтерського обліку та аудиту зобов'язань за податками і зборами з метою забезпечення їх прозорості та об'єктивності в умовах фінансово-економічної кризи в Україні. Для досягнення цієї мети визначені такі **завдання**:

➤ виявлення слабких сторін та недоліків діючого нормативно-правового регулювання виконання зобов'язань за податками і зборами;

➤ дослідження методичних та організаційно-практичних аспектів обліку та аудиту операцій з оподаткування на підприємствах з різним фінансовим станом;

➤ визначення концептуальних засад реформування обліку та аудиту зобов'язань відповідно до вимог законодавства Європейського Союзу та Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Викладення основного матеріалу. Подолання наслідків затяжної світової фінансової кризи можливо за умови перегляду існуючих концептуальних підходів щодо державного регулювання економіки та формування ефективної податкової політики для створення сприятливого конкурентного середовища вітчизняним підприємствам. Результати дослідження нормативно-правових актів та юридичної, економічної наукової літератури з проблем оподаткування підприємств показали, що нині існує кілька основних типів проблем, які виникають у вітчизняних підприємств при виконанні зобов'язань за податками і зборами. Їх можна умовно об'єднати у три типи: юридичні, методичні та організаційно-практичні (рис. 1).

Рис. 1. Основні проблеми обліку та аудиту виконання зобов'язань за податками і зборами *

* Розроблено Т. Матвієнко

Розглянемо детальніше вищевказані проблеми. **Проблеми юридичного характеру** пов'язані з наявністю спірних питань у нормативно-правових актах, які не узгоджені та суперечать між собою. Зокрема, існують відмінності при визначенні поняття та умов появи зобов'язань підприємств. Так, у Господарському та Цивільному кодексах України зобов'язання розглядаються як правовідносини між суб'єктами господарювання. На відміну від кодексів, у Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (зокрема, П(С)БО 2 "Баланс" та П(С)БО 11 "Зобов'язання") під зобов'язаннями розуміється заборгованість суб'єкта господарювання. Вітчизняні підприємства при здійсненні своєї господарської діяльності визнають зобов'язання, керуючись нормами останніх двох нормативних актів, хоча, у цьому випадку порушується принцип верховенства права, визначений ст. 8 Конституції України [1, ст. 8].

У юридичній практиці є також випадки, коли немає однакових трактувань не тільки в нормах законодавчих документів, що належать до різних рівнів законодавчого регулювання, але і в положеннях документів однакових за юридичною силою. Зокрема, в основному законі з формування та проведення податкової політики Украї-

ни – Законі України "Про систему оподаткування" зазначено: "ставки, механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), за винятком особливих видів мита та збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, збору у вигляді цільової надбавки до затвердженого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності, і пільги щодо оподаткування не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів про оподаткування" [10, ст. 1].

Крім того, ст. 7 вказаного Закону визначає, що: "зміна податкових ставок і механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів) не можуть запроваджуватися Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік". Незважаючи на це, останніми роками в Україні дедалі частіше мають місце випадки зміни розміру податків та зборів шляхом внесення відповідних положень до Державного бюджету. Зокрема, Законом України "Про Державний бюджет на 2009 рік" визначено зміни до податкового законодавства, зокрема щодо розміру збору на обов'язкове державне пенсійне страхування та збору за спеціальне використання лісових ресурсів, а у Законі України "Про державний бюджет на 2008 рік" передбачалися зміни до Митного

кодексу України та інших податкових законів. Тому вважаємо необхідним внести зміни та доповнення до законодавчих актів з метою їх узгодження, що сприятиме полегшенню облікового процесу на підприємствах.

Існує також невідповідність між положеннями Конституції України, законами та іншими нормативно-правовими актами в частині принципів функціонування податкової системи, підходів до визначення видів податків та зборів, а також баз їх розрахунку. Це група *проблем методичного характеру*. Так, у Конституції України зазначено, що виключно законами визначаються система оподаткування, розміри ставок та правила розрахунку податків та зборів [1, ст. 92]. На практиці ці та інші питання з проблем оподаткування здебільшого вирішуються роз'яснювальними листами Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України та іншими нормативно-правовими документами. Зокрема, податкові органи видають роз'яснювальні листи щодо методики визнання, оцінки та погашення зобов'язань підприємств та їх окремих видів. Це ускладнює процеси їх відображення в обліку і звітності, а також проведення аудиторської перевірки операцій з оподаткування, оскільки окремі методичні положення є суперечливими. При виникненні таких проблем необхідно керуватися тим законодавчим актом, що має найбільшу юридичну силу в системі законодавства України.

В умовах адаптації нормативно-правової бази України до законодавства Європейського Союзу виникає також багато *проблем організаційно-практичного характеру*, зокрема, щодо зміни підходів до формування облікової політики та організації роботи бухгалтерської служби на підприємстві. Крім того, методика обліку зобов'язань підприємств за податками і зборами досить складна.

Багато викривлень інформації спостерігається в процесі відображення в обліку та звітності податкових і відстрочених податкових зобов'язань. Нині для проведення податкового аудиту немає спеціального програмного забезпечення, яке б дозволяло здійснювати повторну обробку операцій із заборгованістю за податками і зборами у системі обліку, вводити в облікову систему неадекватну інформацію щодо такої заборгованості, стежити, як комп'ютерна програма відхиляє дані та використовувати вибірку об'єктів в аудиті за якісною ознакою для вивчення податкової документації.

Отже, для вирішення юридичних, методичних та організаційно-практичних проблем необхідно, перш за все, сформувати структуру законодавчого регулювання операцій з оподаткування, їх відображення в бухгалтерському обліку, фінансовій звітності та аудиті. Ієрархія законодавства України, з точки зору правової науки, виглядає таким чином: Конституція, кодекси, закони Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету міністрів України, нормативні акти міністерств і відомств, місцевих органів влади та ін. [5, с. 255]. На основі наведеної вище ієрархії можна сформувати багаторівневу систему нормативно-правового регулювання обліку та аудиту зобов'язань за податками і зборами. Вона побудована за принципом верховенства права, визначеного основним конституційним законом України. Дотримання такого принципу є дуже важливою та необхідною умовою при здійсненні гармонізації нормативно-правової бази України із законодавством Європейського Союзу (рис. 2).

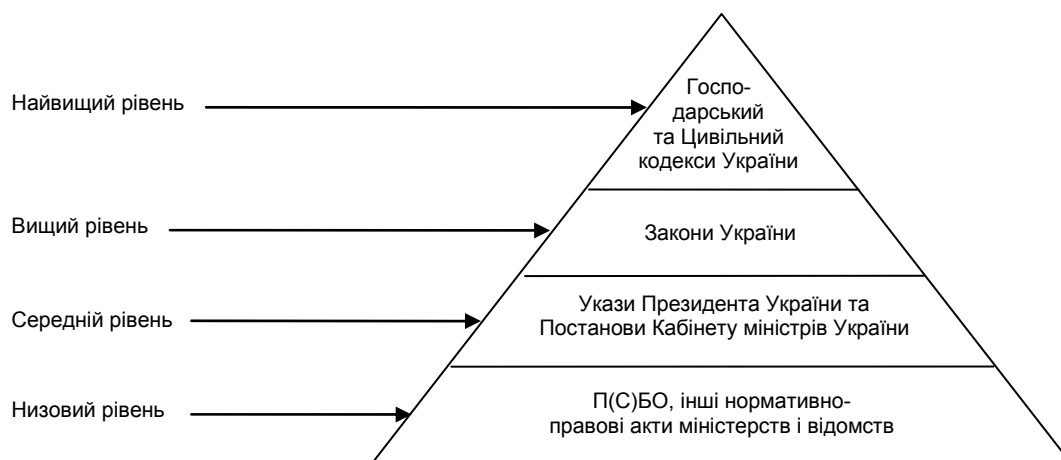

Рис. 2. Рівні нормативно-правового регулювання обліку зобов'язань за податками і зборами в Україні *

* Розроблено Т. Матвієнко на основі [5, с. 255]

Найбільшу юридичну силу мають Господарський та Цивільний кодекси України, що належать до найвищого рівня системи. В них визначено поняття та основні види зобов'язань. Тим часом, у цих кодексах містяться різні підходи до визначення складових зобов'язань, а також охарактеризовано їх лише як категорію права, що ускладнює їх визнання при здійсненні господарської діяльності підприємствами. Тому необхідно керуватися спеціальними податковими законами, що створені для нормативно-правового регулювання заборгованості за податками і зборами з урахуванням їх видів, умов виникнення та погашення, відображення зобов'язань в бухгалтерському обліку та у фінансовій звітності,

а також правомірності здійснених операцій при проведенні податкового аудиту.

Вищий рівень ієрархії становлять Закони України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та "Про аудиторську діяльність". Вони визначають основні методологічні засади бухгалтерського обліку та аудиту усіх господарських операцій вітчизняних підприємств та операцій з оподаткування зокрема. Законом України "Про систему оподаткування" визначено основні принципи функціонування податкової системи та види податків і зборів, що стягуються з фізичних та юридичних осіб на території України. До цього рівня належать також нормативно-правові акти, що регулюють окремі види податків і зборів, умови їх нараху-

вання та погашення, методики розрахунку їх баз оподаткування та порядку сплати, а також відображення специфічних господарських операцій у бухгалтерському обліку. Зокрема, це Закони України: "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про податок з доходів фізичних осіб", "Про податок на додану вартість", "Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів" та ін.

Середній рівень становлять Укази Президента України та нормативно-правові акти Кабінету міністрів України з питань регулювання видів зборів та обов'язкових платежів, що стягуються з підприємств України. До них належать: Декрети Кабінету міністрів України "Про державне мито", "Про акцизний збір", "Про місцеві податки і збори", Постанова Кабінету міністрів України "Про справляння плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів" та ін.

До низового рівня належать Положення (стандарти) бухгалтерського обліку та інші нормативно-правові акти міністерств і відомств з питань методології обліку виконання зобов'язань за податками і зборами. Зокрема, бухгалтерський облік заборгованості підприємств регулюється П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", П(С)БО 2 "Баланс", П(С)БО 11 "Зобов'язання" та

П(С)БО 17 "Податок на прибуток". Разом з тим урядом України прийнято Стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, яка передбачає удосконалення існуючої системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до вимог міжнародних стандартів. Зокрема, це стосується і відображення в обліку операцій з оподаткування підприємств.

Вирішення існуючих проблем з оподаткування можливо шляхом реалізації Стратегії реформування податкової системи, розробленої Кабінетом міністрів України на період до 2018 року, та з урахуванням європейського досвіду. Так, реформування податкової системи України передбачає зміни структури податкових надходжень до бюджету, розміру їхніх ставок, удосконалення порядку визначення баз оподаткування основних податків. Це стосується: податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, податку з доходів фізичних осіб, збору за забруднення навколишнього середовища (відповідно до вимог європейського законодавства – екологічного податку) тощо, а також умов надання податкових пільг та застосування санкцій. При приведенні податкового законодавства України до міжнародних вимог необхідно зосередити увагу на концептуальних засадах реформування нормативно-правового забезпечення обліку та аудиту погашення заборгованості за податками і зборами (рис. 3).

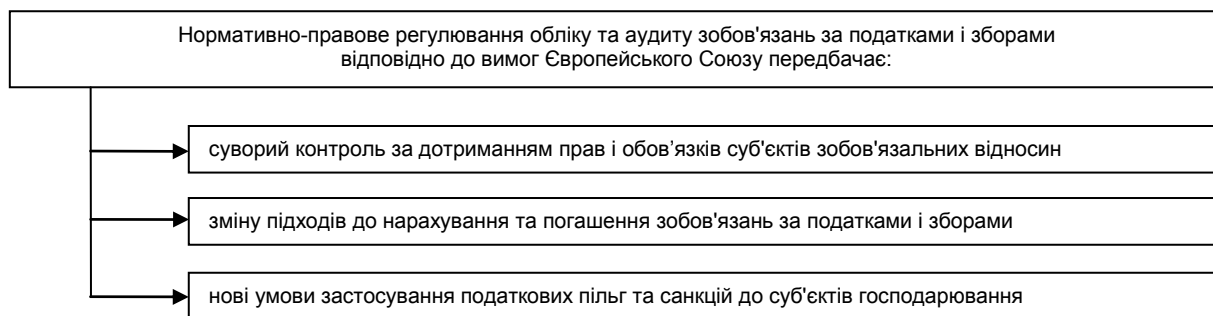

Рис. 3. Концептуальні засади реформування законодавства України з обліку та аудиту зобов'язань за податками і зборами *

* Розроблено Т. Матвієнко

Такі зміни в нормативно-правовому регулюванні зобов'язань за податками і зборами зумовлюють перегляд відповідних методик обліку та аудиту, що сприяє вирішенню методичних та організаційно-практичних проблем. Йдеться про необхідність дотримання правила "першої події" при відображенні податку на додану вартість в обліку та удосконалення механізму його відшкодування, застосування методу зіставлення доходів і витрат при розрахунку податку на прибуток з метою уникнення подвійного оподаткування підприємств з іноземним капіталом, спрощення процесів нарахування та сплати податку з доходів фізичних осіб та ін. Потребують удосконалення організація аудиту зобов'язань за податками і зборами, підходи до тестування систем їх обліку і звітності. У цьому зв'язку виникає необхідність у розробці нових тестів системи внутрішнього контролю та визначенні критеріїв суттєвості при проведенні податкового аудиту.

Висновки. В умовах фінансово-економічної кризи в Україні оподаткування підприємств потребують перегляду та удосконалення. Це можливо шляхом вирішення проблем юридичного, методичного та організаційно-практичного характеру. Зокрема, це стосується внесення

відповідних змін та доповнень до нормативно-правових актів з регулювання основних видів податків і зборів, а також удосконалення методичних та організаційних аспектів їх бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Це значно спростить організацію облікового процесу на вітчизняних підприємствах, а також забезпечить його прозорість та об'єктивність для потреб аналізу та аудиту.

1. Конституція України, прийнята на V сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р., із змінами та доповненнями. – Режим доступу: www.portal.rada.gov.ua. 2. Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток: Проект програми діяльності КМУ. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=31357&pf35401=132216. 3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>. 4. Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні: Розпорядження Кабінету міністрів України від 24.10.2007 р. № 911-р. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>. 5. Проект стратегії реформування податкової системи України. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>. 6. Paying taxes 2010 – The global picture. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/features/taxes2010.aspx>.

Надійшла до редколегії 15.01.10

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто проблему побудови концепції управлінського обліку для підприємств швейної промисловості з урахуванням факторів зниження виробництва у сучасних умовах. Досліджено окремі складові концепції, які залежать від особливостей швейного виробництва.

The article discusses the problem of constructing the management accounting concept for business clothing industry taking into account factors of production decline in the current context. Concept of separate components is studies, which depend on the characteristics of clothing manufacture.

Ринкова орієнтація економіки характеризується більш детальним та вимогливим ставленням до питань прибутковості виробничої діяльності суб'єктів господарювання. Становлення ринку передбачає виробництво конкурентоспроможної продукції як за якістю, так і ціною, що неможливо без ґрунтовного дослідження аспектів формування собівартості, як основи ефективного використання ресурсного потенціалу. Істотна роль в розвитку вітчизняного виробництва відводиться швейній продукції, яка є найбільш конкурентоздатною серед товарів легкої промисловості.

Відповідно до Державної програми розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки, прийнятої постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174, перед легкою промисловістю поставлено завдання створення конкурентоспроможного комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації розв'язувати основні завдання соціально-економічного розвитку та утвердження України як високотехнологічної держави [1]. Пріоритетами розвитку цієї галузі економіки визначено: домінування на внутрішньому ринку в умовах його відкритості, впорядкування сировинного забезпечення; відхід від давальницьких схем виробництва, розвиток зовнішнього ринку.

У секторі передбачено переважне використання стратегій "лідерних технологій" та "переслідування". У легкій промисловості програмою планувалося забезпечити зростання обсягу виробництва порівняно з 2002 роком: у 2003 році – на 5 відсотків, 2006 – в 1,4 раза, у 2011 році – в 2,4 раза. Розвиток сектору швейної промисловості здійснювався на основі Державної програми розвитку легкої промисловості, затвердженої розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 673-р [2]. Основними напрямками розвитку сектору є забезпечення конкурентоспроможності основних конструкційних матеріалів та готових виробів; розширення мережі малих підприємств; удосконалення структури експорту.

Очікувані результати передбачали нарощування виробництва на 2,5 відсотка у 2007-2008 рр. проти 2006 р. за рахунок здійснення організаційних заходів по захисту внутрішнього ринку та нарощення і започаткування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку галузі, а у 2009-2011 рр. передбачалося за рахунок впровадження новітніх технологій, реконструкції та технічного переоснащення підприємств та залучення інвестицій забезпечити приріст виробництва на 12 відсотків проти 2009 р.

Але у легкій промисловості за даними Державного комітету статистики обсяги виробництва основних видів продукції за перше півріччя 2009 р. становили всього лише 64,7% від обсягів попереднього року!

В основних підгалузях легкої промисловості за період січень-травень 2009 року у порівнянні з аналогічним періодом 2008 року найбільший спад виробництва (на 41%) спостерігався у текстильному виробництві, що пов'язано із зупинкою у січні, люттому найбільших виробників бавовняних тканин та скороченням обсягів ви-

робництва на інших підприємствах галузі. За п'ять місяців поточного року вироблено 2,7 тис. тонн пряжі бавовняної та 29,3 млн.кв.м тканин, що відповідно склало 55,1 і 62,2% до відповідного періоду минулого року.

Підприємствами трикотажного сектору швейної галузі було виготовлено 24 млн.пар панчішно-шкарпеткових виробів (90% до січня-травня 2008 р.), 462 тис.шт. светрів, джемперів, пуловерів (у 2 рази менше), 1,2 млн.шт. одягу верхнього трикотажного (68% відповідно).

Швейна промисловість скоротила виробництво у 2009 році: у порівнянні з відповідним періодом 2008 року за січень-травень 2009 року вироблено одягу на рівні 64%. Зокрема, підприємствами галузі було виготовлено 111 тис.шт. пальт, плащів, курток чоловічих і 450 тис.шт. жіночих (82 і 69% відповідно, порівняно з аналогічним періодом минулого року), 272 тис.шт. костюмів чоловічих (65%), 469 тис.шт. суконь (101,2%), 2,2 тис.шт. пальт і шуб з натурального хутра (71,8% відповідно).

Дія негативних наслідків фінансової кризи та невиконання завдань, намічених державними програмними документом призвело до того, що у 2009 р. так і не вдалося розв'язати проблему стабільного насичення внутрішнього ринку високоякісною вітчизняною продукцією швейної промисловості. Більше того, Державна програма розвитку легкої промисловості визначала зовнішні джерела зростання виробництва, які не спрацювали в умовах фінансової нестабільності. Тому залишається єдиний вихід подолати негативні наслідки падіння швейного виробництва – активізувати внутрішні резерви, використання яких ґрунтується на побудові сучасної концепції управління витратами швейного підприємства. Метою даної наукової статті є дослідження концепцій управлінського обліку підприємств швейної галузі з метою підвищення ефективності господарювання.

Швейне виробництво є соціально вагомим, адже воно має забезпечувати населення високоякісною швейною продукцією, задовольняти матеріальні потреби людей з урахуванням специфіки попиту, повніше використовувати трудові ресурси в районах важкої металургії тощо. За цих умов, наукові дослідження, що сприяють розвитку швейного виробництва, можна визначити як пріоритетні.

Для забезпечення конкурентоспроможності українських швейних товарів за якістю, витратами на виробництво і реалізацію з продукцією з країн з низькими витратами виробництва (Китай, Туреччина) виникає необхідність управління витратами. У зв'язку з цим посилюється роль управлінського обліку, і перш за все, обліку витрат і продажів (збуту). На основі даних про розмір та види затрат працівники управлінського апарату підприємства отримують інформацію про стан використання ресурсів, формування собівартості продукції на підприємстві, у результаті чого з'являється можливість здійснювати контроль за кількісними та якісними показниками, регулювати процес виробництва, приймати управлінські рішення. Інакше кажучи, задля прийняття своєчасних оперативних і тактичних рішень щодо управлін-

ня затратами та результатами різних найменувань і видів швейних виробів необхідна своєчасна, достовірна і аналітична інформація, яка може бути забезпечена лише обліковою системою підприємства та безпосередньо залежить від її якості.

Загальні проблеми обліку затрат та калькулювання собівартості продукції в умовах ринкової економіки досліджувались багатьма економістами України. Значну увагу їм приділили в своїх працях Бородкін О.С., Валуєв Б.І., Герасимович А.М., Голов С.Ф., Гуцайлюк З.В., Єфіменко В.І., Кірейцев Г.Г., Кузьмінський А.М., Кужельний М.В., Пушкар М.С., Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Чумаченко М.Г. та інші.

Проте питання управлінського обліку підприємств швейної промисловості України в сучасних умовах ринкової економіки розкриті недостатньо та потребують додаткового дослідження. Діюча методика бухгалтерського обліку затрат та калькулювання виробничої собівартості продукції, що застосовується в галузі, не в повній мірі відповідає сучасним запитам користувачів, в першу чергу управління підприємством. Використання зарубіжних методик вимагає їх пристосування до специфіки організації виробництва на вітчизняних підприємствах. Вироблення єдиного концептуального підходу щодо побудови управлінського обліку, який відповідав завданням стратегічного розвитку підприємства, дозволить підвищити його аналітичність та ефективність в управлінні підприємницькою діяльністю.

Адаптація облікового елементу системи управління до інших елементів і систем можлива, як визначають дослідники, за декількома напрямками: за рахунок перетворення елементів системи управління та організації виробництва, інтегративно, враховуючи системні ознаки за спрямованістю елементів комплексного управління та інноваційно, забезпечуючи інноваційний розвиток, який є головним напрямом перетворень у системі управління промисловими підприємствами [3].

Використаємо такі теоретичні положення і для розвитку управлінського обліку, як елементу системи управління. На його побудову впливають організаційні чинники, до яких відноситься розмір підприємства, організаційна структура, особливості технологічного процесу, облікова політика, наявність інформаційних систем. Від розміру підприємства, чисельності облікових працівників залежить вибір системи управлінського обліку за формою зв'язку управлінської і фінансової бухгалтерії. За цим критерієм системи управлінського обліку поділяють на інтегровану (моністичну) і автономну.

Моністична система є інтегрованою системою, яка поєднує систематичний і проблемний облік на основі прямого і зворотного зв'язку на рахунках бухгалтерського обліку.

Автономна система передбачає відокремлене ведення систематичного та проблемного обліку. Зв'язок між фінансовим і управлінським обліком здійснюється за допомогою парних контрольних рахунків такого ж найменування. Перевагою ведення бухгалтерського обліку в автономній системі є можливість збереження конфіденційної інформації про розмір та структуру витрат на виробництво, рентабельність виробів. У той же час організація управлінської бухгалтерії і ведення бухгалтерського обліку по двох системах вимагають додаткових витрат праці. Це пов'язано з веденням двох бухгалтерських записів, тобто різних позначень для фінансового і управлінського обліку, веденням транзитних (дзеркальних) рахунків і їх узгодженням.

Роль та завдання управлінського обліку в контексті стратегічного менеджменту, особливостей швейного виробництва, що впливають організацію й методику облікового процесу, забезпечують основу розробки його

концепції. Під концепцією взагалі розуміють єдиний, визначальний задум або систему поглядів на те чи інше розуміння явищ та процесів.

В основі побудови концепції покладено принципи, за якими вона побудована. Науковцями Захарченко В.І., Криворак А.Д. визначені "принципові властивості і ознаки комплексного управління: а) неоднорідність елементів взаємодії у процесі управління; б) агрегація – об'єднаність декількох параметрів управління нижчого рівня в параметри більш значущого рівня; в) емерджентність – незбіжність суми властивостей окремих управлінських елементів і властивостей системи управління в цілому; г) багатофункціональність – здатність до реалізації багатьох функцій на заданій структурі, що проявляється у властивості гнучкості; д) імплікативність – зміст інтеграційного процесу розвитку; ж) дистрибутивність – послідовність формування інтеграційних властивостей перетворюючого характеру; з) фасилітацію – створення сприятливих умов для здійснення системних перетворень" [4]. Використовуючи наведені принципи побудови управління та спираючись на дослідження, проведені К. Уордом та Б. Райаном, спробуємо сформулювати концепцію управлінського обліку, яка б задовольняла потреби стратегічного менеджменту швейних підприємств.

Стратегічний менеджмент являє собою послідовний стиль керівництва, що полягає в ітеративному процесі аналізу, планування і контролю. Ухвалення надійних стратегічних рішень спирається на великий обсяг різноманітної інформації. Системи інформаційного забезпечення прийняття рішень стають дедалі складнішими, тому, що стратегічне планування використовують не на одному, а на багатьох рівнях організації, а стратегічні рішення мають різні функціональні наслідки для різних партнерських груп даного бізнесу. Загальновідомо, що управлінський облік є елементом системи управління підприємства, який цілком залежний від мети і цілей, на реалізації яких задіяна означена система, і має відповідати її потребам.

У той же час стратегічні рішення різняться залежно від того, які завдання стоять перед даною організацією, а також від рівня, на якому в ній ухвалюють ці рішення. Тому систему стратегічного управлінського обліку слід побудувати так, щоб забезпечувати організацію фінансовою інформацією, що задовольняє саме цим специфічним умовам ухвалення стратегічних рішень.

Для забезпечення успішності стратегії та її пристосування до змінюваних потреб широко використовується поняття життєвого циклу продукції. Від того на якій стадії життєвого циклу знаходиться продукт, залежить доходність компанії, це необхідно враховувати в процесі планування діяльності. Залежність між фазою життєвого циклу продукції та стратегією наглядно демонструє концепція Бостонської консалтингової групи. Вона являє собою квадрат 2х2, в якому відображені темпи зростання ринку та відносна доля ринку, яку займає компанія в залежності від стадії життєвого циклу продукції. Проведення аналізу за методологією Бостонської матриці дає змогу керівництву порівнювати результати діяльності своїх бізнес одиниць і подібних інших бізнес структур і виявляти ключові стратегічні проблеми. Бостонську матрицю можна використовувати у якості інструменту стратегічного планування окремих бізнес одиниць за умови, що ідентифікована поточна конкурентна позиція бізнесу і достатньо точно передбачувані майбутні темпи її зміни.

Система управлінського обліку повинна також давати інформацію про діяльність конкурентів (про їх витрати на дослідження і розробки, досвідченість реалізації нових продуктів тощо) і більш загальну інформацію про

тенденції розвитку і пристрасті споживачів у відповідних галузях і на конкретних ринках.

Стратегічні завдання компанії змінюються з часом проходження продуктом стадій його життєвого циклу. В ході зміни критичних стратегічних проблем потрібно коригувати і акценти стратегічного управлінського обліку, а також заходи фінансового контролю. Більшість компаній ще не довели свої системи фінансового контролю до розвинутої моделі, і в якості загальної міри фінансового контролю використовують показник рентабельності інвестованого капіталу незалежно від стадії розвитку продукту. Цей показник має істотні недоліки: по-перше, він короткостроковий, і, по-друге, він заснований на величині бухгалтерського прибутку, який є суб'єктивним вимірюванням прибутковості. Грошові потоки тісніше пов'язані з управлінськими рішеннями і система фінансового контролю має бути заснована на критичних факторах успіху, які різні на кожному етапі життєвого циклу продукції.

Система стратегічного управлінського обліку повинна пристосовуватися до змінних пріоритетів бізнес-стратегії у міру розвитку останньої. Цього достатньо легко досягти тільки в умовах вузькоспеціалізованого бізнесу, до якого відноситься і швейна промисловість, керівництво якого розуміє, коли слід міняти бізнес-стратегію, готово вжити конкретних заходів щодо зміни системи фінансового контролю. Для диверсифікованого бізнесу, що включає бізнес одиниці, що знаходяться на різних стадіях розвитку і розвиваються з різною швидкістю, проблема значно ускладнюється. Також розробка конкурентних стратегій вимагає наявності інформації про продукти, ринки (споживачі) і конкуренцію.

Висновок. В основу запропонованої концепції управлінського обліку, що забезпечує потреби стратегічного менеджменту, покладено уявлення про управлінський облік не як форму звітності за окремими показниками періоду, а як засіб, що полегшує процес прийняття рішень. Основною характеристикою управлінського обліку, як інформаційної системи розробки і реалізації бізнес-стратегії є унікальність інформаційних потреб, тому стратегічні рішення мають одноразовий, неповторний характер. Тому система управлінського обліку, що спрямована на розробку бізнес-стратегії має виявляти потенційні проблеми, які потребують рішень і для яких необхідна відповідна фінансова інформація. Це проблеми про входження в галузь, досягнення і утримання стійкого конкурентного стану на ринку та виходу з галузі. Оскільки швейні підприємства займають певну нішу внутрішнього і зовнішнього ринку, мають постійних споживачів своєї продукції в подальшому дослідженні сконцентровано увагу на інструментах досягнення мети управлінського обліку в реалізації різних бізнес-стратегій, що сприяють утриманню конкурентних позицій.

1. Державна програма розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 2. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2007. – №2. 3. МIRONIUK O.B. Управлінський облік у системі управління витратами // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Дослідження соціально-економічних проблем перехідного періоду. – Випуск III. Чернівці, 2001. – С. 349-353. 4. Захарченко В.И., Криворак А.Д. Резервы системных преобразований менеджмента в промышленности/ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Ізмаїл: СМІЛ. – 2005. -80с.

Надійшла до редколегії 15.12.09

Т. Мельник, канд. екон. наук, доц.,
М. Мельник, студ.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ОБЛІК, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

У статті розглядаються актуальні питання обліку, оподаткування та контролю недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

This article discusses the actual problems of accounting, taxation and control of private pension securement in Ukraine.

Постановка проблеми. Система недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) – це частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. Вона дозволяє отримати в майбутньому додаткову пенсію, розмір якої прямо залежатиме від бажання та фінансових можливостей громадянина. Таке страхування абсолютно добровільне і не позбавляє права на державну пенсію. Необхідність запровадження недержавних систем пенсійного забезпечення визнана сьогодні більшістю країн світу і у багатьох з них почали розглядати впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення як необхідну складову державної пенсійної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні діяльність системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні набуває надзвичайної актуальності. Дослідженням цих проблем займаються такі вітчизняні вчені-економісти, як О.В. Неліпович, А. Рибальченко, Т. Сальникова, А.Й.Ткач, А. Бахмач, В. Никитенко, В. Нагорний та ін. Вони досліджують досвід іноземних держав, аналізують нормативно-правову базу створення недержавних пенсійних фондів. Проте ці питання, які

охоплюють усе населення нашої країни, потребують подальшого детального дослідження, зокрема це стосується обліку, особливостей оподаткування, звітності й контролю недержавного пенсійного забезпечення.

Метою статті є дослідження теоретичних й методологічних засад обліку, оподаткування, звітності та контролю недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Недержавне пенсійне забезпечення регламентується Законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення", формують добровільні внески громадян, які накопичуються на їх індивідуальних пенсійних рахунках у системі персоніфікованого обліку. По досягненні пенсійного віку люди отримують виплати з них поряд із державною пенсією. Тобто укласти контракт на недержавне пенсійне забезпечення має право кожен, навіть якщо його застраховано в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Сплачувати внески за громадянина може як він сам, так і його роботодавець, родичі, друзі чи інші особи, причому можна сплачувати внески до декількох недержавних пенсійних фондів одночасно.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – юридична особа, створена відповідно до Закону [1], має статус неприбуткової організації, що функціонує й здійснює діяльність винятково з метою накопичення пенсійних

внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами й здійсненню пенсійних виплат. Недержавні пенсійні фонди бувають трьох видів: корпоративні, професійні та відкриті. Недержавні пенсійні фонди створюються на підставі рішення засновників та не мають на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками. Єдиним органом управління пенсійного фонду є рада пенсійного фонду.

Недержавні пенсійні фонди як суб'єкти господарювання зобов'язані вести облік своїх операцій та надавати звітність відповідно до вимог законів та нормативно-правових актів державних органів з питань регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг, зокрема Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних операцій недержавних пенсійних фондів [4], а також відповідно до вимог Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та положень (стандартів) бухгалтерського обліку з використанням Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Пенсійні активи – активи пенсійного фонду, за рахунок яких здійснюються пенсійні виплати. Пенсійні активи, які накопичуються в пенсійному фонді, мають бути використані виключно з метою інвестиційної діяльності фонду, виконання зобов'язань фонду перед його учасниками, сплати витрат, пов'язаних зі здійсненням недержавного пенсійного забезпечення.

До операцій з активами пенсійного фонду належать такі господарські операції: придбання/відчуження активів; переоцінка активів пенсійного фонду; отримання доходів (втрат) від курсових різниць; вибуття активів, які перестають відповідати такому стану, за якого вони визнаються активами; інші господарські операції, що впливають на чисту вартість пенсійних активів, яка визначається відповідно до Положення про порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного) [5].

Інвестиційна діяльність та інвестиційна політика фонду визначається Інвестиційною декларацією. В Інвестиційній декларації відображаються головні напрямки інвестування пенсійних активів та обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними активами. Інвестиційна декларація є невід'ємним додатком до договорів, укладених радою фонду: договору про адміністрування пенсійного фонду, договору про управління активами пенсійного фонду, договору про обслуговування пенсійного фонду зберігачем. Інвестиційна декларація повинна містити такі розділи: мета інвестування пенсійних активів; основні напрями інвестиційної політики фонду; обмеження інвестиційної діяльності з пенсійними актива-

ми; вимоги до складу та структури пенсійних активів; вимоги до осіб, які здійснюють управління пенсійними активами; порядок здійснення контролю за інвестуванням пенсійних активів; порядок унесення змін радою фонду до інвестиційної декларації фонду.

Умови та порядок сплати внесків, а також наступного пенсійного забезпечення учасників фонду, установлюються в пенсійних фондах – у вигляді пенсійних схем, які є невід'ємною частиною Статуту недержавного пенсійного фонду. Існують наступні напрямки формування пенсійних активів: – добровільні внески до пенсійного фонду (пенсійні внески) відповідно до обраної пенсійної схеми:

- учасників НПФ;
- вкладників НПФ – подружжя, діти, батьки, роботодавець учасника фонду або професійне об'єднання, членом якого є учасник фонду;
- прибутку (збитку) від інвестування пенсійних внесків.

Пенсійна виплата – грошова виплата учаснику недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, яка здійснюється за рахунок накопичених коштів на індивідуальному пенсійному рахунку. Індивідуальний пенсійний рахунок – персоналізований рахунок учасника пенсійного фонду, який ведеться з метою накопичення на користь учасника пенсійних коштів. Пенсійні виплати здійснюються за письмовою заявою від учасників пенсійного фонду, яка надходить до адміністратора. Три варіанти пенсійних виплат: пенсія на визначений строк – виплачується по досягненні визначеного учасником пенсійного віку й розраховується виходячи з обраного періоду, не менш ніж на 10 років; довічна пенсія – виплачується страховими компаніями, з якими учасник може укласти договір довічної пенсії за рахунок коштів, перерахованих до таких компаній з недержавного пенсійного фонду; одноразова пенсійна виплата – виплачується за вимогою учасника у випадку медично підтвердженого факту критичного стану здоров'я або настання інвалідності, а також у випадку, якщо накопичень учасника недостатньо для мінімальних пенсійних виплат протягом 10 років, або у випадку від'їзду учасника на ПМЖ за межі України.

Нараховуються пенсійні виплати відповідно до умов укладеного з учасником пенсійного фонду договору на виплату пенсії. Розмір пенсійних виплат визначається, виходячи з суми накопичених коштів учасника НПФ, яка залежить від: загальної суми пенсійних внесків; розміру інвестиційного доходу; витрат на обслуговування фонду; тривалості періоду накопичення (ПВ = (ПНУ\КВ) – П, де ПВ – пенсійна виплата; ПНУ – пенсійні накопичення учасника; КВ – кількість виплат; П – податок). Облік пенсійних виплат наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Відображення в обліку недержавного пенсійного фонду пенсійних виплат

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1. Нарахування пенсійної виплати	41	672
2. Утримання податку з доходів фізичних осіб згідно законодавства*	672	641
3. Перерахування пенсійних виплат зберігачем на основі платіжного доручення адміністратора	672	311
4. При здійсненні пенсійних виплат учасникам через підприємства поштового зв'язку адміністратор передає розпорядження, платіжне доручення та персоналізовану відомість (на основі реєстру пенсійних виплат) до банку-зберігача	377	311
5. Суми виплачені учасникам фонду через підприємства поштового зв'язку	672	377

* п.4.2.4 Закону України "Про оподаткування доходів фізичних осіб" від 22.05.03 р. № 889-ІУ

Підставою для обліку пенсійних внесків, які надійшли протягом операційного дня, є щоденна виписка з поточного рахунку пенсійного фонду, котра є докумен-

тальним підтвердженням факту надходження на поточний рахунок пенсійного фонду внесків відповідно до укладених пенсійних контрактів (табл. 2).

Таблиця 2. Відображення в обліку НПФ пенсійних внесків

Зміст операції	Кореспонденція рахунків	
	Дебет	Кредит
1. Надходження пенсійних внесків до НПФ	311	41
2. Внески, які надійшли до пенсійного фонду помилково або щодо яких не з'ясовано особу учасника пенсійного фонду, на користь якого здійснені такі внески та/або не з'ясовано підстави платежу чи особу вкладника	311	685
3. Повернення коштів, що надійшли помилково на рахунок пенсійного фонду за письмовою вимогою платника у випадку, коли адміністратор не в змозі самостійно встановити особу платника	685	311
4. Внески до пенсійного фонду, щодо яких не з'ясовано особу платника та підстави перерахування, якщо такі кошти не були своєчасно витребувані платником (минув строк позовної давності)	311	752

Облік об'єктів інвестування НПФ здійснюється в порядку, визначеному відповідними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (10 "Основні засоби", 12 "Фінансові інвестиції" та ін.) в залежності від їх виду за дебетом рахунку 10 "Основні засоби", рахунку 14 "Довгострокові фінансові інвестиції", 35 "Поточні фінансові інвестиції", та інших рахунків відповідно до об'єктів інвестування, визначених в Інвестиційній декларації пенсійного фонду з можливістю отримання інформації по кожній однорідній інвестиції окремо (для активів, виражених в цінних паперах, – по емітентах та видах цінних паперів, в дорогоцінних металах – по видах металу, тощо).

Оцінка активів пенсійного фонду на дату складання балансу здійснюється в залежності від активу, який оцінюється в порядку, визначеному відповідним Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку, з урахуванням вимог уповноваженого органу державного регулювання щодо порядку оцінки чистої вартості активів пенсійного фонду [5], встановлених відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення".

Облік результатів переоцінки активів здійснюється на дату складання балансу за амортизованою собівартістю. Їх дооцінка відображається за дебетом рахунків, на яких відображені відповідні активи, та кредитом рахунку 733 "Інші доходи від фінансових операцій" або 746 "Інші доходи від звичайної діяльності". У разі уцінки сума зменшення вартості активу відображається за кредитом рахунку, на якому відображені відповідні активи, та дебетом рахунку 975 "Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій". Облік реалізації пенсійних активів здійснюється за їх собівартістю, визначеною за результатами їх оцінки на останню дату складання балансу й відображається за кредитом рахунків, на яких відображені відповідні активи, та дебетом рахунків 942 "Собівартість реалізованої іноземної валюти", 971 "Собівартість реалізованих фінансових інвестицій". Доходи, отримані пенсійним фондом від продажу активів, в залежності від виду активу відображаються за кредитом рахунку 741 "Дохід від реалізації фінансових інвестицій" та дебетом рахунку 685 "Розрахунки з іншими кредиторами" в розрізі розрахунків з відповідним покупцями. По пенсійних активах, інвестованих в інструменти з визначеною доходністю, відповідно до умов випуску цих інструментів, проводиться нарахування доходів на дату виникнення прав у фонду на отримання цих доходів. По пенсійних активах, інвестованих в корпоративні права, нарахування доходів здійснюється на підставі рішення вищого органу емітента цих корпоративних прав на визначену ним дату початку виплати цих доходів. Облік заборгованості дебіторів за нарахованими пасивними доходами, які підлягають отриманню пенсійним фондом (проценти, дивіденди тощо), здійснюється за дебетом рахунку 373 "Розрахунки за нарахованими доходами" з розбивкою по окремих дебіторах.

Облік розрахунків за надані пенсійному фонду послуги здійснюється по кожному договору окремо відповідно до умов договору за кредитом рахунку 685 "Розрахунки з іншими кредиторами" та дебетом рахунку 92 "Адміністративні витрати".

Відповідно до встановленої обліковою політикою пенсійного фонду періодичності розподілу прибутку (збитку) пенсійного фонду (але не рідше ніж один раз на місяць) адміністратор пенсійного фонду підсумовує доходи пенсійного фонду по залишках на відповідних рахунках сьомого класу та витрати діяльності пенсійного фонду по залишках на відповідних рахунках дев'ятого класу і списує ці залишки на відповідні субрахунки рахунку 79 "Фінансові результати" в розрізі видів діяльності (операцій), за якими отримано фінансовий результат. Прибуток (збиток) пенсійного фонду, який обліковується по рахунку 79 "Фінансові результати", при закритті цього рахунку списується на рахунок 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" за рахунками:

- окремо в частині прибутку (збитку) від інвестування активів пенсійного фонду за субрахунком "Прибуток від інвестування активів пенсійного фонду" рахунку 441 або за субрахунком "Непокриті збитки від інвестування пенсійних активів" рахунку 442 "Непокриті збитки";
- окремо в частині інших нерозподілених прибутків (збитків) пенсійного фонду.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) в частині прибутку (збитку) від інвестування активів пенсійного фонду підлягає розподілу між учасниками пенсійного фонду. Сума прибутку, який підлягає розподілу, відображається за дебетом субрахунку "Прибуток від інвестування активів пенсійного фонду" рахунку 441 "Прибуток нерозподілений" та кредитом рахунку 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді". Збільшення зобов'язань перед учасниками при розподілі на їх користь прибутку від інвестування активів пенсійного фонду здійснюється за кредитом рахунку 41 "Пайовий капітал" за субрахунками, відкритими для кожного учасника, та дебетом рахунку 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді". Відображення зменшення зобов'язань перед учасниками внаслідок розподілу (покриття) збитку від інвестування пенсійних активів на суму збитку в розрахунок на кожного учасника здійснюється за дебетом рахунку 41 "Пайовий капітал" за субрахунками, відкритими для кожного учасника, та кредитом субрахунку "Непокриті збитки від інвестування пенсійних активів" рахунку 442 "Непокриті збитки". Нерозподілений прибуток (непокриті збитки) в частині інших нерозподілених прибутків (збитків) пенсійного фонду розподілу (покриття) не підлягає та переноситься на наступні періоди.

Відповідно до п. 7.11 ст. 7 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" до неприбуткових установ й організацій віднесено пенсійні фонди, створені у порядку, визначеному законом. Підпунктом 7.11.4 вка-

заного пункту передбачено звільнення від оподаткування податком на прибуток доходів отриманих у вигляді:

- коштів, які надходять до пенсійних фондів у вигляді внесків на недержавне пенсійне забезпечення;
- від здійснення операцій з активами (у тому числі пасивних доходів) недержавних пенсійних фондів;

Під терміном "пасивні доходи" згідно з пп. 7.11.13 ст. 7 Закону розуміються доходи, отримані у вигляді процентів, дивідендів, страхових виплат і відшкодувань, а також роялті [2, с.36-38].

У разі коли недержавний пенсійний фонд, як неприбуткова установа, отримує доходи з джерел, інших від попередньо перерахованих, така установа зобов'язана сплатити податок на прибуток, який визначається як сума доходів, отриманих з таких інших джерел, зменшена на суму витрат, пов'язаних із отриманням таких доходів, але не вище суми таких доходів [2, с. 38].

Законом України "Про податок на додану вартість" п.3.2.3 визначено, що операції з "надання послуг із загальнообов'язкового соціального та пенсійного страхування, недержавного пенсійного забезпечення, залучення та обслуговування пенсійних вкладів" не є об'єктом оподаткування [3, с.8].

Учасник недержавного пенсійного забезпечення має можливість отримати деякі податкові пільги, порівняно з іншими джерелами доходів. Так згідно Закону України "Про оподаткування доходів фізичних осіб" п.9.8.2 оподатковується лише 60% суми виплат пенсії на визначений термін, а після досягнення учасником 70-річного віку вони взагалі не оподатковуються. Не підлягають оподаткуванню виплати пенсії на визначений строк і одноразові пенсійні виплати для інвалідів І групи (п.9.8.3). Сума витрат платника податку на сплату за власним рахунок пенсійних внесків недержавному пенсійному фонду дозволяється включати до складу податкового кредиту (ст.5 п.5.3.5).

З метою запобігання порушень щодо подання звітності з недержавного пенсійного забезпечення, встановленої Положенням про подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення [7], та зменшення первинного документообігу при поданні відповідної звітності до Держфінпослуг, Департамент нагляду за недержавними пенсійними фондами повідомляє: адміністратори складають та подають звітність із недержавного пенсійного забезпечення двох видів: звітність про діяльність пенсійного фонду (окремо за кожним пенсійним фондом, з радою якого Адміністратором укладено договір про адміністрування пенсійного фонду); звітність про здійснення діяльності з адміністрування пенсійних фондів.

Звітність про діяльність пенсійного фонду складається з фінансової звітності пенсійного фонду, визначеної Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", та іншої звітності за формами, встановленими Положенням [7].

Адміністратор подає звітність з недержавного пенсійного забезпечення до Держфінпослуг у такі строки: квартальну – не пізніше 25-го числа місяця, що настає за звітним кварталом; річну – протягом кварталу після закінчення року, але не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним.

Квартальна звітність із недержавного пенсійного забезпечення подається Адміністратором наростаючим підсумком із початку звітного періоду станом на кінець останнього дня кварталу. Звітність за четвертий квартал складається Адміністратором як річна звітність із недержавного пенсійного забезпечення. При цьому достовірність та повнота звітності підтверджуються ауди-

тором, інформація про якого внесена до реєстру аудиторів, що ведеться Держфінпослуг. Вимоги до звітів, що подаються особами, які здійснюють управління активами, та зберігачем, встановлюються Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 2 квітня 2009 року N 228 Про тимчасові заходи щодо стабілізації діяльності недержавних пенсійних фондів рекомендовано адміністраторам недержавних пенсійних фондів починаючи з лютого 2009 року, щомісячно до 20 числа поточного місяця подавати (за формами, наведеними в додатках до розпорядження) інформацію про основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів за попередній місяць: – прибуток (збиток) від інвестування активів пенсійного фонду; – дані про чисту вартість активів недержавного пенсійного фонду; – надходження пенсійних внесків та виплати; – звіт про склад та структуру активів недержавного пенсійного фонду. Інформація подається в електронній та паперовій формах.

Контроль за діяльністю недержавних пенсійних фондів здійснюється з боку регулятивних державних органів, а також суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України здійснює загальний контроль за дотриманням законодавства по недержавному пенсійному забезпеченню; Державна комісія по цінним паперам та фондовому ринку – контроль за якістю управління пенсійними активами; Національний банк України – контроль за операціями з банками; Антимонопольний комітет України – контроль за дотриманням законодавства по захисту економічної конкуренції у галузі недержавного пенсійного забезпечення.

Контроль діяльності фонду з боку засновників здійснює *рада фонду* (єдиний орган управління НПФ), яка формується з представників засновників. Такі представники обов'язково проходять спеціальне навчання та отримують сертифікати спеціалістів з питань недержавного пенсійного забезпечення, періодично підтверджуючи свою кваліфікацію. Рада фонду може у будь-який час замінити компанії, що здійснюють обслуговування фонду, якщо їх діяльність буде визнана неефективною. Крім того, рада фонду затверджує інвестиційну декларацію – документ, що визначає напрями інвестування пенсійних активів. Недержавні пенсійні фонди та компанії, які їх обслуговують, щорічно проходять *перевірку незалежними аудиторськими компаніями*. Причому один і той же аудитор не може провадити перевірку двох і більше юридичних осіб, що обслуговують фонд [6].

Висновки. Зберегти звичний рівень життя після виходу на пенсію можна завдяки участі у недержавному пенсійному забезпеченні як роботодавця, який піклується про своїх працівників, так і конкретної особи, яка зараз повна сил і має можливість відкладати кошти на свою майбутню пенсію або на пенсію своїх близьких. Зробити накопичення на свою майбутню недержавну пенсію може кожен працюючий, скориставшись послугами недержавних пенсійних фондів. Користуючись досягненнями пенсійної реформи, можна отримувати державну і недержавну пенсії, що забезпечить учасникам недержавного пенсійного забезпечення фінансову незалежність та впевненість у майбутньому.

1. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 09.07.2003 р. № 1057-IV. 2. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22.05.1997 № 283/97 – ВР зі змінами та доповненнями // Все про бухгалтерський облік, № 54 (1571), 2009. – С.3-63. 3. Закон України "Про податок на додану вартість" від 03.04.97р. № 168/97 – ВР зі змінами та доповненнями // Все про бухгалтерський облік, № 70

(1587), 2009. – С.3-40. 4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних операцій недержавних пенсійних фондів, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 09.12.2004 N 2968. 5. Положення про порядок визначення чистої вартості активів недержавного пенсійного фонду (відкритого, корпоративного, професійного), затверджено рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку 11.08.2004 N 339. 6. Методичні рекомендації щодо формату аудиторського висновку за наслідками проведення аудиту річної фінансової звітності та спеціальної звітності недержавного пенсійного фонду та адміністратора недержавних

пенсійних фондів, затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, погоджено рішенням Аудиторської палати від 28.09.2006 № 166, затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.12.2005 № 5203 (в редакції розпорядження від 19.10.2006 № 6338. 7. Положення про подання адміністратором недержавного пенсійного фонду звітності з недержавного пенсійного забезпечення, затверджено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 22.06.2004 №1100.

Надійшла до редколегії 22.02.10

Н. Рошко, викл.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЇЇ РОЗВИТКУ

У статті розкрито питання ліцензування туристичної діяльності як засобу державного регулювання та контролю у сфері туризму. Наведено динаміку розвитку туризму на прикладі даних про кількість виданих ліцензій за видами діяльності та видами операцій з ліцензіями, що дозволило окреслити окремі проблеми туристичної діяльності.

In the article the question of licensing of tourist activity is exposed as to the mean of government control and control in the field of tourism. The dynamics of development of tourism is resulted on the example of information about the amount of the given out licenses after the types of activity and types of operations with licenses, that allowed to outline the separate problems of tourist activity.

Ліцензування туроператорської та турагенської діяльності здійснюється з метою створення рівних можливостей суб'єктам туристичної діяльності на ринку туристичних послуг, а також забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, підвищення рівня туристичного обслуговування.

Для цього в Україні була створена чітка база нормативного регулювання питань ліцензування туристичної діяльності. Перший етап почався ще в 1994 році – з моменту включення туризму до ліцензійних видів діяльності – ліцензуванню підлягала будь яка діяльність, пов'язана з наданням туристичних послуг. Потім з 29.04.98 р. – з дати набрання чинності Закону України "Про внесення змін" до Закону України "Про підприємництво" від 23.12.97 року № 762/97 (п.1 розділ 1) – ліцензія стала необхідною тільки для тих суб'єктів підприємництва, які здійснювали діяльність, пов'язану з організацією іноземного і зарубіжного туризму.

В кінці 1999 року законодавці повернулись до початкового варіанту ліцензування туризму і внесли зміни до статті 4 Закону України "Про підприємництво" зі змінами і доповненнями, які вступили в силу 27 жовтня 1999 року. На сьогоднішній день питання ліцензування туристичної діяльності регулюються Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" (2003 р.), який набув законної чинності з січня 2004 року, та ліцензійними умовами провадження туроператорської та турагенської діяльності [3, с. 111]. Від 1 червня 2000 року діє Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" № 1775-III (із змінами, внесеними згідно із Законами)- цей закон визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування. Кабінет міністрів України постановою № 501 від 21 травня 2009 р. вніс зміни в постанову "Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності".

В цілому на сьогодні є чинним такий перелік документів для отримання ліцензії на турагентську та туроператорську діяльність:

- засвідчені в установленому порядку копії документів, що підтверджують право власності суб'єкта господарювання або оренди ним службового приміщення (офісу);
- нотаріально засвідчена копія довідки банківської або іншої кредитної установи про підтвердження фінансового забезпечення відповідності суб'єкта господарювання у розмірі, визначеному Законом України "Про туризм".
- засвідчена в установленому порядку копія договору зі страховою компанією про обов'язкове страхування (медичне та від нещасного випадку) туристів, що здійснюють туристичні подорожі, – для туроператорів.

За даними ліцензійного реєстру суб'єктів туроператорської та турагенської діяльності станом на 31.12.2009 р. ліцензії на туроператорську та турагентську діяльність отримало 7740 суб'єктів господарювання, з них в дії – 7327.

Розвиток туристичної та курортної галузей впродовж останніх п'яти років характеризується позитивною та сталою динамікою в країні, але характерною особливістю 2009 року стала світова економічна криза. У зв'язку з цим обсяг потоку туристів із зарубіжжя в 2009 році зменшився на 21 % порівняно з аналогічним періодом 2008 року. Обсяг виїзного туристичного потоку майже залишився на тому ж рівні, падіння становить лише 2,7 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Обсяги внутрішнього організованого туризму зменшилися на 4 %. Враховуючи економічну кризу це не є значним падінням, до того ж багато українців у зв'язку зі зниженням доходів та зростанням курсів долару та євро стали відпочивати в Україні. Значне збільшення на 16 % спостерігається у західному регіоні країни.

За 2009 рік видано ліцензії на туристичну діяльність 1248 суб'єктам господарювання; їх структуру зображено на рис. 1.

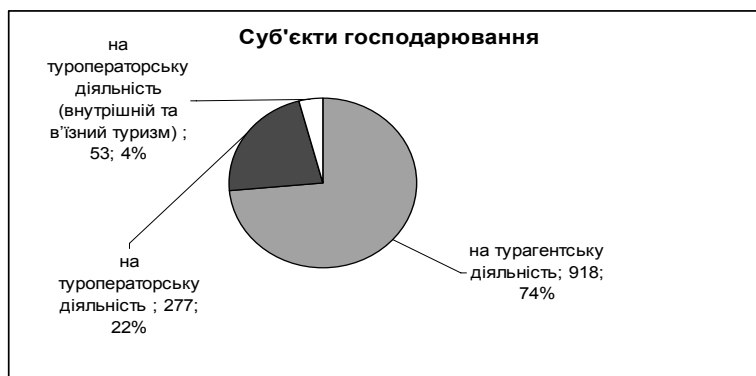

Рис.1. Розподіл суб'єктів туристичної діяльності, котрі отримали ліцензію в 2009 р., за видами діяльності

Ліцензування туристичних підприємств в Україні здійснюють такі органи державної влади: Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений орган із питань ліцензування, органи виконавчої влади, визначені Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноважені виконавчі органи, які повинні проводити ліцензування певних видів господарської діяльності.

У Законі [2] зазначено, що суб'єкт господарювання зобов'язаний провадити певний вид господарської діяльності, який підлягає ліцензуванню, відповідно до встановлених для цього виду діяльності ліцензійних умов, затверджених наказом спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування та органу ліцензування. Це означає, що наявності самої ліцензії недостатньо – потрібно дотримуватись також правил і вимог, встановлених чинним законодавством.

Суб'єкт туристичної діяльності при здійсненні діяльності, пов'язаної з організацією іноземного, внутрішнього, зарубіжного туризму та екскурсійної діяльності, повинен дотримуватись таких вимог: вносити зміни до програми обслуговування туристів (не порушуючи основних умов туру, вказаних у заявці на туристичне обслуговування), а також збільшувати обумовлену вартість туру більш як на 5 відсотків лише за згодою туриста і за умови повідомлення його про це не пізніше, як за 20 днів до початку туру; розповсюджувати достовірну інформацію про туристичні послуги. Розривати договір (контракт) з туристом про надання туристичних послуг без відшкодування туристу збитків лише у разі виник-

нення форсмажорних обставин, за яких надання послуг неможливе; при виконанні обов'язків туроператора встановлювати ціну на туристичні послуги, а також порядок і форму їх оплати, точно виконувати програму туристичного обслуговування та надавати своєчасну інформацію про всі зміни, що вносяться до програми; при виконанні обов'язків турагента отримувати від туроператорів інформацію про тур, наявність сертифікації готельних послуг та послуг харчування, програму туристичного обслуговування; дотримуватись вимог законодавства, що регулює трудові відносини, правила та норми безпеки праці; дотримуватись вимог щодо безпеки життя і здоров'я туристів та збереження їх майна.

Також основним правилом є необхідність у визначені терміни подавати органу ліцензування або місцевим органам виконавчої влади в галузі туризму державну статистичну звітність про діяльність, пов'язану з наданням туристичних послуг, за формою та порядком, установленими наказом Державного комітету статистики України від 04.03.98 р. № 96 "Про затвердження форм державної статистичної звітності з питань туризму та інструкцій щодо їх заповнення", зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 19.03.98 р. № 182/2622. Незалежно від відомчої підпорядкованості суб'єкти туристичної діяльності повинні повідомляти орган ліцензування про настання змін у туристичній діяльності.

Динаміку отримання ліцензій на здійснення туристичної діяльності в Україні в останні роки наведено в табл.1.

Таблиця 1. Порівняльна таблиця отримання ліцензій на здійснення туристичної діяльності в Україні в 2005-2009 рр.

Вид туристичної діяльності	Кількість виданих ліцензій за період									
	2005		2006		2007		2008		2009	
	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%	шт.	%
Видано ліцензій суб'єктам господарювання туристичної діяльності всього, з них:	1284	100	1637	100	2229	100	1664	100	1248	100
на турагентську діяльність	869	67,7	1095	66,9	1460	65,5	1329	79,9	918	73,6
на туроператорську діяльність	307	23,9	435	26,6	629	28,2	303	18,2	277	22,2
на туроператорську діяльність (внутрішній та в'їзний туризм)	108	8,4	107	6,5	140	6,3	32	1,9	53	4,2

Основну частину ліцензій за підсумками останніх п'яти років отримують на турагентську діяльність. За період 2008 – 2009 рр. чисельність отриманих ліцензій зменшилась.

Найменшу частку займають підприємства, які отримують ліцензії на туроператорську діяльність з організації внутрішнього та в'їзного туризму (так, за підсумками 2009 р. їх частка становить 4,2 %).

Кошти, перераховані до Державного бюджету за видачу ліцензії згідно з постановою Кабінету Міністрів Укра-

їни від 29.11.2000 р. № 1755 за період з 01.01.2009 р. по 31.12.2009 р. становлять 758698 грн [6].

Окрім отримання ліцензій відбулись ще такі події з ліцензіями суб'єктів туроператорської та турагентської діяльності за 2009 рік:

- переоформлено ліцензій – 159;
- видано копій ліцензій – 1706;
- анульовано ліцензії 243 суб'єктам туристичної діяльності;

➤ визнано недійсними ліцензій 226 суб'єктам туристичної діяльності (у тому числі 159 ліцензій, які переоформлено).

Для кожного з наведених прикладів подій з ліцензіями є певні характерні переліки підстав:

1) для видачі дублікату ліцензії є конкретні причини – це може бути втрата ліцензії або її пошкодження;

2) для переоформлення ліцензії розглядаються такі випадки:

➤ зміна найменування юридичної особи (якщо зміна найменування не пов'язана з реорганізацією юридичної особи);

➤ зміна прізвища, ім'я, по-батькові фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності;

➤ зміна місцезнаходження юридичної особи або місця проживання фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності;

➤ зміни, пов'язані з провадженням ліцензіатом певного виду (з урахуванням абз. 9 ст.16 Закону України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" [2]).

3) для видачі копії ліцензії підставою є створення у ліцензіата нової філії, іншого нового відокремленого підрозділу, які провадитимуть вид господарської діяльності згідно з отриманою ліцензією.

Динаміка змін чисельності ліцензій у розрізі різних подій з ними за останні п'ять років представлена в табл. 2.

Таблиця 2. Порівняльна таблиця переоформлення ліцензій на здійснення туристичної діяльності за 2005-2009 рр.

Зміни чисельності ліцензій	Кількість ліцензій за період				
	2005	2006	2007	2008	2009
Переоформлено ліцензій	43	60	80	115	159
Видано копій ліцензій	987	1391	1989	1950	1706
Анульовано ліцензій	80	101	350	400	243
Визнано недійсними ліцензій	98	126	167	193	226
Кількість суб'єктів господарювання, у яких закінчився термін дії ліцензії, і які поновили свої ліцензії	0	0	862 (340 не поновили)	0	209 (74 не поновили)

Спостерігається збільшення переоформлення ліцензій – за 2009 рік відбулось зростання на 44 ліцензії. Збільшилась також кількість ліцензій, котрі були визнані недійсними, в 2009 р. порівняно з 2008 р. на 33 ліцензії.

Зміни чисельності ліцензій відбуваються під впливом зміни попиту та пропозиції на ринку туристичних послуг, не всі підприємства витримують конкуренцію, а також вплинула економічна криза в країні та світі.

Для нормалізації впливу факторів на суб'єкти туристичної діяльності існує необхідність створення програм з певними стратегічними завданнями, а саме:

➤ створення цікавих туристичних продуктів на основі туристичного потенціалу;

➤ забезпечення збалансованого розвитку країни та управління туристичним середовищем;

➤ забезпечення галузі висококваліфікованими кадрами для обслуговування туристів та управління розвитком туризму в країні;

➤ формування інституційного середовища та налагодження міжсекторного партнерства.

Для даної програми притаманні такі основні напрями розвитку туризму:

➤ удосконалення системи державного регулювання відносин у галузі туризму та нормативно-правової бази туристичної діяльності;

➤ забезпечення раціонального та ефективного використання природних рекреаційних та історико-культурних ресурсів;

➤ модернізація існуючої матеріальної бази, створення нових рекреаційно-туристичних об'єктів міжнародного стандарту;

➤ провадження туристичної діяльності з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природо-користування та охорони навколишнього середовища;

➤ збереження і відновлення історико-архітектурних пам'яток;

➤ створення сприятливих економіко-правових та організаційних умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в туристичну галузь;

➤ активізація міжнародної співпраці в сфері рекреації та туризму;

➤ підвищення якості та розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг;

➤ удосконалення рекламно-інформаційної діяльності, проведення маркетингових досліджень у туристичній галузі;

➤ поліпшення кадрового забезпечення;

➤ забезпечення організаційних заходів та технічних вимог до безпеки туристів;

➤ розвиток нових перспективних форм організації туризму.

Виконання програми дасть змогу створити позитивний імідж як усіх туристичних регіонів країни так і цілої України, забезпечити створення конкурентноздатних туристичних продуктів на основі високої якості, унікальної та різноманітної пропозиції завдяки багатству природної та історико-культурної спадщини, що в свою чергу забезпечить зростання надходжень у бюджети всіх рівнів.

Розкриті у статті питання ліцензування туристичної діяльності дозволяють відстежити динаміку розвитку туризму та окремі його проблеми. Ліцензування є засобом державного регулювання та контролю у сфері туризму та дозволяє встановлювати відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства в туристичній діяльності.

1. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 р. № 325/95-ВР в редакції Закону від 18.11. 2003 р. № 1282-IV. 2. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" від 01.06.2000 р. № 1775-III-ВР в редакції Закону від 15.12.2009 р. N 1759-V I. 3. *Кишчак В.Ф.* Організація туризму: [навч.посібник]. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 344 с. 4. *Мальський М.П., Худю В.В., Цибух В.І.* Основи туристичного бізнесу: [навч.посібник].- Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с. 5. *Школа М.І.* Розвиток туристичного бізнесу: [навч.посібник].– Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 292 с. 6. <http://www.tourism.gov.ua/> 7. <http://www.tourism-carpathian.com.ua>

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНИХ МЕТОДІВ У ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто питання прийняття адекватних управлінських рішень на основі суттєвої інформації, що потребує зміни сучасної парадигми мислення. Подано роль статистичного інструментарію в аналізі фінансово-господарської діяльності. Запропоновано розрахунок фінансового результату від операційної діяльності.

The acceptance of proper administrative decisions basis on the essential information that demands change of a present way of thinking are considered. It is opened a role of statistical toolkit in the analysis of economic activities. Calculation of financial result from operational activity is offered.

Підприємницька діяльність характеризується значною кількістю параметрів, що утворюють вектори. Особливе значення для фінансово-господарської діяльності українських підприємств має вивчення взаємозв'язків між векторами матриці даних, що ґрунтуються на обмеженій кількості спостережень. Нажаль буденність сучасних компаній в Україні є складною, непередбачуваною і важкопрогнозованою. В принципі, нічого надзвичайного та непередбачуваного. Характеристика непередбачуваності та не прогнозованості завжди є актуальною, незалежно від того наскільки складним є економічне становище в країні, але варто зазначити, що мінливим є міра і глибина даної ознаки. Перед українськими підприємствами вже тривалий час стоїть питання існування такої статистичної оцінки управлінських рішень, яка б відображала дійсний стан з урахуванням сучасних ринкових вимог. Ухвалення управлінських рішень, які приймалися б на основі статистичних даних, були б дієвими і приносили б очікуваних результат.

Теоретичне обґрунтування використання статистичних методів у фінансово-господарській діяльності розглядається у роботах Абдикеев Н.М. "Реінжиніринг бізнес-процесів" [1], Калініна В.Н., Соловйова В.І. "Вступ у багатовимірний статистичний аналіз" [2], Дронова С.В. "Багатовимірний статистичний аналіз" [3], Лагутина М.Б. "Наочна математична статистика" [4], а практичний аспект розкривається Уильямом Детмер у роботі "Теорія обмежень Голдрата: Системний підхід до безперервного удосконалення" [5], Рей Гаррисоном, Еріком Норіном, Питером Брюером – "Управлінський облік" [6], Шрагенхаймом – "Управлінські дилеми: Теорія обмежень у дії" [7].

Управлінський облік – потужний, але не завжди дієвий інструмент продукування управлінських рішень, які спрямовані на досягнення попередньо визначених операційних і тактичних цілей. Наведе визначення не приносить нічого нового, а лише констатує сучасну буденність. Актуальність даного твердження визначається не тим, що воно доносить до нас, а протилежним. Питання лише у тому, на скільки адекватним та відповідним до сучасних вимог є управлінський облік у нашій країні. На скільки сьогоденний ступінь розвитку управлінського обліку в Україні відповідає сучасним тенденціям західних високорозвинених держав.

З точки зору процесної теорії управління підприємство можна розглядати як сукупність процесів, що мають свої входи та виходи. Залежно від рівня деталізації, підприємство можна розглядати як процес. Згідно ISO 9000:2000, процес – це стійка, цілеспрямована сукупність взаємопов'язаних видів діяльності, яка згідно певної технології перетворює входи у виходи, що становлять цінність для споживача. На кожному підприємстві можна виділити систему процесів (процесну мережу), тобто сукупність взаємопов'язаних процесів, що включають в себе усі види діяльності, які здійснюються на підприємстві. Варто зазначити, що на практиці реальність (дієвість) процесів на підприємстві досягається шляхом прив'язки системи процесів (процесної мережі)

до функціональних підрозділів підприємства. Рівень результативності та ступінь ефективності процесної мережі підприємства може визначатися ринком, шляхом оцінки результативного виходу споживачем [1].

Для ефективного управління фінансово-господарською діяльністю та досягнення поставлених завдань і намчених цілей керівництво підприємства може широко використовувати методичний інструментарій теорії статистики. Проблематика широкого застосування статистичного забезпечення і методичної різноманітності на практиці полягає у адекватності даних, що потребують обробки. Суттєвими є дані, неправильна інтерпретація яких може призвести до викривлень у кінцевій інформації, що подається її користувачам. Таким чином, до обробки статистичними методами мають братися лише суттєві дані, що дозволить відобразити сучасну дійсність та зробити адекватний прогноз недалекого майбутнього.

Одна з проблем українських підприємств полягає у застарілому світогляді, у минулій парадигмі управління. Мається на увазі, що досі, більшість керівників і фінансових менеджерів підприємств та організацій провадять свою господарську діяльність та роблять розрахунок прогнозних показників на основі визначення собівартості одиниці продукту, і ні як не хочуть від неї відмовлятися. В той час, як розвинені країни давно вже перейшли на управлінський облік за змінними витратами, вільно оперують поняттями маржинальний дохід, і сьогодні вже модифікують даний підхід, удосконалюють його. Автор не має на увазі те, що в нашій країні невідомий даний підхід. Питання у тому, на скільки широко він застосовується у нашій економіці в цілому. Відповідь очевидна, що навіть маючи приклад дієвості японського дива, японської методики захоплення найпотужнішого споживчого ринку світу (США), в нашій країні намагаються сліпо копіювати стандарти якості управління підприємством, але зовсім не змінюючи при цьому засади на яких здійснюється дане управління. У поданому світі подій статистичні методи та методики, які дозволяють оцінювати та прогнозувати показники фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, набувають нового змісту, значимості, суттєвості.

В ракурсі дослідження фінансово-господарського стану підприємства особливої актуальності набуває багатовимірний статистичний аналіз. Розділ математичної статистики, що вивчає методи збору та обробки багатовимірних статистичних даних, їх систематизації і впорядкування з метою вияву характеру і структури взаємозв'язків між компонентами багатовимірної ознаки, що досліджується, а також отримання практичних висновків називається багатовимірним статистичним аналізом [3].

Безумовно, нового змісту набуває поняття статистичної сукупності, як множини елементів, що об'єднуються спільними умовами та причинами, оскільки самі елементи зазнають суттєвої зміни, виходячи із критерію значимості. З'являються інші показники варіації, інші середні, інші моди й медіани тощо. Серйозною пробле-

мою для статистичного дослідження є порушення у динамічних рядах. Це пов'язано з неоднаковими інтервалами часу, а також із неоднорідними показниками, які потрапили до загальної сукупності даних, що часто зустрічається на практиці. Іноді виникають перерви в динамічному ряду у зв'язку з браком інформації.

Говорячи про підприємство, ми можемо виділити безмежну кількість фінансово-господарських показників, які будуть характеризувати його діяльність. Але автор даної статті не має на меті класифікувати усю сукупність фінансово-господарських показників, тому наведемо декілька з тих, що нас цікавлять і допоможуть реалізувати

$$\text{Обсяг реалізації} - \text{Собівартість реалізації} - \text{Адміністративні витрати} - \text{Витрати на збут} - \text{Інші операційні витрати} = \text{ФРвОД}$$

Рис.1. Алгоритм №1

Але, безумовно, усім добре відомо, що така схема не показує справжній результат від операційної діяльності, тому що обсяг реалізації ще не означає еквівалентний прихід грошової маси від продажу товарів на підприємство.

З точки зору бухгалтера, даний алгоритм справедливий, а з точки зору управлінця – достатньо неоднозначний, тому що не показує дійсний результат господарської діяльності за період. Адже процес реалізації,

$$\text{Вхідний грошовий потік} - \text{Собівартість реалізації} - \text{Адміністративні витрати} - \text{Витрати на збут} - \text{Інші операційні витрати} = \text{ФРвОД}$$

Рис.2. Алгоритм №2

На нашу думку такий підхід є більш логічним і виправданим з практичної точки зору, тому що він показує реальну грошову масу, якою може оперувати підприємство. Варто зазначити, що автор даної статті усвідомлює той факт, що виходячи з минулої парадигми управління, запропонований алгоритм є шокуючим, оскільки джерела формування вхідного грошового потоку і собівартості реалізації різні.

Питання у тому, що трохи змінюючи предмет дослідження, шляхом еволюції свідомості з питань управління підприємством, відкриваються нові шляхи та можливості для кореляційного, регресійного та дисперсійного аналізу. Для адекватного виявлення тенденцій, взаємозв'язків та закономірностей тих фінансово-господарських показників, що мають під собою сенс.

З точки зору нової парадигми управління підприємством, перед статистикою постає нове завдання, нове призначення, яке полягає не лише в інструментарії для прогнозування та планування, а й в удосконаленні процесу прийняття управлінських рішень. Ситуація складається таким чином, що розробляючи алгоритм та методику прийняття управлінських рішень на підприємстві, заздалегідь не можна бути впевненим наскільки повно та якісно отримані результати відповідатимуть визначеним інформаційним потребам. Зразу ж стає актуальним статистичне поняття динамічних рядів, як порівняння кількох показників. Саме такий підхід дозволить визначити наскільки повно були досягнуті поставлені цілі. У теорії статистики розрізняють інтервальні та моментні динамічні ряди, їх аналіз дає змогу визначити: напрям зміни показників (зростання, зменшення, сталий або нестабільний характер, розхитаність), наявність тенденцій у зміні показників, середній рівень показників і варіації.

намічені цілі. Багато хто погодиться з тим, що вхідний грошовий потік, обсяг реалізованої продукції, собівартість реалізованої продукції, чистий прибуток є важливими показниками фінансово-господарської діяльності, з точки зору управління підприємством. Усі управлінські рішення, які приймаються мають бути націлені на результат, який заздалегідь визначено, він має грошове вираження і якого прагне досягти підприємство [6].

Згідно бухгалтерського обліку, алгоритм розрахунку фінансового результату від операційної діяльності (ФРвОД) наступний:

це ще не фінальна стадія операційного циклу, оскільки практичні потреби господарювання вносять свої корективи. Ще Карл Маркс у першому томі "Капіталу" визначав, що кругообіг капіталу починається з грошей, і гроші закінчуються. Тому на нашу думку, не можна вважати операційний цикл завершеним, якщо гроші за реалізований товар не надійшли на підприємство [5, 6]. Таким чином з точки зору управлінця більш логічним алгоритмом визначення ФРвОД буде наступний:

Для формування і прийняття операційних і тактичних управлінських рішень, ФРвОД розрахований за алгоритмом №2 більш адекватний і показовий. Таким чином, сформувавши фінансові показники підприємства за певний проміжок часу за алгоритмом №2 і проаналізувавши їх ми отримуємо адекватні висновки стосовно ведення нашої фінансово-господарської діяльності. Варто додати, що даний підхід потребує розрахунку контрольного показника ROI, але це вже предмет іншої роботи.

Таким чином, завдання статистики постає у визначенні адекватності розробленої методики поставленим цілям, на етапі апробації чи початкового впровадження, шляхом оцінки розрахованих показників на відповідність. Статистичні дані мають допомагати менеджерам вищій ланки управління у будь-який час отримувати необхідну інформацію та подавати/показувати реальну картину справ в наслідок прийнятих тих або інших управлінських рішень.

1. Абдикеев Н.М. Реинжиниринг бизнес-процессов: [учебник] / Н.М. Абдикеев, Т.П. Данько, С.В. Ильдеменов, А.Д. Киселев. – 2-е изд., испр. – М.: Эксмо, 2007. – 592 с. 2. Введение в многомерный статистический анализ: [учебное пособие] / Калинина В. Н., Соловьев В. И. – М.: ГУУ, 2003. – 66с. 3. Дронов С.В. Многомерный статистический анализ: [учебное пособие] / С.В. Дронов. – Барнаул.: Изд. Алт. гос. ун-та, 2003. – 213 с. 4. Лагутин М.Б. Наглядная математическая статистика: [учебное пособие] / М.Б. Лагутин. – М.: Бином. Лаборатория знаний, 2007. – 472 с. 5. Детмер У. Теория ограничений Голдратта: Системный подход к непрерывному совершенствованию / Уильям Детмер; Пер. с англ. – 2-е изд. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 444 с. 6. Управленческий учет / Гаррисон Рей, Норин Эрик, Брюер Питер Пер. с англ. О.В. Чумаченко. 11-е изд. – К.: Companion Group, 2007. – 1024 с. 7. Шрагенхайм Э. Управленческие дилеммы: Теория ограничений в действии / Эли Шрагенхайм; Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 288 с.

Надійшла до редколегії 10.12.09

ГАРМОНІЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ВІДПОВІДНО ДО МСФЗ ТА МСБО

У статті визначено необхідність гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку зобов'язань, досліджено тлумачення та зміни до МСФЗ, що набувають чинності у поточному році, а також розглянуто переваги складання фінансової звітності відповідно до МСФЗ.

In the article determined necessity of harmonization and standardization of accounting of the liabilities, explored interpretation and changes to ISFR, which enter in a current year, and also examined advantages drafting of the financial reporting accordance to IFRS.

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкової економіки держави, появи нових господарських структур різних форм власності розвиток міжнародних економічних зв'язків обумовлює необхідність удосконалення бухгалтерського обліку і контролю як складових частин економічної інформації, необхідної для управління на всіх рівнях.

Впровадження ринкових механізмів, реформування економічних відносин вимагають внесення змін у систему бухгалтерського обліку з метою одержання достовірної інформації для прийняття економічних рішень, попередження ризику у фінансовій діяльності підприємства.

Необхідно удосконалювати та узгоджувати національні системи бухгалтерського обліку зі змістом міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) з метою узагальнення практики ведення бухгалтерського обліку різних країн світу. Відповідно до МСБО у фінансовій звітності повинна розкриватись якісна, прозора і порівнянна інформація про зобов'язання для того, щоб учасники фондових ринків та інші користувачі могли приймати обґрунтовані економічні рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стандартизації та гармонізації бухгалтерського обліку і фінансової звітності зобов'язань досліджували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Ф.Ф.Бутинець, І.Броунлі, С.Ф. Голов, Д.Едвард, З.В. Задорожний, О.І.Коблянська, Я.Д. Крупка, Є.В. Мних, О.В. Олійник, М.С. Пушкар, І.Річард, Х.Роджер, В.В. Солко, Н.М. Ткаченко, Л.Фред, Хавкінськ, П.Я. Хомин, В.Г. Швець. В той же час потрібно постійно досліджувати тлумачення та зміни до МСФЗ та МСБО, які потрібно врахувати при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності на підприємстві.

Метою статті є дослідження питання стандартизації та гармонізації бухгалтерського обліку та фінансової звітності зобов'язань відповідно до МСФЗ та МСБО. Для досягнення цієї мети поставлені такі завдання: визначення необхідності гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку зобов'язань, дослідження тлумачень та змін до МСФЗ, що набувають чинності у поточному році, які потрібно врахувати при веденні бухгалтерського обліку на підприємстві, а також обґрунтування переваг складання фінансової звітності відповідно до МСФЗ.

Виклад основного матеріалу. Фінансова звітність складається багатьма підприємствами і надається зовнішнім користувачам у багатьох країнах світу. Фінансові звіти відрізняються один від одного, оскільки кожна країна має свої соціальні, економічні та законодавчі особливості. Крім того, беруться до уваги потреби різних користувачів. Ці обставини призвели до використання різних визначень елементів фінансових звітів, а також спричинили використання різних критеріїв визначення статей фінансових звітів та різних баз оцінки. Це вплинуло й на обсяг фінансових звітів та розкриття інформації. Отже, потрібно звузити ці відмінності шляхом гармонізації регулюючих положень, стандартів бухгал-

терського обліку та процедур, пов'язаних із складанням і поданням фінансових звітів.

Більш чітко це питання сформульовано в Міжнародному стандарті фінансової звітності для державного сектора 1 "Подання фінансової звітності", де зазначено, що "мета цього стандарту – пропонувати порядок подання фінансової звітності з тим, щоб забезпечити порівнянність як з власною фінансовою звітністю суб'єкта за попередні періоди, так і з фінансовою звітністю інших суб'єктів" [4, с. 19].

М. Метьюс і М. Перера, узагальнюючи власні думки та погляди інших авторів, зазначають, що "необхідність гармонізації бухгалтерського обліку на міжнародному рівні стала явною" [7, с. 19]. Така гармонізація дасть змогу: підвищити порівнянність бухгалтерської звітності різних країн; активізувати оборот капіталу; підвищити загальний методологічний рівень бухгалтерського обліку; скоротити витрати на складання бухгалтерської звітності багатонаціональними корпораціями.

При створенні належної системи бухгалтерського обліку, яка б давала можливість збирати і обробляти інформацію, що відповідає вимогам фінансової звітності всіх країн, значно спрощується, полегшується робота бухгалтерії, підвищується достовірність інформації. М. Метьюс і М. Перера стверджують, що в сучасних умовах цю роботу можна виконати за допомогою гармонізації, стандартизації, уніфікації обліку, розуміючи під ними таке: гармонізація – узгодження різних систем бухгалтерського обліку і звітності введенням їх у рамки загальної класифікації, тобто стандартизація форми із збереженням істотних відмінностей; стандартизація – обмежений набір альтернативних методів для підтримки гнучкості бухгалтерського обліку; уніфікація – це вилучення альтернативних методів обліку господарюючих операцій, подій та обставин [7, с. 26].

Фаховими організаціями бухгалтерів багатьох країн було створено Комітет з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standard Committee) для забезпечення гармонізації фінансової звітності, а в 2001 році його реорганізовано в Раду з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (International Accounting Standard Board).

Діяльність Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку спрямована на посилення свого впливу на процеси впровадження міжнародних стандартів, зокрема, з позицій статусу бухгалтерської професії. У цьому напрямі мають працювати міжнародні та національні комісії з цінних паперів з тим, щоб вони могли торгувати цими цінними паперами на світових фондових ринках, використовуючи для складання звітності уніфіковані стандарти, що дає можливість інвесторам під час оцінювання фінансового стану компаній користуватися тільки однією системою стандартів, що сприятиме підвищенню ефективності фондового ринку та зменшенню витрат на збирання та обробку інформації, що стане більш привабливим для потенційних інвесторів.

Відмінності в бухгалтерському обліку, які стимулюються і виправдовуються соціальним оточенням, йдуть у розрізі зі спробами гармонізації бухгалтерського обліку на світовому ринку. У подальшому М. Метьюс і М. Перера, посилаючись на існуючі погляди, зазначають, що "гармонізація бухгалтерського обліку доцільна, якщо вона здійснюється у регіональній структурі, тобто в рамках групи країн із подібними соціально-економічними та політичними умовами" [7, с. 26]. Найбільша вигода, що витікає із процесів гармонізації, – це складання фінансової інформації по усуненню перешкод вільному потоку інвестицій.

Фінансова звітність підприємств України має будуватись на єдиних засадах. Без цього не може бути досягнуто порівнянності результатів діяльності окремих господарюючих суб'єктів та країни загалом.

Перевагами застосування МСФЗ для суб'єктів господарювання, які складають фінансову звітність, є:

➤ можливість отримання необхідної інформації для прийняття управлінських рішень;

➤ забезпечення порівнянності звітності з іншими організаціями, незалежно від того, резидентом якої країни вони є і на якій території здійснюють господарську діяльність;

➤ можливість залучення іноземних інвестицій і позик, а також виходу на зарубіжні ринки;

➤ престижність, забезпечення більшої довіри з боку потенційних партнерів;

➤ у багатьох випадках велика надійність інформації;

➤ прозорість інформації, що забезпечується шляхом дотримання правил її складання, а також численними поясненнями до звітності [3].

Важливе значення має стандартизація зобов'язань, про що свідчать зміни до стандартів, які потрібно враховувати при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності на підприємстві (Табл.).

Таблиця. Зміни до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що набули чинності у 2009р.

Назва	Зміст	Дата набуття чинності
Нові стандарти		
МСФЗ 8 "Операційні сегменти"	Новий стандарт МСФЗ 8, який замінив МСБО 14 "Звітність за сегментами", стосується окремих або індивідуальних фінансових звітів суб'єкта господарювання та консолідованих фін. звітів групи з материнським підприємством. МСФЗ 8 містить вказівки про те, коли операційні сегменти можуть бути об'єднані для створення звітного сегмента.	01.01.09
Зміни до стандартів		
МСБО 1 "Подання фінансової звітності"	Містить численні поправки, зокрема, в частині термінології. Наприклад, звіт, який раніше мав назву "Баланс", тепер є "Звітом про фінансовий стан"	01.01.09
МСФЗ 3 "Об'єднання бізнесу"	Найсуттєвіші зміни в цих стандартах: витрати, які виникають у результаті об'єднання бізнесу визнаються витратами звітного періоду; термін "частка меншості" замінено терміном "неконтрольована частка". На дату придбання бізнесу покупець має вибір оцінювати неконтрольовану частку за справедливою вартістю або як пропорційну частку чистих ідентифікованих активів придбаного підприємства.	01.07.09
МСБО 27 "Консолідовані та окремі фінансові звіти"		
МСБО 23 "Витрати на позики"	Зміни виключають можливість вибору щодо визнання всіх витрат на позики витратами звітного періоду. Тепер витрати на позики, пов'язані з придбанням, будівництвом і виробництвом кваліфікаційного активу, слід капіталізувати як складову вартості такого активу. Всі інші витрати на позики визнаються витратами того періоду, в якому вони виникають.	01.01.09
МСФЗ 2 "Платіж на основі акцій"	Зміни уточнюють визначення умов набуття права і обліковий підхід до анулювання іншою стороною угоди про платіж на основі акцій. Переглянутий МСФЗ 2 вказує, що при визначенні справедливої вартості наданих інструментів власного капіталу підприємство має враховувати: усі умови, які не надають права; умови надання права, які є ринковими умовами.	01.01.09
МСБО 32 "Фінансові інструменти: розкриття та подання"	Поправки до МСБО 32 стосуються класифікації фінансових інструментів, що погашаються на вимогу та зобов'язання, що виникають при ліквідації	01.01.09
МСФЗ 1 "Перше застосування МСФЗ"	Вдосконалення лише структури стандарту	01.01.09
МСБО 39 – "Фінансові інструменти: визнання та оцінка"	Поправки до цього стандарту забезпечують уточнення питань, пов'язаних з обліком хеджування: визначення інфляції як ризику, що хеджується, та хеджування з опціонами.	01.07.09
Нові тлумачення КТМФЗ (Комітет з тлумачень міжнародної фінансової звітності)		
КТМФЗ 15 "Угоди про будівництво нерухомості"	У КТМФЗ 15 розглядаються питання: чи знаходиться угода про будівництво нерухомості у сфері МСБО 11 "Будівельні контракти" чи МСБО 18 "Дохід"; коли слід визнавати дохід від будівництва нерухомості.	01.01.09
КТМФЗ 17 "Розподіл немонетарних активів власників"	Тлумачення КТМФЗ 17 містить відповіді на запитання: коли слід визнавати дивіденди, що підлягають сплаті; як треба оцінювати такі дивіденди; як необхідно відроджувати різницю між балансовою вартістю наданих активів і балансовою вартістю дивідендів, що підлягають сплаті під час сплати дивідендів.	01.07.09
КТМФЗ 18 "Надходження активів від замовників"	Тлумачення КТМФЗ 18 стосується обліку основних засобів, отриманих підприємством від замовників для виробництва продукції (робіт) або надання послуг для цих замовників.	01.07.09

Розглянемо Зміни до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, які потрібно врахувати при веденні

бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності зобов'язань.

Зміни до МСБО 23 "Витрати на позики" виключають можливість вибору щодо визнання всіх витрат на позики витратами звітного періоду, який було передбачено у попередній версії цього стандарту. Тепер витрати на позики, пов'язані з придбанням, будівництвом і виробництвом кваліфікаційного активу, слід капіталізувати як складову вартості такого активу. Всі інші витрати на позики визнаються витратами періоду, в якому вони виникають. Ці зміни до МСБО 23 застосовуються перспективно, тобто стосуються лише витрат на позики, пов'язаних з кваліфікаційними активами, для яких дата початку капіталізації припадає на/або після 1 січня 2009 р. [5, с.49].

Поправки до МСБО 32 і МСБО 1 стосуються класифікації фінансових інструментів, що погашаються на вимогу. Згідно з внесеними поправками такі фінансові інструменти подаються як власний капітал лише за умови дотримання всіх наведених умов: 1) власник інструмента має право на пропорційну частку чистих активів підприємства при ліквідації; 2) інструмент належить до класу субординованих інструментів і всі інструменти цього класу мають ідентичні риси; 3) інструмент не має інших характеристик, які задовольняють визначення фінансового зобов'язання; 4) загальні очікувані грошові потоки, які належать до інструмента упродовж терміну його дії, ґрунтуються переважно на прибутках і збитках, зміні у визнаних чистих активах або зміні справедливої вартості визнаних, невизнаних чистих активів підприємства. Критерії 1) і 2) слід застосовувати для класифікації інструментів або їх компонентів, які зобов'язують підприємство передати іншій стороні пропорційну частку чистих активів підприємства лише при ліквідації [5, с. 49]. Фінансова звітність повинна бути зрозумілою всім зовнішнім користувачам, які мають порівнювати фінансові звіти не тільки підприємств однієї галузі, а й підприємств різних галузей як однієї, так і різних країн. Це необхідно для того, щоб порівняти і

оцінити фінансовий стан підприємства, тенденції змін результатів їх діяльності та визначити напрями розвитку економічних відносин. Для досягнення цього має бути застосовано єдину облікову політику щодо формування фінансової інформації всіх підприємств України.

Висновки. Звітність усіх підприємств в Україні узагальнюється органами статистики і на підставі цих даних здійснюються узагальнення і прогнозування на макрорівні. Тому вважаємо, що в сучасних умовах доцільно там, де це можливо, здійснювати гармонізацію національних стандартів із подальшою стандартизацією та уніфікацією їх на рівні облікової політики підприємства. Для створення належної системи бухгалтерського обліку в Україні потрібно, щоб у П(С)БО були визначені на основі МСФЗ окремі положення і принципи, які мають бути єдиними для всіх підприємств України. Це дасть можливість залучити додаткові джерела капіталу та партнерів по бізнесу, які допоможуть забезпечити економічне зростання і процвітання. Одночасно слід переглянути всю систему звітності з тим, щоб ліквідувати дублювання інформації з метою полегшення праці бухгалтерського апарату.

1. "Щодо реформування бухгалтерського обліку" Роз'яснення Міністерства Фінансів від 09.03.2000р. №41-23/41. 2. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / За ред. С.Ф.Голова. – К., 2000. – 1272 с. 3. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Стислий виклад для керівників вищої ланки, аудиторських комітетів та рад директорів / Перекл. З англ. За ред. С.Ф. Голова. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2007. – 78 с. 4. Международные стандарты финансовой отчетности для государственного сектора // Международный центр реформ бухгалтерского учета. – 2001. – 335 с. 5. Голова С. Міжнародні стандарти фінансової звітності: зміни та поширення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №8-9. – с. 43-54. 6. Голова С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Практичний посібник. – К.: Лібра, 2004. – 880 с. 7. Моссаковский В. Гармонізація обліку // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №4. – с.24-32.

Надійшла до редколегії 02.03.10

О. Хвостенко, асп.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто проблему інформаційного забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища підприємства. Визначено основні ознаки системи інформаційного забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища та її роль в проведенні оцінки та аналізу закономірностей розвитку конкурентного середовища.

The article is dedicated to a problem of the company's competitive environment statistical analysis and its information sources. The main features of information system and its significance in the competitive environment statistical research have been considered.

У сучасних умовах господарювання українські підприємства працюють у складному динамічному ринковому середовищі: з постачальниками на ринку запасів та обладнання; потенційними працівниками на ринку робочої сили; банківськими та фінансовими установами на ринку кредитів і позик; потенційними інвесторами на ринку капіталів; покупцями і замовниками на ринку товарів, а також конкурують зі своїми продуктами на ринку виробників.

Функціонування ринкових структур у складних умовах формування і дії ринкового механізму потребує регулярного оцінювання стану конкурентного середовища, а також прогнозування перспектив його розвитку. Усе це потребує організації постійних і глибоких наукових, а саме статистичних досліджень конкурентного середовища, його закономірностей і тенденцій.

Керівництву будь-якого підприємства для прийняття раціональних та ефективних управлінських рішень важливим є систематичний аналіз та максимально точне прогнозування динаміки ряду соціально-економічних показників, а здійснити це можливо тільки на базі регу-

лярної аналітичної та прогнозної діяльності. Відсутність відповідної інформаційної бази робить неможливим процес прийняття ґрунтовних управлінських рішень.

Останнім часом дослідженню проблеми інформаційного забезпечення як одного з визначальних чинників впливу на управлінські рішення та ефективності сталого розвитку підприємства приділяється велика увага з боку вітчизняних науковців. Зокрема, Ковтун Н.В. [2] у своїй роботі, розглядаючи проблеми побудови системи інформаційного забезпечення особливо увагу приділяє виокремленню ознак системи інформаційного забезпечення та її рівнів, обґрунтовує необхідність структуризації інформаційних потоків. Дорош Н.І. [1, с. 342-343] у своїй роботі підкреслює, що успіх діяльності будь-якого підприємства залежить від правильності та своєчасності прийняття менеджерами рішень, які значною мірою базуються на якісній бухгалтерсько-обліковій інформації. В дослідженнях Войнаренка М.П. [3, с. 412-420] визначено сутність та зміст інформаційного забезпечення в умовах ринкових відносин, показано значення оперативної інформації в ринково-орієнтованій системі

управління. Автором пропонується формувати банк інформаційних даних про фактичний стан об'єкта управління та зовнішню інформацію. Актуальним залишається питання визначення вимог до якісної інформації, класифікації інформації за різними ознаками. Проте на сьогодні проблеми інформаційного забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища практично не висвітлені в науковій літературі.

Метою даної роботи є визначити основні передумови та принципи розробки інформаційного забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища підприємства, а також розглянути основні ознаки системи інформаційного забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища та її роль в проведенні оцінки та аналізу закономірностей розвитку конкурентного середовища.

В узагальненому вигляді інформаційне забезпечення представляє собою сукупність інформаційних джерел і способів їх організації, необхідних та достатніх для реалізації аналітичних процедур, які відповідають меті та завданням дослідження. В основі статистичного забезпечення дослідження конкурентного середовища лежить економічна інформація або певним чином, у відповідності до потреб, систематизовані, тобто структуровані дані чи відомості відносно економічних відносин і процесу суспільного відтворення у взаємозв'язку з чинниками середовища підприємства.

Система інформаційного забезпечення може бути структуровано за наступними ознаками:

- за джерелами утворення (учасники, процеси, ресурси);

- за сегментами досліджуваного об'єкта;
- за користувачами [2, с. 85].

Серед важливих передумов формування інформаційного забезпечення є наявність повного та точного опису змісту економічних даних, взаємозв'язку між поняттями та показниками, відносин між поняттями та термінами, які застосовуються для їх позначення, системи уніфікованих термінів тощо.

Можна виокремити такі джерела інформації статистичного дослідження конкурентного середовища:

- офіційна державна статистика – про економічні, соціальні, демографічні процеси та явища, які дають можливість оцінити стан конкурентного середовища та вплив на нього окремих факторів;

- відомча статистика – про стан, розвиток і результати діяльності окремих міністерств, відомств, підприємств, які можуть обґрунтувати потреби ринку;

- дні вибірових обстежень і опитувань населення – для одержання відомостей, яких немає в офіційній та відомчій статистиці про споживання, асортимент та якість товарів та послуг, наміри та мотиви поведінки покупців, ступінь і характер незадоволеного попиту тощо;

- панельні обстеження – вивчення думки й поведінки споживачів на основі інформації, яку дістають від порівняно постійних сукупностей споживачів, що являють собою мікро модель структури населення.

Важливим джерелом інформації при дослідженні конкурентного середовища виступає статистична інформація. Вивчення та аналіз статистичної інформації дає можливість оперативно та постійно інформувати про стан конкуренції в галузі, визначити конкурентний потенціал галузі, дати порівняльну оцінку конкурентоспроможності підприємств, прогнозувати, виявляти тенденції та перспективи розвитку конкуренції в галузі, накопичувати "історичну" інформацію про характер розвитку конкурентних взаємовідносин тощо.

Проте якщо говорити про загальнодоступну інформацію, що подається в статистичних збірниках, то вона є досить узагальненою за показниками і напрямками, інші ж статистичні дані в широкому масштабі не подаються. Складність одержання статистичної інформації для проведення статистичного дослідження конкурентного середовища у зв'язку з наявністю елементів комерційної таємниці призводить до незадоволення інформаційних потреб користувачів. Багато процесів, які відбуваються на підприємствах, залишаються поза межами їх статистичної оцінки для порівняння результатів діяльності з аналогічними результатами підприємств-конкурентів.

Якісне забезпечення інформацією процесу статистичного дослідження може бути здійснено лише за умови спільної роботи центральних органів владних структур, що визначають перелік показників звітності підприємств, які не являють собою комерційної таємниці, та місцевих органів, які відповідають за формування показників і відображення їх у певних формах. Інформаційний взаємозв'язок між суб'єктами економіки представлений на рис.

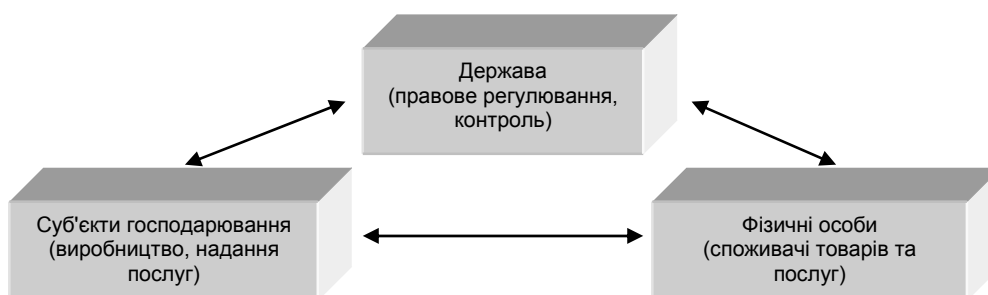

Рис. Інформаційний зв'язок між суб'єктами економіки

Важливою умовою визначення елементів інформаційної системи є необхідність повного задоволення інформаційних потреб користувачів з метою прийняття ними раціональних рішень. Синтез інформаційної системи статистичного забезпечення дослідження конкурентного середовища включає три етапи: розробка методології збору необхідної інформації про досліджуванний об'єкт або процес; створення інформаційного маси-

ву; оцінка та аналіз даних, що належать масиву відповідно до завдань дослідження.

Оскільки завдання управління вирішуються з різною частотою (періодичністю), інколи зміненою в часі, потреба в інформації виражається не тільки складом показників, але й тією частотою, з якою кожен з них має визначатися для вирішення поставлених завдань. Склад показників і частота їх отримання – це ті чинники,

які визначають кількісну сторону потреб у даних, – кількість необхідних показників.

У процесі реалізації задач статистичного дослідження конкурентного середовища використовують відповідні показники, які надають кількісну та якісну характеристику конкурентного середовища. Такі показники відображають стан, розвиток явищ і процесів, що виникають у конкурентному середовищі у часі і просторі, як індивідуальні, так і групові.

Однією з найважливіших характеристик активності конкурентного середовища підприємства є інтенсивність конкуренції. Зважаючи на складність безпосередньої оцінки взаємозв'язків складових конкурентного середовища (постачальників; споживачів; підприємств, що розпочинають бізнес на даному ринку; виробників товарів-замінників; безпосередніх конкурентів) серед найбільш важливих показників інтенсивності конкуренції можна виділити такі показники як: характер розподілу ринкових часток між конкурентами; темпи росту ринку; рентабельність ринку.

Крім кількісної є ще й якісна сторона потреб у даних, яка виражається у вимогах, які висуваються до різних споживчих властивостей показників, наприклад, до їх достовірності, терміновості отримання тощо.

Достовірність економічних показників залежить від таких основних чинників:

- а) точності вимірювань та розрахунків;
- б) методів отримання та сфери застосування даних безперервного спостереження, які використовуються для характеристики генеральної сукупності;
- в) ступеня адекватності методології та методики вимірювання показників, які характеризують досліджувані явища та дозволяють вирішити поставлені завдання;

г) навмисних перекручувань даних, що пояснюється тим, що економічні показники в більшості випадків є мотивованим чинником для суб'єктів – джерел інформації [4, с. 24-25].

Побудова агрегованої системи показників і відповідна інформаційна база мають бути орієнтовані не тільки на вирішення конкретних функціональних завдань або проблем дослідження конкурентного середовища, а й на підтримку неперервної динамічної рівноваги об'єктів дослідження. Це означає перехід до інформаційно-орієнтованої бази даних і системи показників. Принципами такої побудови є: здатність системи до розвитку та адаптації в разі зміни умов функціонування, взаємодія з системами різних користувачів, багатопільове використання інформаційної системи, зокрема бази даних і системи показників.

Таким чином, аналізуючи систему інформаційного забезпечення статистичного дослідження конкурентного середовища слід вказати на те, що вона охоплює коло питань, що пов'язані з діагностикою стану підприємства на ринку, визначенням впливу конкуренції на його діяльність та взаємовідносини з конкурентами, а також оцінкою та аналізом закономірностей розвитку конкурентного середовища з метою прогнозування його подальшого розвитку.

1. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. – К.: Т-во "Знання" КОО, 2001. – 402 с.
2. Ковтун Н.В., Воробей Л.С. Проблеми інформаційного забезпечення статистичного дослідження ринку нерухомості // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2004. – №1 (13). – С. 84-87.
3. Система обліку в Україні: трансформація до міжнародної практики / під ред. М.П. Войнаренка. – К.: Наукова думка, 2002. – 718 с.
4. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посібник / А.В. Головач, В.Б. Захожай, Н.А. Головач. – К.: КНЕУ, 2005. – 333с.

Надійшла до редколегії 24.02.10

О. Чечуліна, канд. екон. наук

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті розглянуто актуальні питання аналізу тенденцій розвитку державного фінансового контролю. Досліджено сутність програмно-цільового підходу щодо контролю бюджетних видатків. Визначено вимоги до бухгалтерського обліку та фінансової звітності, що є основним джерелом інформації під час контрольних дій та напрямки поліпшення облікової системи державних підприємств.

The article deals with issues of analysis of trends in state financial control. Nature of program-targeted approach to control budget spending is investigated. Requirements for accounting and financial reporting are defined, which is the main source of information during control actions and ways to improve the accounting system of state enterprises.

В умовах реформування державних фінансів будь-якої країни надзвичайно важливо забезпечити впровадження сучасних форм і методів державного фінансового контролю, який повинен відповідати новим підходам бюджетування, орієнтованим на результат.

Розуміння необхідності оцінювати результативність бюджетних видатків є для України достатньо новим явищем. Бюджетний кодекс не містить детальних норм щодо визначення поняття "програмно-цільовий метод", його складових, правил і процедур застосування на всіх рівнях бюджетної системи України [1, 5].

Перехід на програмно-цільове бюджетування передбачає докорінні зміни в організації бюджетного процесу, у рамках якого планування, виконання і контроль за виконанням бюджету здійснюється на підставі даних моніторингу результативності надання бюджетних послуг [2]. Вищевикладене свідчить про необхідність розробки нових методів і підходів до всіх складових бюджетного процесу. Системи бухгалтерського обліку і фінансового контролю у секторі державного управління потребують суттєвої модернізації [4].

Так, напрямок процесу фінансового контролю бюджетних видатків при програмно-цільовому підході зміщується від контролю за цільовим використанням коштів до контролю за досягненням цільових (результативних) показників соціальної та економічної ефективності [3]. За таких умов змінюється існуюче співвідношення між попереднім, поточним і наступним контролем. Пріоритет при виконанні бюджетних програм надається попередньому і наступному внутрішньому контролю. Відповідальність за прийняття рішень делегується розпорядникам бюджетних коштів: ними проводиться моніторинг і наступний зовнішній аудит бюджетних коштів.

Паралельно із впровадженням програмно-цільового методу повинна вирішуватися проблема прозорості бюджету і заохочення участі населення у бюджетному процесі. Визначення результативності бюджетних видатків являє собою регулярний збір інформації про результати діяльності розпорядників бюджетних коштів, здійснення аналізу існуючих тенденцій і на підставі цього – прийняття чи коригування управлінських рішень [7]. За таких умов з'являється можливість оцінювати стан виконання бюджету як за конкретний бюджетний пері-

од, так, що надзвичайно важливо для управління ризиками щодо фінансових зобов'язань держави, і на майбутні роки. А регулярна публікація звітів про досягнуті результати в цілому по бюджету і, зокрема, відповідних розпорядниках бюджетних коштів, дозволить суспільству реально оцінювати роботу уряду. Інформація, що оприлюднюється, повинна бути представлена у доступному вигляді та зрозумілому форматі, щоб можна було мати повне уявлення про хід виконання бюджету на систематичній основі [6].

Одним із напрямів реалізації заходів по впровадженню програмно-цільового методу фінансового контролю є удосконалення системи бухгалтерського обліку у секторі державного управління, як основного інформаційного джерела для контрольних досліджень.

Масштабні реформи бюджетного процесу і управління, що здійснюються у багатьох країнах світу, посилили вимоги до бухгалтерського обліку та фінансової звітності [8]. Метою даної статті є вдосконалення фінансового контролю, що здійснюється "програмно-цільовим методом" з урахуванням реформування в сфері бухгалтерської облікової системи та звітності бюджетних установ.

Зосередження управління перш за все на результатах, аніж на ресурсах, потребує відображення в бухгалтерському обліку відображення споживання ресурсів у формі витрат замість руху коштів у формі платежів. Однак запровадження методу нарахувань у бухгалтерському обліку системи державного управління, який вже довгий час застосовується у приватному секторі, передбачає прийняття цілого ряду серйозних рішень, у т.ч. затвердження в Україні стандартів бухгалтерського обліку в державному секторі економіки.

Кінцевою метою бухгалтерського обліку в державному секторі є надання актуальної і достовірної інформації про економічні трансакції, здійснені системою державного управління. Це завдання висуває високі вимоги до оформлення, організації і технічного забезпечення бухгалтерського обліку. Відправною точкою є існуюча потреба в інформації. І тому, з метою збільшення змістовної частини інформації, підвищення ефективності її збору, обробки і надання користувачам, системи бухгалтерського обліку у державному секторі стали предметом масштабного удосконалення у більшості країн. Цей розвиток являє собою застосування методу нарахувань у бухгалтерському обліку, всебічне використання автоматизованих систем та перегляд організаційних форм бухгалтерського обліку у секторі державного управління.

Для розуміння логіки дій, що відбуваються у цьому напрямі, розглянемо підстави, що спонукали до цих змін.

Відомо, що бухгалтерський облік означає реєстрацію, обробку і подання вищим інстанціям економічних показників у вигляді фінансової звітності. Оброблена інформація може дати відповіді на багато питань, наприклад:

- скільки коштує державі або окремій установі надання відповідної державної послуги;
- скільки грошей витрачено на реалізацію бюджетної програми, яка триває декілька років;
- який рівень сукупних надходжень і витрат бюджету або бюджетної установи і як вони розподіляються за статтями, відповідно до бюджетної класифікації;
- якими активами володіє установа і як змінюється їхня вартість з часом;
- який результат виконання бюджету порівняно із затвердженим бюджетом або з прогнозами.

Інформація, що формується в обліковій системі, повинна стати основою для системи державного управлін-

ня при визначенні результатів щодо досягнення поставлених цілей, особливо в умовах впровадження програмно-цільового методу витрачання бюджетних коштів. При цьому важливо враховувати ті політичні пріоритети, вираженням яких стає державний бюджет, затверджений парламентом, дотримання вимог постанов і правил, що складають рамки державного управління, а також забезпечення високої ефективності витрат. Бухгалтерський облік бюджетних установ за таких умов повинен сприяти досягненню цих цілей, по-перше, надаючи інформацію для прийняття рішень щодо майбутньої діяльності, і, по-друге, забезпечуючи підстави для підзвітності на різних рівнях системи державного управління.

Рішення про те, яким чином повинні діяти державні органи управління, приймаються постійно і на різних рівнях. На вищому рівні – уряд і парламент, формуючи державний бюджет, щорічно визначають спрямованість зобов'язань держави і підтримку основних видів діяльності державного апарату. Потім приймаються поточні рішення, що уточнюють і конкретизують зміст державного бюджету. Ці рішення можуть бути як політичними (у тому розумінні, що вони відображають ідеологічні або ціннісні позиції і є вираженням політики, яка проводиться урядом), так і технічними (у формі операційних оцінок, покликаних забезпечити досягнення певної мети з найменшими можливими затратами). Будь-які – чи то політичні, чи технічні рішення, не залежно від рівня, на якому вони приймаються, потребують надійної фактичної бази. Цінну та необхідну інформацію про розміри видатків для досягнення мети, динаміку компенсацій з держбюджету, про затрати на закупівлю матеріалів при здійсненні проекту, про зміни вартості державних активів і т.п., власне і можна отримати за даними бухгалтерського обліку. Фінансова звітність сама по собі часто має обмежену цінність, оскільки обмежена відповідними показниками, але в поєднанні з описовою інформацією про те, що було зроблено у формі поставлених товарів, послуг і робіт, відомості з бухгалтерського обліку стають цінним інструментом для прийняття управлінських рішень на державному рівні. Під прийняттям управлінських рішень маємо на увазі можливість визначення спрямованості майбутньої діяльності. Однак у системі державного управління існує і потреба оцінити зроблене, щоб скласти уявлення про те, чи досягли відповідальні особи заздалегідь установлених цілей і чи розпоряджалися вони державними коштами належним чином. Бухгалтерський облік у державному секторі повинен систематично давати відповідь на питання про те, чи використало керівництво державної структури, що здійснювала діяльність, надані в його розпорядження ресурси відповідно до затвердженого державного бюджету, вимог уряду і обмежень діючої системи управління. Фінансовий контроль надає інформацію про правильність, законність та ефективність такого використання коштів.

Таким чином, бухгалтерський облік може переслідувати кілька цілей і призначатися для інформування різних користувачів. Тому його поділяють на внутрішній і зовнішній.

Зовнішній бухгалтерський облік спрямований, насамперед, на відображення зовнішніх операцій, тобто, трансакцій між установою і економічним середовищем. Тому можна сказати, що зовнішній облік формує інформацію про діяльність установи в цілому. Цей облік призначений, у першу чергу, для одержувачів, що перебувають за межами установи, і тому існують затверджені принципи обліку, що регулюються законодавством, приписами, стандартами або в інший спосіб. Для зовнішнього обліку важлива однорідність та єдність, що

забезпечує можливість порівняння результатів діяльності установ між собою. Прикладами зовнішніх звітів є бухгалтерський баланс і звіт про доходи і витрати.

Внутрішній (внутрішньогосподарський) облік стосується, навпаки, внутрішніх трансакцій – наприклад, розподілу загальних витрат у межах структурної одиниці. Облік призначений, в першу чергу, для одержувачів інформації, що перебувають всередині установи, а принципи такого обліку не регулюються ззовні. Форма і обсяги внутрішнього обліку залежать від потреб у кожному конкретному випадку. Прикладом внутрішнього звіту може служити звіт про витрати діяльності будь-якого підрозділу установи.

Однак чіткого розмежування між зовнішнім і внутрішнім обліком на практиці не відбувається. Зовнішні і внутрішні звіти одночасно використовуються різними користувачами. Тому внутрішній і зовнішній бухгалтерський облік інтегровані в єдину систему. Це означає, що вона сформована таким чином, щоб уся суттєва інформація про будь-яку операцію – не важливо, для зовнішніх або внутрішніх потреб, – реєструвалася в бухгалтерському обліку.

Той обсяг інформації, що формується в обліку, має параметри, які повинні відображатися у звітності і які містять, крім рахунку, організаційні, економічні і функціональні виміри. У зв'язку з цим важливо підкреслити, що ступінь деталізації в бухгалтерській класифікації видатків повинен бути вище, ніж у бюджетній класифікації.

Традиційно бухгалтерський облік виконання бюджетів у державних установах більшості країн здійснювався за касовим методом. Перевага касового методу полягає в тому, що він є відносно простим, оскільки рідко виникають сумніви з приводу моменту надходження або виплати грошових коштів. Констатація цього факту має велике значення для державних органів щодо відстеження руху коштів, особливо у випадках обмежених ресурсів, що визначає можливості держави розраховуватися по своїх зобов'язаннях. Бухгалтерський облік за касовим методом не дає, однак, повної картини про господарську діяльність установи та стану виконання бюджету в цілому. Це стосується в першу чергу зобов'язань установи, які виникають під час розрахунків за товари, роботи (послуги). Важливо при прийнятті управлінських рішень володіти інформацією щодо боргів бюджетів (зовнішніх та внутрішніх) як на стадії планування, так і на стадії виконання. Саме через ці причини у державному секторі економіки багатьох країн світу впроваджують метод нарахувань. Цей метод створює перевагу реєстрації економічної події у той момент, коли вона фактично відбулася. Важливо відзначити, що облік за методом нарахувань не скасовує реєстрацію руху готівки. Всі платежі по надходженнях та витратах обліковуються в системі бухгалтерського обліку, однак ця інформація не є головною для складання звітності.

Одними із складових впровадження нової ідеології у секторі державного управління є питання організації бухгалтерського обліку і звітності.

Система державного управління має складну організацію, де здійснюється різноманітна діяльність у межах великої кількості підпорядкованих установ. Здатність бухгалтерського обліку у державному секторі надавати необхідну інформацію для цілей фінансового

контролю залежить від його організації. Це передбачає єдиний формат формування звітних даних кожною господарською одиницею, а також можливість визначати відповідальних у системі виконавчої влади. Основою для вирішення цих питань з точки зору технічного виконання є бюджетна класифікація (економічна, функціональна, програмна, відомча), план рахунків по виконанню кошторисів розпорядників бюджетних коштів державного та місцевих бюджетів, форми відповідної звітності. Вимоги до складання звітності державних установ ширші, ніж у звітності підприємств приватного сектора, адже вони передбачають ще й складання інформації про виконання бюджету у кількісному та якісному виразі.

Рішення про оформлення та структуру звітності сектору державного управління, її періодичності залежить від користувачів та цілей використання. Однак зрозуміло, що звітність повинна бути різного змісту та періодичності для задоволення різних потреб в інформації щодо державного управління та фінансового контролю. Так вимоги фінансового контролю з приводу структури і ступеня деталізації показників звітності відрізняються від вимог внутрішніх користувачів, а ті, в свою чергу, відрізняються від побажань громадян і платників податків.

Застосування методу нарахувань у бухгалтерському обліку державного сектора сприятиме гармонізації у питаннях фінансової звітності сектору державного управління, створить можливість реалізувати головне її призначення – використання даних зовнішніми зацікавленими користувачами. Сучасні потреби контролю вимагають переходу до відображення у фінансовій звітності показників, за допомогою яких можливо оцінити ефективність використання державних коштів, а також реалізацію пріоритетних цілей бюджетних програм. За таких умов потребує особливої уваги необхідність формування належної інформаційної бази, використовуючи яку державний фінансовий контроль стане більш результативним.

1. Концепція застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.02 №538-Р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 2. Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" від 23.03.00 №1602-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 3. Декларація цілей та завдань бюджету на 2008 рік (Бюджетна декларація): постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.07 №316. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 4. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку у секторі державного управління на 2006-2015 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.07 №34. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 5. Бюджетний Кодекс України від 21.06.01 №2542-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 6. Гараджи М.Ю. Принципы прозрачности и подотчетности местной власти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.Lib.ua-ru.net/> 7. Андреева Е.И., Сучкова Н.А. и др. Бюджетирование, ориентированное на результат: международный опыт и возможности применения в России. – М.: Центр фискальной политики, 2003. – 231 с. 8. Мугара Де Сильве, Курляндская Г. Развитие бюджетного федерализма, международный опыт и Российская практика. – М.: Весь мир, 2006. Институт всемирного банка. – 112 с.

Надійшла до редколегії 08.12.09

В. Швець, д-р екон. наук, проф.,
О. Борисюк, асп.

НЕОБОРОТНІ АКТИВИ В СИСТЕМІ КРУГООБОРОТУ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Уточнено визначення "необоротних активів". Розкрито місце необоротних активів в системі кругообороту капіталу підприємства. Проаналізовано структуру необоротних активів у розрізі видів економічної діяльності в Україні протягом 2000-2008 років.

Essence of irreversible assets is considered. Circulation of irreversible assets is exposed. Certainly factor which influences on the size of capital of enterprise. The cost of the fixed assets of Ukraine is represented in 2000-2008 years.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформування системи бухгалтерського обліку є складовою частиною заходів, орієнтованих на впровадження економічних відносин ринкового спрямування. З набранням чинності Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" та запровадженням з 2000 р. національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку змінилась термінологія бухгалтерського обліку та визначення окремих понять. Так, необоротні засоби стали називати необоротними активами і відносити до них крім основних засобів та нематеріальних активів ще інші необоротні матеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, відстрочені податкові активи тощо.

Проблеми обліку необоротних активів в умовах реформування економіки набувають особливої актуальності у зв'язку з потребою отримати інвесторами та іншими зацікавленими користувачами точної і достовірної інформації про стан і ефективність використання основних засобів. Система їх обліку, яка склалася, не задовольняє вимоги ринку, умови функціонування значно розширюють коло операцій, що проводяться з основними засобами: купівля-продаж, нарахування амортизації, страхування, приватизація, реалізація інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження і розробку теоретичних і практичних аспектів бухгалтерського обліку необоротних активів зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: С.Ф. Голов, М.Т. Білуха, О. І. Коблянська, В.В. Сопко, В.Г. Швець, Б.В. Шорт, Д. Колдуелл та інші. Вивчення опублікованих наукових праць і діюча практика господарської діяльності підприємств свідчать про те, що в бухгалтерському обліку необоротних активів є цілий ряд принципово важливих проблем, які потребують нових досліджень. Результати існуючих досліджень в сфері обліку необоротних активів дозволили встановити такі недоліки: багатогранність завдань щодо оцінки необоротних активів ускладнює проблему їх дослідження; існуючі підходи до оцінки використання необоротних активів не враховують сучасні вимоги формування амортизаційної політики; будь-яка методологія повинна бути системною.

Метою статті є дослідження особливості участі необоротних активів в системі кругообороту капіталу підприємства. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити ряд завдань. По-перше, провести аналіз існуючих підходів до визначення необоротних активів з метою їх обліку; по-друге, визначити місце необоротних активів в кругообороті капіталу підприємств.

Виклад основного матеріалу. Усі активи підприємства є його матеріально-технічною базою. Обсяг активів визначається масштабами і характером діяльності підприємства. Залежно від функціональної ролі активи в ланках сфери підприємницької діяльності (виробничої, комерційної і банківської) відіграють роль засобів виробництва й обігу, а в ланках бюджетної сфери – засобів споживання (тривалого і одноразового характеру). Засоби виробництва в будь-якому процесі виробництва,

за будь-яких суспільних умов, завжди поділяються на засоби праці та предмет праці. Засоби праці – це речі або комплекс речей, за допомогою яких працівник впливає на предмети праці. Це машини, обладнання, інструменти, пристрої, інвентар та ін. Крім того, до засобів праці в широкому розумінні належать усі умови, необхідні для того, щоб процес праці міг узагалі відбуватися. Це земля, виробничі споруди, будівлі, транспортні засоби (залізничні, автомобільні, повітряні тощо), а також решта умов, без яких процес праці або зовсім неможливий, або дуже недосконалий [5, с. 25].

Засоби праці відрізняються від решти засобів такими трьома ознаками:

1) вони використовуються у процесі діяльності як предмети, за допомогою яких людина впливає на предмет праці (сировину, матеріали тощо), або як умови, необхідні для вдосконалення процесу праці. Під впливом засобів праці предмети праці змінюють свої фізико-хімічні властивості та перетворюються на готову продукцію [7, с. 48-49];

2) багаторазово беруть участь у процесі виробництва, зберігаючи при цьому свою натуральну форму;

3) свою вартість вони частинами переносять на новостворений продукт, у виробництві якого ці засоби праці брали участь.

У бухгалтерському обліку до необоротних активів відносяться активи, призначені для використання протягом періоду більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік).

Результати вивчення підходів до трактування поняття "необоротні активи" в нормативно-правовій базі України:

1. Необоротні активи – матеріальні та нематеріальні ресурси, які належать підприємству та забезпечують його функціонування, строк корисної експлуатації яких становить більше одного року або операційного циклу, якщо він більший ніж рік. – Положення про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісних майнових комплексів державних підприємств, які не підлягають приватизації, затверджене наказом Фонду Державного Майна України № 787 від 05.05.2001 р. (п.1.1) [4].

2. Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними. – П(С)БО 2 "Баланс", затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р. (п.4) [1].

3. Необоротні активи – основні засоби (необоротні матеріальні активи) та нематеріальні активи. – Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України, затверджена Постановою Правління Національного Банку України № 480 від 20.12.2005 р. (п.1.4) [2].

4. Необоротні активи – будинки та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади та інвентар, робочі і продуктивні тварини, багаторічні насадження, інші основні засоби (крім земельних ділянок та капітальних витрат на поліпшення земель), експонати зоопарків, виставок, бібліотечні фонди, малоцінні необоротні матеріальні активи, білизна, пості-

льні речі, одяг та взуття, тимчасові нетитульні споруди, природні ресурси, інвентарна тара, матеріали довготривалого використання для наукових цілей, авторські та суміжні з ними права, інші нематеріальні активи. – Типова інструкція про порядок списання матеріальних цінностей з балансу бюджетних установ, затверджена спільним наказом Державного Казначейства України та Міністерства Економіки України № 142/181 від 10.08.2001 р. (п.2) [3].

За результатами вивчення можна вказати на неоднозначність тлумачення поняття "необоротних активів" в нормативно-правових актах, які регулюють бухгалтерський облік в різних сферах діяльності.

Узагальнюючи різні підходи, на нашу думку, під необоротними активами треба розуміти активи, що використовуються підприємством у його діяльності протягом тривалого періоду часу (більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року) та від використання яких підприємство очікує отримати в майбутньому економічні вигоди; при умові, що їх вартість може бути достовірно визначена.

В Україні виділяють наступні групи необоротних активів: нематеріальні активи; незавершене будівництво; основні засоби; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість; відстрочені податкові активи; інші необоротні активи [1].

У звітності необоротні активи відображаються в I розділі активу балансу "Необоротні активи". Нематеріальні активи та основні засоби відображаються за первісною та залишковою вартістю (остання включається до валюти балансу).

Відповідно до Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку у вписуваному рядку 275 "Необоротні активи та групи вибуття" форми № 1 "Баланс" відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до П(С)БО 27 "Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність" [5].

Структура необоротних активів відображає технічну оснащеність підприємства та ефективність капіталовкладень (табл. 1 за матеріалами – [9]):

Таблиця 1. Структура необоротних активів України за видами економічної діяльності у 2000-2008 рр., млн. грн.

Види діяльності		2000 рік		2005 рік				2008 рік					
		Абсолютна величина	Питома вага, %	Абсолютна величина	Питома вага, %	2005 р. до 2000 р.		Абсолютна величина	Питома вага, %	2008 р. до 2000 р.		2008 р. до 2005 р.	
						Темп приросту (спаду), %	Структурне зрушення, в.п.			Темп приросту (спаду), %	Структурне зрушення, в.п.	Темп приросту, %	Структурне зрушення, в.п.
1.	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	97471	11,76	76034	5,96	-21,99	-5,80	95880	3,04	-1,63	-8,72	26,10	-2,91
2.	Промисловість	285328	34,43	456738	35,79	60,07	1,36	760194	24,14	166,43	-10,29	66,44	-11,65
3.	Надання послуг	292516	35,29	512960	40,19	75,36	4,90	1888191	59,95	545,50	24,66	268,1	19,76
4.	Освіта	45344	5,47	51639	4,05	13,88	-1,42	59911	1,90	32,13	-3,57	16,02	-2,14
5.	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	21618	2,61	38726	3,03	79,14	0,43	53190	1,69	146,04	-0,92	37,35	-1,35
	Усього	828822	100	1276201	100	53,98	0	3149627	100	280,01	0,00	146,8	0,00

У зв'язку зі змінами бухгалтерського обліку окремих видів основних засобів, починаючи з 2007 року, до даних з їх вартості включено вартість довгострокових біологічних активів тваринництва та рослинництва, пов'язаних з сільськогосподарською діяльністю.

За даними табл. 1 сукупний обсяг необоротних активів України мав чітку тенденцію до збільшення: в 2005 р. у порівнянні із 2000 р. – на 53,98%, а у 2008 р. в порівнянні із 2000 р. – на 280,01% та у порівнянні із 2005 р. – на 146,80%. При цьому, найбільша питома вага необоротних активів у сукупному обсязі по Україні припадає на діяльність у сфері виробництва послуг й має тенденцію до зростання: в 2005 р. в порівнянні із 2000 р. – на 4,9 відсоткових пунктів, а в 2008 р. у порівнянні із 2000 р. – на 24,66 відсоткових пунктів та в порівнянні із 2005 р. – на 19,76 відсоткових пунктів.

Аналіз галузевої структури необоротних активів у 2000-2008 роках показав збереження структурних деформацій, що відбулись у попередній період із 1990 по 2000 рік. Одночасно спостерігається незначний приріст у машинобудівельній галузі та продовжується спад у легкій промисловості поряд із значним зміцненням позицій чорної та кольорової металургії та виробництва коксу і про-

дуктів нафтопереробки. Таке збільшення питомої ваги матеріаломістких галузей та зменшення частки працемістких галузей у виробництві призводить до істотного зменшення частки кінцевої продукції у виробництві.

Ці очевидні диспропорції вимагають активного втручання держави та проведення економічних реформ, які б спрямували розвиток виробництва у напрямку збільшення питомої ваги галузей промисловості, що виробляють кінцеву продукцію. Адже збільшення питомої ваги саме тих галузей виробництва, які інтенсивно споживають природні ресурси, вказує на доступність природного ресурсу та можливість розширення виробництва за рахунок збільшення його споживання на противагу іншим альтернативним шляхам збільшення прибутку, наприклад, ресурсо- та енергозбереженню.

Господарська діяльність підприємства пов'язана з використанням коштів, матеріальних і нематеріальних засобів, які постійно перебувають у безперервному русі, кругообороті. Кругооборот засобів здійснюється через господарські процеси, які є найважливішим об'єктом бухгалтерського обліку і відображають господарську діяльність кожного підприємства [8, с. 176].

Господарські процеси або процеси операційного циклу – постачання (придбання), виробництво, реалізація (збут) відображають процес кругообороту капіталу, спричинений функціонуванням товарно-грошових відносин [8, с. 177].

Вперше ідею відображення кругообороту вартостей засобів обґрунтував французький економіст Франсуа

Кене (1694-1774) у розробленій ним "Економічній таблиці кругообороту капіталу".

Необоротні активи, незважаючи на назву, також мають визначений цикл обороту, який схематично наведено на рис. 1.

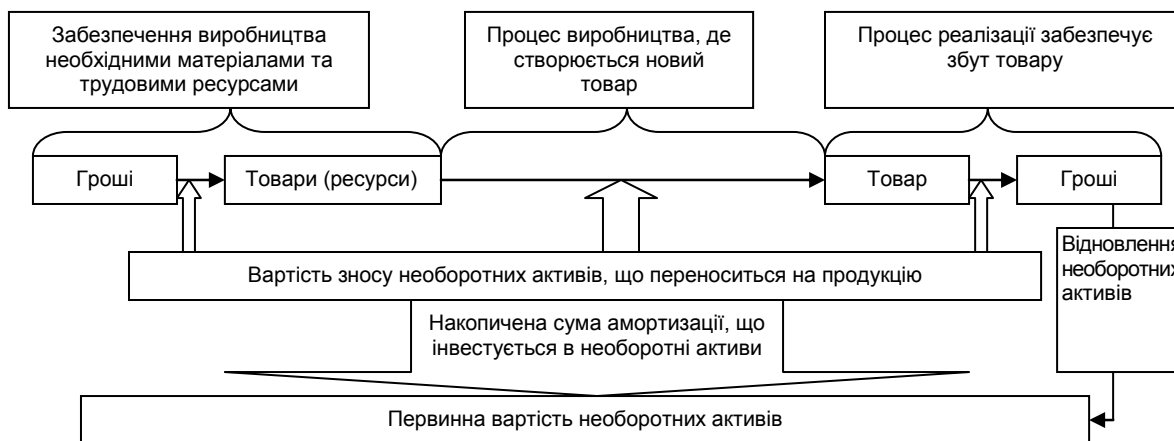

Рис. 1. Характер руху необоротних активів в процесі кругообороту капіталу [сформовано автором]

Як видно з наведеного рисунка, необоротні активи в процесі повного циклу вартісного кругообігу проходять три основні етапи.

На першому етапі сформовані підприємством необоротні активи (основні засоби і нематеріальні активи) в процесі свого використання і зносу переносять частину своєї вартості на готову продукцію; цей процес здійснюється протягом багатьох операційних циклів і триває до повного зносу окремих видів необоротних активів. На другому етапі в процесі реалізації продукції знос необоротних активів накопичується на підприємстві у формі амортизаційних відрахувань. На третьому етапі амортизаційні засоби як частина власних фінансових ресурсів підприємства спрямовуються на відновлення діючих (поточний і капітальний ремонт) або придбання нових видів необоротних активів. Період часу, протягом якого відбувається повний цикл кругообігу вартості конкретних видів необоротних активів, характеризує термін їхньої служби.

Висновки. Вивчення порядку позиціонування необоротних активів в системі кругообороту капіталу підприємства показало, що категорія "необоротні активи" порізному трактується в економічній теорії та бухгалтерському обліку. Так, в економічній теорії під необоротни-

ми активами розуміють вилучені підприємством з господарського обороту власні кошти, які обліковуються на балансі. У бухгалтерському обліку до необоротних активів відносяться активи, призначені для використання протягом періоду більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік). Тобто вони обслуговують декілька циклів виробництва, не змінюючи при цьому своєї натуральної форми.

1. Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 16 липня 1999 р. (зі змінами і доповненнями). 2. П(С)БО 2 "Баланс", затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р. (зі змінами і доповненнями). 3. Інструкція з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України, затверджена Постановою Правління Національного Банку України № 480 від 20.12.2005 р. 4. Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку, затверджені наказом Міністерства фінансів України № 353 від 05.03.2008 р. 5. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: Практичний посібник. – К.: Лібра, 2004. – 880 с. 6. Коблянська О.І. Фінансовий облік: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 472 с. 7. Фірсова С.М., Гарасюта О.В. Особливості внутрішнього контролю використання необоротних активів підприємства // Науковий вісник НЛТУ України, 2006, вип. 16.6. – с. 184-187. 8. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2008. – 553 с. 9. www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України.

Надійшла до редколегії 09.03.10

В. Швець, канд. екон. наук, доц.,
Ю. Радилицький, ас.

ІСТОРИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто історичний досвід функціонування суб'єктів незалежного фінансового контролю на території Галичини. Досліджено організаційну побудову, підстави та форми здійснення ревізій, їх роль у житті кооперативних спілок. Встановлено зміст та призначення підсумкового документу ревізії.

Article examines historical experience of the subjects of independent financial control functioning in Galicia. Organizational structure, reasons and forms of auditing, their role in the cooperative unions are investigated. Meaning and purpose of the outcome of audit is found.

Наближається завершення другого десятиріччя з початку розбудови в Україні національної системи фінансового контролю. Однак із багатьма здобутками в царині фінансового контролю (створення державних інституцій, нормативно-правове забезпечення, застосування досвіду зарубіжних країн), ще досі не вдалось

створити економічної та ефективної системи контролю, усунути розбіжності в понятійному апараті, уникнути дублювання в контрольно-ревізійній роботі. Не зважаючи на широкий спектр науково-дослідницької роботи по даній проблематиці "білою плямою" залишається історичний досвід розбудови фінансового контролю на

українських землях. Цей досвід має два основних джерела: першим, найбільш відомим, є досвід діяльності контрольно-ревізійних органів, який сформовано у адміністративно-командній системі СРСР і широко освітлений у літературі оскільки діяльність цих органів контролю не переривалась і вони органічно трансформувались в ГоловКРУ після відновлення незалежності України. Друге джерело – досвід фінансового контролю який формувалася і функціонував в умовах ринкової економіки на західноукраїнських землях, – недостатньо вивчений і досліджений, однак є більш цікавий саме тим, що на відміну від території України, де діловодство суб'єктів господарювання здійснювалось тільки російською мовою, а на західних землях (у складі Австро-Угорщини) дозволялось це робити українською мовою.

Метою статті є висвітлення питання історичного досвіду розвитку фінансового контролю на західноукраїнських землях та його впливу на сучасний розвиток.

Дослідимо діяльність такої важливої інституції в економічній історії нашої Батьківщини, як Ревізійний Союз Українських Кооперативів (РСУК). Організований рівно 105 років тому назад у Львові, РСУК спочатку діяв під назвою Крайовий Союз Ревізійний, оскільки його головною метою було проведення ревізій на території краю Галичина, що входила тоді до складу Австро-Угорської імперії. Першопричиною створення даної інституції була потреба в об'єднанні та концентрації сил кооперативів, які були на той час основною формою підприємництва, для взаємодопомоги в організаційно-правовому забезпеченні і добуванні дешевого кредиту. Правовим підґрунтям створення вищезгаданого Союзу став прийнятий у Австро-Угорській імперії закон 1903 р. про обов'язковість проведення ревізій кооперативів один раз у два роки [1]. Згідно прийнятого закону кооперативи були зобов'язані запрошувати з торговельного суду ревізора для проведення перевірки діяльності спілки один раз на два роки. Водночас, відповідно до цього закону існувала альтернатива – звернутися до ревізійного союзу, де контрольно-ревізійна робота здійснювалась на договірних засадах (тогочасний незалежний фінансовий контроль). Таким чином, за ініціативою Крайового Союзу Кредитового у Львові 18 січня 1904 року було зареєстровано Крайовий Союз Ревізійний, який очолив доктор права Кость Левицький. У коло завдань даної структури входили: по-перше, організація нових спілок (кредитових, торговельних, промислових і сільськогосподарських); по-друге, проводити ревізії їх устрою і діловодства; по-третє, сприяння розвитку кооперативів через допомогу їм у правильності ведення обліку, надання їм методичної допомоги, а також вироблення для них дешевого кредиту; по-четверте, збір та оголошення статистичних даних про розвиток союзних спілок, як основи формування економічного підґрунтя української державності. Передбачався наступний порядок вступу кооперативних спілок до союзу. Кожне зареєстроване у торговельному суді товариство повинно відразу було заявити про свій вступ в члени союзу, тому що в іншому випадку суд висилав за рахунок кооперативу свого ревізора для проведення ревізії. Вступаючи в члени ревізійного союзу треба було сплатити вступний внесок – "вписового" – 20 корон австрійської валюти [2]. А річні внески регулювались загальним зборами РСУК в діапазоні від 40 до 600 корон. Наприклад, для кредитових товариств на початку встановлювалась річна плата у розмірі 0,5 корони від кожної тисячі позичок, визнаних у балансі, а решта спілок вносили річних 3% від прибутку. Слід зауважити, що ці кошти були приблизно у десять разів нижчими, ніж оплата ревізора з торговельного суду, який належав до високого рангу державних службовців.

Кооперативи зобов'язані були оплачувати його проїзд, подвійні витрати на харчування та оплату за кожен день роботи. Управління РСУК здійснювалось радою, до складу якої входили в перші роки від заснування поважні особи – Голова доктор Кость Левицький; заступник голови – доктор Стефан Федак; контролер – доктор Теофіль Кормош. Серед членів ради були доктор Іван Драгомирецький, доктор Ярослав Кулачковський, священник о. Остап Нижанковський, доктор Євген Олесницький, доктор Льонгін Озаркевич, доктор Микола Шухевич.

Ревізійний союз мав також постійних ревизорів, а саме: Омеляна Саєвича, Мануїла Павлюка, Івана Петрушевича. Усі з перерахованих персоналій належать до визначних українських діячів, які внесли вагомий вклад у розвиток як кооперативного руху, так і фінансового контролю. Працівники РСУК видавали підручники українською мовою з бухгалтерського обліку, що виступали у якості організаційно-методичного забезпечення кооперативних спілок, а також служили контрольними параметрами при проведенні ревізій. Зокрема, Т.Кормош підготував і видав два підручники для ведення кооперативних спілок (1895, 1912), К.Левицький у співавторстві видав поради для громадських писарів, М.Павлюк підготував і через РСУК видав поради у книговодстві для кредитових спілок. Участь у ревізійному союзі визначних українських постатей зумовила активне розширення діяльності цієї структури. Так, якщо у 1906 році членом союзу було 161 товариство, у 1912 році їх число складало вже 557 спілок, а наприкінці тридцятих років РСУК об'єднував понад 3500 кооперативів [3]. Найвищим керівним органом РСУК були загальні збори членів, які відбувались один раз на рік. У їх компетенції були вибори голови союзу і ради, затвердження звітів діяльності ради і виконавчих органів, затвердження бюджету РСУК, а також встановлення суми річного внеску для членів РСУК. Рада РСУК призначала дирекцію, затверджувала постійних ревизорів і службовців, а також санкціонувала найважливіші постанови дирекції. Постійним виконавчим органом Ради РСУК була її президія, до якої належали: голова ради, два заступники, секретар і скарбник. Уся виконавча діяльність розділялась між відділами, яких було чотири, а саме: фінансово-адміністративний; ревізійний; організаційний і юридичний. Найбільш численним був ревізійний відділ, у якому в 1938 році із усіх працівників РСУК (112 осіб) було задіяно 53 особи (50 ревизорів). До 1934 ревизорів призначувала Рада РСУК; однак згодом новий кооперативний закон вимагав додатково спеціального іспиту ревизорів й підтвердження їх Державною Кооперативною Радою. З розвитком кооперації при Ревізійному Відділі РСУК утворені були спеціалізовані групи ревизорів за видами спілок, які окремо ревизували кредитові кооперативи, молочарські, міські споживчі, сільськогосподарські, різні інші. Ревизори, як найдосвідченіші фахівці з бухгалтерського обліку та керовані ідеями створення економічного підґрунтя української державності поширювали свій досвід через друковані органи. Першим таким часописом був "Економіст" (з 1904 р.), а згодом при ньому виходив щомісячний додаток "Самопоміч" (1909-1914 рр.). З 1921 року основними друкованими органами РСУК стають тижневик "Господарсько-кооперативний часопис" (1921-1944 рр.) і місячник "Кооперативна Республіка" (1928-1939 рр.). Окрім періодики видавались підручники бібліотеки РСУК (більше 80-ти книжок).

Взаємодієспини між Ревізійним Союзом і кооперативними спілками були закріплені у статуті кооперативів, які розроблялись і друкувались РСУК [4]. Відповідно до розділу статуту "Законна ревизія", вказувалось, що для забезпечення відповідності приписам з приводу

ревізій кооператив вступає у члени РСУК, який має право проводити ревізії, а спілка зобов'язана:

- не вносити змін до статуту без погодження з РСУК;
- вести своє діловодство на взірцях, виданих РСУК, а при необхідності змін пропонувати їх до затвердження Ревізійному Союзові;
- надсилати РСУК зміст протоколів, річних звітів, рахункових підсумків та балансів до місяця після їх затвердження Загальними зборами;
- призупиняти виконання і скасовувати рішення органів спілки на вимогу РСУК;
- усувати з управління та членства в кооперативі осіб згідно до вимог РСУК;
- здійснювати придбання, продаж, обмін нерухомості, а також нове будівництво за попередньою згодою РСУК [4].

Досить цікавою виглядає тодішня методика оформлення результатів ревізії. Зберігся оригінальний документ – звіт про проведення ревізії "Товариства кредитово господарського" стоваришеня (товариство, спілка) зареєстроване з обмеженою порукою в Борині (Львівська область) [5]. Даний звіт виконано на фірмовому бланку Крайового Союзу Ревізійного, про що свідчить вдрукований типографічним способом у лівому верхньому кутку аркуша напис: "Крайовий Союз Ревізійний" у Львові управлений рескриптом ц.к. (цісарсько королівського) Намісництва у Львові з дня 10 червня 1904 ч.67.150/04 до ревізій союзних стоваришень і товариств по мисли п.2 уст.1 зак. 10 червня 1903. В.з.д. (Вісник законів державних) 133". Нижче під наведеним фірмовим надруком вчинено реєстраційний напис чорнилом V.170./08. Навпроти, дещо нижче вказано місце і день складання звіту: Львів 30 січня 1908. Далі йде назва об'єкту перевірки: Хвальне "Товариства кредитово господарського" стоваришеня, зареєстроване з обмеженою порукою в Борині. Відтак розпочинається текст звіту ревізії: "Звіт ревізії хвального стоваришеня, яка відбулася дня 16 і 17 падолиста 1907 року приймається до відомості з тим, що Стоваришеня розвивається правильно, що придержується постанов статуту і закону, що ведення книг ділових є правильне і ясне, що замкнення рахункові зіставляються вчасно і є згідні з книгами, що уділювання позичок є осторожне, що капітал позичковий є добре забезпечений, що кошти адміністрації знаходяться в рамках прийнятих норм, що належить того придержуватись вказівок і виконувати припоручення одержані при ревізії, а зосібна: справити ухвалу зареєстрованих членів дирекції та розвинути портфель вексельний". Під звітом два підписи, один з яких належав Костю Левицькому, і печатка Крайового Союзу Ревізійного. Як видно з цього звіту ревізії проводилась упродовж двох днів, під час яких з'ясовувалось наступне:

- відповідність діяльності спілки щодо закону і статуту;
- правильність ведення книг;

- вчасність закриття рахунків і складання балансу та його достовірність з обліковими книгами;
- чи надання позичок є обачним;
- чи позичковий капітал є забезпеченим активами спілки;
- відповідність адміністративних витрат прийнятим нормам.

За результатами ревізії виявлено відсутність ухвали членів спілки про реєстрацію членів дирекції. Цей недолік треба було усунути, а також спілці було рекомендовано використовувати операції з векселями.

Результати проведених ревізій служили доказами під час судових позовів. Наприклад, зберігся документ Крайового Союзу Ревізійного від 4 березня 1914 р., у якому відображено звернення до Окружного торговельного суду у Стрию, щодо повідомлення про проведення ревізії в Господарсько-торговельній спілці "Любов" з обмеженою порукою, зареєстроване у Яйківцях, ревізором Адольфом Глинянським 16-17 лютого 1914 року [6]. У документі йдеться про те, що вищезгаданий ревізор подав "правильний звіт ревізійний" у Товариство Крайового Союзу Ревізійного у Львові. Це повідомлення, підписане Омеляном Сасевичем і скріплене печаткою Крайового Союзу Ревізійного, очевидно було подане у якості доказу до торговельного суду.

Висновок. У цілому досвід діяльності РСУК, його вичення і популяризація є актуальними сьогодні для методологічного й організаційного забезпечення роботи органів як державного, так і незалежного контролю в Україні. Адже постулатом залишається істина, що успіху досягає той, хто використовує власний історичний досвід. Тобто, незалежний контроль може розвиватися за аналогічною схемою РСУК, як альтернатива державним контролюючим органам і як їх доповнення. Зрозуміло, що формування такого механізму вимагає прийнята законодавчої бази для забезпечення діяльності такої структури, яка б сприяла згодішнішим суб'єктам господарювання у проведенні контролю та підтвердженні достовірності звітності на засадах взаємовигоди і добровільності.

1. Закон Австро-Угорській імперії "Про ревізії заробкових і господарських спілок" від 10 червня 1903. (Вісник законів державних, ч.133).
2. Ілюстрований календар Товариства "Просвіта" на рік переступний 1908. Львів: Друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1907. – 96 с.
3. Календарець українського кооператора на рік 1933. /Бібліотека РСУК ч.16., Львів: Накладом РСУК, Друкарня "Біблос", 1932. – 192 с.
4. Статут кооператив: "Колодязь" /загальна хліборобська кооператива для закупу та збуту з відповідальністю уділами/ в Пятничанах. Накладом РСУК, 1934. – 30 с.
5. Звіт проведення ревізії "Товариства кредитово господарського" стоваришеня зареєстроване з обмеженою порукою в Борині. V.170./08., Львів 30 січня 1908. – 2 с.
6. Звернення до Окружного торговельного суду у Стрию про проведення ревізії в Господарсько-торговельній спілці "Любов" з обмеженою порукою зареєстроване у Яйківцях. Львів, 4 березня 1914 р. – 2 с.

Надійшла до редколегії 17.12.09

С. Шибіріна, асп.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РИНКУ НЕРУХОМОГО МАЙНА

У статті розглядається необхідність та пропонуються напрямки використання інформації при проведенні статистичного дослідження ринку нерухомого майна. Особливу увагу приділено взаємозв'язку інформаційного забезпечення та учасників ринку, а також етапам проведення аналізу ринку, що характеризують ринок нерухомості.

The article considers the significance and suggests the directions for using information in statistical researches of real estate market. A special attention is paid on interconnections of information support and participants of realty market's, and stages of market analysis which characterizing realty market.

У ринковій економіці ринок нерухомого майна виконує ряд важливих функцій та забезпечує задово-

лення різних економічних та соціальних потреб. Виконуючи ряд загальних і спеціальних функцій, ринок не-

рухомості значно впливає на всі сторони життя та діяльності людей. Так, нерухомість виступає доходним або споживчим об'єктом для власників, фіскальним об'єктом для суспільства чи держави, об'єктом інвестування і водночас, завдяки існуванню іпотеки, може служити засобом одержання капіталу для всіх учасників господарського життя. Роль ринку нерухомості, який являє собою сферу утворення, обігу та використання нерухомості, надзвичайно важлива. Стан його розвитку одночасно відображає рівень розвитку народного господарства та активно впливає на підвищення ефективності функціонування економічної системи суспільства в цілому. Прийняття обґрунтованих рішень щодо розвитку ринку є однією з головних передумов ефективної діяльності на ринку нерухомого майна. Для забезпечення статистичного дослідження ринку нерухомості інформаційне забезпечення відіграє важливу роль в оцінці стану та тенденцій розвитку ринку, сприяє формуванню та координації стратегії, ефективному позиціонуванню, вдалій співпраці з іншими суб'єктами економіки, створенню сприятливого інвестиційного клімату на ринку та підтримує й обґрунтовує рішення. Саме тому, забезпечення користувачів достовірною інформацією щодо стану ринку та вплив інформаційних потоків на його формування та розвиток потребує належного організаційного дослідження.

На процес прийняття управлінських рішень впливає значна кількість факторів як макросередовища так і мікросередовища, що потребує необхідності збирати та аналізувати велику кількість статистичних даних. Тому важливими питаннями для практичного застосування статистичного аналізу ринку нерухомого майна є удосконалення механізму збору, обробки та інтерпретації ринкової інформації як фактора підвищення ефективності управління нерухомістю та прийняття економічних рішень.

Проблемами інформаційного забезпечення статистичного дослідження ринку нерухомості присвячені ро-

боти багатьох вітчизняних вчених, у тому числі – А. Асаул, І. Кривов'язюк, Л. Перович, І. Геллер та ін. Однак все ще залишається нерозв'язаною проблема створення такого інформаційного забезпечення, яке б повністю задовольнило потреби користувачів, не визначена система показників, потребує узагальнення світової досвід для впровадження у вітчизняну практику.

Ринок нерухомого майна можна визначити як сектор національної економіки, який являє собою сукупність об'єктів нерухомості, економічних суб'єктів, які здійснюють операції на ринку, процесів, що відбуваються на ринку (тобто, процесів обміну і використання об'єктів нерухомості), а також системи регулювання ринку та контролю за операціями, тобто механізмів, що забезпечують функціонування та розвиток ринку. Саме тому, ринок нерухомого майна слід розглядати як систему відносин між його учасниками, що пов'язана зі створенням, експлуатацією, продажем та купівлею нових або вже існуючих об'єктів нерухомості.

Статистичне дослідження ринку нерухомого майна має вирішувати ряд завдань як економічного так й соціального характеру. У зв'язку з цим постає потреба у збиранні та обробленні даних для аналізу стану, тенденцій і взаємозв'язків на ринку нерухомого майна, а також прогнозування відповідних процесів, що є головною метою статистичного аналізу ринку нерухомості. Таким чином, інформаційне забезпечення необхідно формувати виходячи з потреб аналізу ефективності прийняття управлінських рішень щодо розвитку ринку нерухомості. З огляду на вищевикладене, система інформаційних потоків можна упорядкувати за такими ознаками (рис. 1):

- за сегментами ринку нерухомості;
- за учасниками ринку нерухомості;
- за операціями на ринку нерухомості;
- за зовнішніми користувачами інформації.

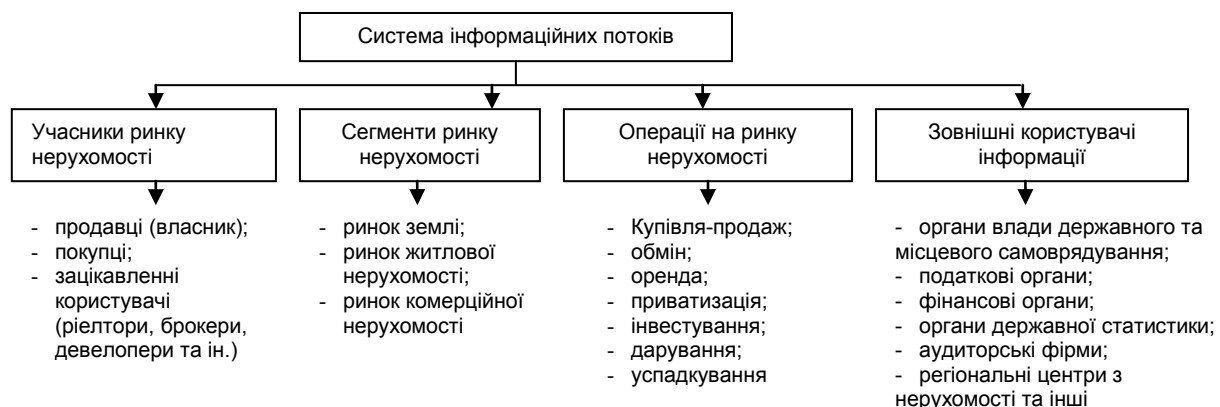

Рис 1. Складові інформаційних потоків системи інформаційного забезпечення статистичного дослідження ринку нерухомого майна

Оскільки основним джерелом утворення та передачі інформації є суб'єкти ринку нерухомості, то ми в цій роботі акцентуємо увагу саме на них. Протягом декількох років професіонали ринку нерухомості працювали і працюють над створенням системи інформаційного забезпечення діяльності ріелторів – інформаційних стандартів, алгоритмів і технічних засобів, що забезпечують інформаційну взаємодію ріелторських фірм і асоціацій при вирішенні ними різних професійних задач.

З огляду на поставлені завдання можна виділити три системи інформаційного забезпечення:

- інформаційне забезпечення операцій з нерухомістю (прийняття, зберігання і переробка на фірмі заяв на продаж і покупку об'єктів, міжфірмовий, міжрегіональний, міжнародний обмін);
- інформаційне забезпечення технології ріелторської діяльності (прийняття, зберігання і використання юридичної та іншої загальної інформації, що необхідна ріелторам);

➤ інформаційне і методичне забезпечення дослідження ринку нерухомості (моніторинг, аналіз стану і прогнозування тенденцій розвитку ринку).

Дослідження (аналіз) ринку нерухомості являє собою самостійний вид діяльності, ціллю якого є забезпечення об'єктивною інформацією осіб, які приймають рішення про проведення тих чи інших операцій на ринку. Прогнозування є кінцевим результатом аналізу.

Аналіз цінової ситуації включає наступні завдання:

➤ типізація об'єктів нерухомості по якості, розміру і місцезнаходженню;

➤ оперативна оцінка середніх по типу цін;

➤ дослідження впливу параметрів якості і розмірів на середню ціну;

➤ дослідження впливу місцезнаходження на середню ціну;

➤ аналіз стану ринку;

➤ вивчення соціально-економічної ситуації в регіоні і макроекономічної ситуації в країні;

➤ прогнозування цін.

Аналіз стану ринку включає наступні завдання

➤ вивчення складу (обсягу і структури) і стану фонду об'єктів нерухомості міста (по видам, підвидам, типам);

➤ вивчення складу і стану приватизованого, приватного фонду, темпів приватизації;

➤ вивчення складу фонду, що будується і темпів будівництва;

➤ аналіз законодавчої і нормативної бази;

➤ аналіз стану корпоративної діяльності (асоціації, підготовка кадрів, підготовка і лобювання нормативних актів, взаємодія з банками, органами управління);

➤ аналіз обсягу і структури пропозиції, попиту, співвідношення попиту і пропозиції;

➤ аналіз обсягу і структури угод, співвідношення угод і попиту, угод і пропозиції, угод і фонд;

➤ аналіз цінової ситуації на первинному і вторинному ринку;

➤ прогнозування кон'юнктури і стану ринку.

Аналіз доступності і ліквідності включає наступні завдання

➤ аналіз характеру розвитку і стану економіки регіону;

➤ аналіз демографічної ситуації, складу і структури населення, темпів міграції (в'їзд, виїзд, сальдо), в т.ч. нерезидентів;

➤ оцінка забезпеченості житлом, іншими видами об'єктів нерухомості;

➤ аналіз цінової ситуації;

➤ вивчення і оцінка рівня доходів і заощаджень, наявності потреб на певні види об'єктів і платоспроможності попиту на них;

➤ оперативна оцінка доступності і ліквідності об'єктів;

➤ прогнозування доступності і ліквідності.

Маркетинговий аналіз ринку включає наступні задачі:

➤ опис об'єкту, що просувається;

➤ опис меж локації;

➤ вивчення пропозиції об'єктів-аналогів;

➤ вивчення економічного прогнозу для мікрорайону;

➤ вивчення суб'єктів ринку (конкурентів);

➤ вивчення платоспроможного попиту;

➤ прогнозування обсягу продаж при різних витратах на рекламу.

Аналіз ринку при оцінці об'єкту включає наступні задачі:

➤ підбір об'єктів-аналогів, вивчення їх характеристик і ціни продажу (покупки);

➤ визначення поправок на якість і місцезнаходження об'єкту, що оцінюється і аналогів (при методі порівняння зіставних продажів);

➤ прогнозування орендних ставок, реверсії (вартості продажу об'єкту в майбутньому), потоку доходів, коефіцієнта капіталізації, ставки дисконтування (при оцінці прибутковим методом);

➤ визначення проведених і прогнозування майбутніх витрат (при витратному і прибутковому методі);

➤ визначення і прогнозування потоку чистого доходу з урахуванням податків та інших відрахувань;

➤ оцінка поточної вартості об'єкту нерухомості.

Аналіз ефективності інвестицій включає наступні задачі:

➤ аналіз цін на об'єкти-аналоги;

➤ прогнозування цін на об'єкти інвестицій;

➤ вивчення макроекономічних параметрів (ставка рефінансування ЦП, прибутковість цінних паперів, темпи інфляції і девальвації гривні) і прогнозів їх змін;

➤ оцінка і прогнозування витрат на проект;

➤ розрахунок потоку доходів;

➤ розрахунок податків і відрахувань;

➤ прогнозування ефективності інвестиційного проекту.

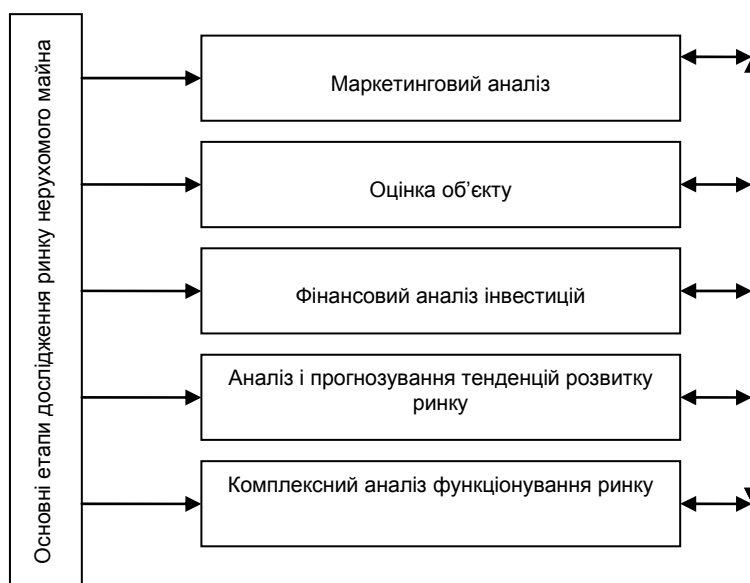

Рис. 2. Схема взаємозв'язку напрямків використання аналізу ринку нерухомості

Кожна задача може вирішуватися самостійно або у взаємозв'язку з іншими (рис. 2). Найбільш характерний приклад загальної задачі – оцінка і прогнозування цінової ситуації на ринку нерухомості. Вона є ключовою ланкою аналізу ринку і виділяється у перший напрям. Водночас при прогнозуванні цін необхідно знати тенденції зміни стану ринку, тобто скористатися результатами другого напрямку. Далі, при аналізі і прогнозуванні стану ринку, доступності і ліквідності об'єктів, ефективності маркетингу, прибутковості і вартості об'єктів нерухомості, ефективності інвестицій необхідні результати першого напрямку.

Аналіз і прогнозування тенденцій розвитку ринку нерухомості передбачає, що предметом дослідження будуть такі властивості ринку, як:

- цінова ситуація на ринку;
- кон'юнктура попиту і пропозиції;
- активність ринку, об'єм операцій на ринку;
- ліквідність об'єктів;
- доступність об'єктів, стану платоспроможності попиту;
- стан інфраструктури ринку, його суб'єктів;
- стан законодавчої, нормативної, методичної бази ринку.

Для розуміння ситуації на ринку нерухомості необхідний набір простих і зрозумілих інструментів. На більшості ринків вже давно існують системи індикаторів, які дозволяють орієнтуватися в ситуації.

Особливості ринку нерухомості і його об'єкти створюють певні вимоги щодо формування показників для аналізу ситуації на ринку нерухомості. Оскільки аналіз базується на окремих показниках виникає необхідність використання системи статистичних показників. Побудова системи статистичних показників дає можливість всебічно проаналізувати будь-які складні явища. Система статистичних показників ринку нерухомого майна – це сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених показників, яка використовується для характеристики та аналізу явищ чи процесів на ринку нерухомості [7]. На нашу думку, система повинна включати такі групи показників:

- складу та розподілу об'єктів нерухомого майна;
- використання нерухомого майна;
- обсягів операцій на ринку нерухомого майна;
- ризиків діяльності на ринку нерухомого майна;
- що характеризують потенціал ринку нерухомого майна;
- ефективності функціонування ринку нерухомого майна;
- що характеризують сегмент який забезпечує функціонування ринку нерухомого майна;
- стану, структури, динаміки ринку житла.

Джерелом інформації для статистичного аналізу є наступні форми державної статистичної звітності ринку нерухомого майна:

- 1-біржа (нерухомість) "Звіт біржі про укладені угоди з нерухомості";
- 1-житлофонд "Житловий фонд";
- 4-житлофонд "Звіт про квартирну чергу та надання житлових приміщень";
- 1-приватизація (житло) "Звіт про хід приватизації державного житлового фонду";
- 1-субсидії (ЖКГ) "Про надання субсидій на відшкодування оплати житлово-комунальних послуг";
- 1-послуги (нерухомість) "Звіт про надання посередницьких послуг при операціях з нерухомістю" та інші форми звітності.

Іншими джерелами інформації може бути інформація яка представлена у вигляді:

- інформації, яка одержана за допомогою різноманітних маркетингових, соціологічних та інших досліджень;
- інформація торгових кореспондентів;
- інформація з засобів масової інформації та інших каналів;
- інформація комерційних організацій, що видають спеціалізовані довідники.

Проведене дослідження дає підстави зробити висновок, що в сучасних умовах розвитку ринку нерухомості України зростає необхідність в ефективному управлінні, важливою складовою якого є комплексне інформаційне забезпечення даної економічної категорії. Запропонована схема взаємозв'язку напрямків аналізу при проведенні дослідження ринку нерухомого майна, на відміну від існуючих методів аналізу ринку, завдяки своїй структурованості служить ефективним інструментом збору, обробки й інтерпретації ринкової інформації. Якісне та досконале інформаційне забезпечення надасть можливість вирішити проблеми пов'язані з: недовисконалістю методичних засад і нормативної бази для професійної інформаційної та управлінської діяльності на ринку нерухомості; забезпеченням потреб статистичного аналізу ринку нерухомості на всіх рівнях; суб'єктивністю фахівців у прийнятті рішень.

1. Головач А.В. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: [навч. посіб.] / Головач А.В., Захожай В.Б., Головач Н.А. – К.: КНЕУ, 2005. – 333 с. 2. Черняга Л.П. Інформаційні чинники розвитку ринків нерухомості країн-членів ЄС. / Черняга Л.П. // Економічний простір. – 2008. – Випуск № 20/1. – с. 21-26. 3. Статистика ринків: Підруч. для вищ. навч. закл. / [ДАСОА Держкомстату України; наук. ред. Н.О.Парфенцевої.] – К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2007. – 863 с. 4. Економіка нерухомості / [д.е.н. А.М. Асаул, д.е.н., проф. В.І. Павлов, д.е.н., проф. І.І. Пилипенко та ін.]: Навч. посібник. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 350 с. 5. Сайт Держкомстату України: Закон України "Про державну статистику" від 13.07.2000 р. № 1922-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з титул. екрана.

Надійшла до редколегії 11.12.09

Н. Шморгун, канд. екон. наук, доц.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЇ ТА ЗМІНИ ЦІН ПРИ АНАЛІЗІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Статтю присвячено питанням аналізу фінансової звітності підприємства в умовах зміни цін та інфляції, що мають місце на сучасному етапі розвитку економіки в світі та в Україні. Існують певні методи, що дозволяють врахувати особливості часу і скоригувати фінансову інформацію для потреб задоволення її якісних характеристик. Особливості даних методів, їхні позитивні риси та вади розглянуто, виходячи з Концепції збереження капіталу.

The article is examined the financial statement analysis which usually is made up in price measurement and the items reflect the prices of time different periods. The problem is how to compare these items, how does it manipulate for such information characters of financial statements as understandability, relevance, reliability, comparability. There are some methods of price behavior reflections which based on different capital maintenance concepts, everyone has got its positive and negative aspects.

Вступ. Фінансова звітність підприємства є основний інформаційним джерелом для прийняття рішення

реальними та потенційними інвесторами, кредиторами, управлінцями тощо. Основними вимогами до фі-

нансової звітності є вимоги до якості інформації, а саме її зрозумілість, достовірність, доречність, зіставність, що прямо впливає на якісні характеристики аналізу фінансової звітності.

Постановка проблеми. За умов звичайної діяльності фінансова звітність складається за принципом вартості на основі історичної собівартості, але на сьогоднішній день така ситуація не відображає реальний стан підприємства і тому є декілька причин. По-перше, загальний ріст цін в економіці як наслідок інфляції. По-друге, зниження загальної купівельної вартості грошей як наслідок економічної та фінансової кризи. По-третє, зміна цін на окремі товари та послуги, якими підприємство дійсно оперує. В-четвертих, за період існування підприємства в його облікових реєстрах за різні роки накопичуються грошові суми, що мають різну купівельну спроможність. Виникає питання: як саме за умов значної зміни цін зробити фінансові звіти більш інформаційними та корисними.

Огляд останніх досліджень і формування мети статті. Питання достовірності інформації фінансових звітів та фінансового аналізу, зробленому на такій основі, є об'єктом дослідження в різних наукових і прикладних сферах. Правила оцінки статей фінансових звітів в обліку та звітності регламентуються Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, що базуються на Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та фінансової звітності, порядок індексації, наприклад, основних засобів – Постановами Кабінету Міністрів України. Проблемні питання достовірності оцінки інформації фінансових звітів піднято в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів [3, 4]. Разом з тим, дослідження питання впливу інфляції та зміни цін на якісні характеристики інформації фінансових звітів висвітлено недостатньо, що і обумовлює актуальність статті.

Виклад основного матеріалу. Інформацію про фінансовий стан підприємства надає Баланс підприємства, де активи визнаються за умов отримання майбутньої економічної вигоди при їх використанні та за умов, що оцінка активу може бути достовірно визначена і пропонуються такі види оцінок: історична собівартість, відновлювана собівартість, чиста вартість реалізації, ринкова вартість, теперішня вартість, справедлива вартість. Які оцінки треба використати, щоб задовольнити потреби користувачів в достовірній інформації для прийняття рішень саме на майбутній період за умов нестабільної економічної ситуації?

Стандарти бухгалтерського обліку припускають застосування певних методів для відображення впливу зміни цін на показники фінансових звітів [1, 2]. Визначення кінцевого фінансового результату діяльності підприємства пов'язано з Концепцією збереження капіталу, що визначена в стандартах бухгалтерського обліку. Пропонується дві Концепції збереження капіталу: фінансового та фізичного, де прибуток визначається тільки за умов, що сума власного капіталу (чи продуктивність) підприємства на кінець періоду перевищує суму

власного капіталу (чи продуктивність) підприємства на початок року. Саме застосування певної Концепції збереження капіталу приводить принцип безперервності до дії і забезпечує "не проїдання" власного капіталу.

На практиці більшість підприємств використовують фінансову концепцію капіталу. Основним питанням збереження фінансового капіталу є грошова оцінка: або номінальні грошові одиниці (тобто історична собівартість), де збільшення вартості чистих активів дорівнює прибутку, або в одиницях постійної купівельної спроможності, де збільшення вартості чистих активів як величини прибутку коригується на збільшення загального рівня цін.

На сьогоднішній день актуальним є метод загальної купівельної спроможності, який в багатьох країнах використовується в періоди значного зростання цін та інфляції [3]. За даним методом балансові статті поділяються на монетарні та немонетарні, потім немонетарні статті коригуються за певною формулою: первісна вартість * поточний індекс загального рівня цін / індекс загального рівня цін на дату операції. Перерахунок даних статей легко виконати, використовуючи офіційну статистичну інформацію за кожен місяць та в цілому за рік (див. Табл.1).

Таблиця 1. Індекс споживчих цін в Україні за 2006-2008 роки [5]

місяць	2006	2007	2008
I	101,1	100,5	102,9
II	101,8	100,6	102,7
III	99,7	100,2	103,8
IV	99,6	100,0	103,1
V	100,5	100,6	101,3
VI	100,1	102,2	100,8
VII	100,9	101,4	99,5
VIII	100,0	100,6	99,9
IX	102,2	102,2	101,1
X	102,6	102,9	101,7
XI	101,8	102,2	101,5
XII	100,9	102,1	102,1
Разом	121,5	116,6	121,9

Перерахунок немонетарних статей вимагає визначення додаткових кінцевих показників, а саме – визначається прибуток (збиток) від зміни купівельної спроможності по чистих статтях монетарного характеру. Таким чином окремі статті фінансових звітів переоцінюються на загальний рівень цін з використанням узагальнюючого індексу. За таких умов прибуток відображає загальний вплив цін на дохід, амортизацію та немонетарні статті. Обмежуючим фактором у використанні загального індексу цін є те, що він більше орієнтований на споживчі ціни і менше на ціни виробників промислової продукції. Різниця між цими цінами – суттєва, що значно впливає на якість інформації фінансових звітів при перерахунку (див. рис.1). Зауважимо при цьому, що за даним методом змінюються одиниці обліку, але не змінено метод оцінки (за історичною собівартістю), що покладеного в його основу.

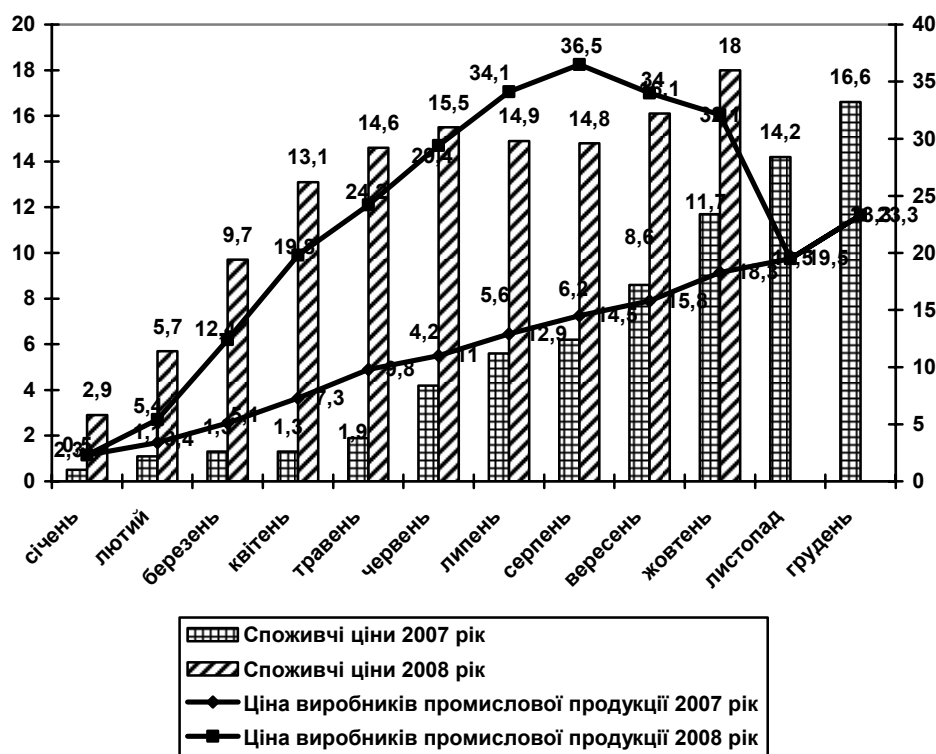

Рис. 1. Споживчі ціни та ціни виробників промислової продукції в Україні за 2007-2008 р. [6]

Використання загального рівня цін на основі індексу інфляції не враховує специфічні особливості діяльності конкретного підприємств і таким чином не може належним чином дати правдиву інформацію, перш за все, про фінансовий стан підприємства, тому більш доцільним є врахування зміни цін на окремі товари.

Метод поточної вартості підвищує якісні характеристики інформації фінансових звітів, оскільки користувачі більш зацікавлені у реальній оцінці вартості активів. Даний метод пов'язаний із Концепцією збереження фізичною капіталу і дає більш правдиву інформацію. Ін-

формація фінансового аналізу в даному випадку є більш достовірною більш корисною для користувачів.

За цим методом за вартісну оцінку можна вибрати або чисту реалізаційну вартість, або теперішню вартість, або відновлювану собівартість. Саме відновлювана собівартість найчастіше і використовується. Коригуванню підлягають статті балансу немонетарного характеру. Для перерахунку використовуються індекси цін за окремими статтями. Ці індекси мають свою певну динаміку і такі ж мінливі, як і загальний індекс ціни (див. рис. 2).

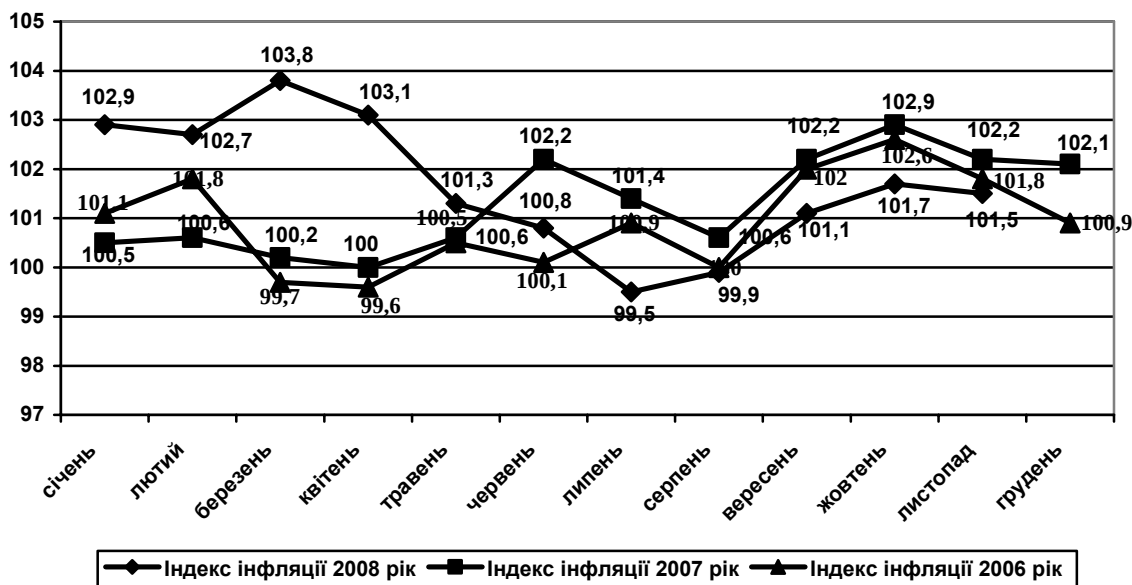

Рис. 2. Індекс інфляції в Україні за 2006-2008 роки [5]

У Звіті про прибуток дохід наводиться на первинною величиною, скоригованою на загальний індекс цін, а витрати відображаються за поточною вартістю, скоригованою на загальний індекс цін. Це призводить до появи нової статті – реального прибутку (збитку) по статтях немонетарного характеру від змін у їх поточній вартості (це різниця між поточною вартістю цих статей та їх первинною вартістю у порівнювальних цінах). Дана складова прибутку показується у складі власного капіталу як резерв дооцінки.

Саме поточна вартість дає реальну картину фінансового стану підприємства, тобто його ресурси або кошти визначаються як такі, що необхідні для досягнення певної продуктивності або фізичної виробничої потужності. Інформація фінансових звітів за даною концепцією більше відповідає якісним характеристикам, і саме Концепція збереження фізичного капіталу вимагає застосування оцінки за поточною вартістю.

За умов гіперінфляції завжди робиться перерахунок, оскільки фінансова звітність, що складена за типовими правилами, не має сенсу. Характерними рисами гіперінфляційної економіки є те, що (1) населення надає перевагу зберігання своїх заощаджень в негровій формі або в стабільній іноземній валюті, (2) ціни, зазвичай, вказуються в стабільній іноземній валюті, (3) кредитні операції здійснюються за цінами, що компенсують очікувані збитки за купівельною вартістю, (4) облікові ставки, заробітна плата та ціни прив'язані до індексів цін, (5) сукупне зростання інфляції за три роки наближається або перевищує 100% (тобто в середньому річний рівень інфляції більший за 26%).

Рівень індексу цін в Україні відповідав цим умовам у 1992-1995 рр. (див. табл. 2), коли ще звітність в країні не складалася за Національними стандартами (положеннями) і фінансова інформація того часу не відповідала вимогам щодо якісної інформації.

Таблиця 2. Індеси цін в Україні за 1991-1999 роки [6]

місяць	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
I	-	385,2	173,2	119,2	121,2	109,4	102,2	101,3	101,5
II	-	115,3	128,8	112,6	118,1	107,4	101,2	100,2	101,0
III	-	112,1	122,1	105,7	111,4	103,0	100,1	100,2	101,0
IV	-	107,6	123,6	106,0	105,8	102,4	100,8	101,3	102,3
V	-	114,4	127,6	105,2	104,6	100,7	100,8	100,0	102,4
VI	-	126,5	171,7	103,9	104,8	100,1	100,1	100,0	100,1
VII	-	122,1	137,6	102,1	105,2	100,1	100,1	99,1	99,0
VIII	104,0	108,3	121,7	102,6	104,6	105,7	100,0	100,2	101,0
IX	104,5	110,6	180,3	107,3	114,2	102,0	101,2	103,8	101,4
X	105,9	112,4	166,1	122,6	109,1	101,5	100,9	106,2	101,1
XI	116,5	122,0	145,3	172,3	106,2	101,2	100,9	103,0	102,9
XII	124,6	135,1	190,8	128,4	104,6	100,9	101,4	103,3	104,1
Сума	390,0	2100,0	10256,0	501,0	281,7	139,7	110,1	120,0	119,2

За таких умов перерахунок фінансової звітності вимагає перерахування усіх статей Звіту про прибуток з урахуванням загального індексу цін, перегляд Балансу підприємства, де монетарні статті залишаються без змін, а всі інші статті перераховуються, крім статей за відновлюваною вартістю тощо.

Таким чином, однією із актуальних проблем сучасного економічного розвитку є такий соціально-економічний феномен як інфляція, яка має місце практично в кожній країні і веде до підвищення загального рівня цін. В той же час фінансова звітність складається за номінальною грошовою оцінкою і статті, таким чи-

ном, відображають ціни різних періодів, що порушує критерії якості інформації. Існують різні методи коригувань. Кожен з цих методів має свої особливості, слабкі та сильні сторони, є діючим і використовується в залежності від обставин.

1. International Financial Reporting Standards 2009. – IASB, 2009.
2. Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. 3. Веллі Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку / Пер. з англ. – К.: Основи, 2003. – 943 с. 4. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 560 с. 5. www.ukrstat.gov.ua www.mynews.in.net/political/2008/07/08-29k-

Надійшла до редколегії 17.03.10

Л. Ловінська, д-р екон. наук, проф.

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються концептуальні основи реформування бухгалтерського обліку в Україні. Ключовим напрямком розвитку бухгалтерського обліку визначено адаптацію нормативно-правової бази бухгалтерського обліку в Україні до законодавства Європейського Союзу і Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

In the article the author gives coverage to conceptual framework of accounting reform in Ukraine. Adaptation of regulatory and legal framework of accounting in Ukraine to European Community legislation and International Financial Reporting Standards is determined as the crucial area of focus.

Важливим напрямком наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку з початку дев'яностих років є його удосконалення відповідно до ринкових умов господарювання. Реформування обліку як інформаційної інфраструктури ринкової економіки в практичній площині розпочалося у 1999 році з ухвалення Верховною Радою Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні". Сьогодні маючи значні позитивні результати у створенні сучасного нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в

Україні необхідно дати відповіді на питання, які слабкі місця є у бухгалтерського обліку і як він має розвиватися в подальшому, що треба зробити для того, щоб бухгалтерський облік забезпечував реалізацію тих функцій, які на нього покладені. До невирішених проблем бухгалтерського обліку слід віднести такі:

1) внесення змін до Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку та диференційованого підходу до встановлення

вимог з розкриття інформації у фінансовій звітності за МСФЗ в залежності від масштабів та характеру господарської діяльності суб'єктів господарювання;

2) розроблення методологічного, методичного та організаційного забезпечення складання декларації про прибуток підприємств за даними бухгалтерського обліку, тобто вирішення "проблеми податкового обліку";

3) стандартизація бухгалтерського обліку та звітності державного сектору;

4) удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності для малих підприємств відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для малих та середніх підприємств.

Удосконалення державного регулювання у сфері бухгалтерського обліку є найважливішим напрямком реформування бухгалтерського обліку в Україні. Економіка країн, що знаходяться на терені колишнього Радянського Союзу на сучасному етапі перебуває в стані переходу від командно-адміністративної системи до змішаної. Для змішаної економічної системи притаманні розвинені ринкові відносини, демократизація власності, державне регулювання, соціальна орієнтація. Поєднання ринкового саморегулювання та державного регулювання – яскрава риса економічних систем найбільш розвинених країн світу. Вплив на ринкове середовище, на підприємницьку діяльність, державний сектор для створення необхідних умов реалізації політики економічного зростання – мета державного регулювання. Створення інформаційної інфраструктури ринкового середовища в індустріально розвинених країнах здійснюється за безпосередньої участю держави. Бухгалтерський облік – є частиною такої інфраструктури, оскільки представляє собою інформаційну систему господарської діяльності підприємства, організації, установи й уряду в цілому.

Бухгалтерський облік є, з одного боку, інструментом державного регулювання, а з іншого – його об'єктом. Саме через регламентацію методологічних засад бухгалтерського обліку та фінансової звітності всіх суб'єктів господарювання держава встановлює змістовні аспекти інформаційної інфраструктури національної економіки. Слід зазначити, що концептуальні засади державного регулювання бухгалтерського обліку в країнах колишнього Радянського Союзу знаходяться ще в стадії становлення. З цієї причини правове забезпечення цього процесу ще недостатнє, містить суперечності та неузгодженості. Прикладом цього є ситуація, що склалася в Україні. Закон "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" не дає відповіді на такі питання: в чому зміст державного регулювання бухгалтерського обліку, хто є його суб'єктом, а що – об'єктом, які складові входять в національну систему обліку, який взаємозв'язок між ними є і яка їх підпорядкованість. Наслідком такої ситуації є неврегульованість на практиці питань відповідальності за розробку і впровадження методологічного і методичного забезпечення бухгалтерського обліку, відсутність єдиних підходів щодо реформування бухгалтерського обліку в різних галузях національної економіки.

З метою вирішення зазначеної проблеми запропоновано частину другу статті 6 Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" викласти у такій редакції:

"2. Регулювання питань методології бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснюється Міністерством фінансів України, яке забезпечує:

реалізацію державної політики у сфері бухгалтерського обліку;

впровадження єдиних методологічних засад ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Міністерство фінансів України:

затверджує національні положення (станданти) бухгалтерського обліку, інші нормативно-правові акти щодо ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності;

затверджує національні положення (станданти) бухгалтерського обліку фінансової звітності у державному секторі економіки;

затверджує нормативно-правові акти з питань регулювання облікової політики суб'єктів державного сектору економіки (крім банків);

координує діяльність центральних органів виконавчої влади, а також Державного казначейства України, державних цільових фондів щодо організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, а також регулювання облікової політики суб'єктів державного сектору, що належать до сфери їх управління, та погоджує нормативно-правові акти із зазначених питань".

Без державного регулювання не можливо у повному обсязі здійснити адаптацію нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку до законодавства Європейського союзу і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Реформування бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів, створення нової нормативної бази бухгалтерського обліку вимагає рішення цієї проблеми на національному рівні. Адже слід усвідомлювати, що міжнародні стандарти, це лише певна збірка правил, трактування яких може відрізнятися в різних країнах з перехідною економікою, тому механічне перенесення МСФЗ і МСБО в ту або іншу економіку може мати непередбачувані наслідки. Впровадженню певної облікової норми повинне передувати глибоке розуміння економічної суті цього процесу.

МСФЗ виступають на даний момент ефективним інструментом підвищення прозорості і зрозумілості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання, створює достовірну базу для визнання доходів і витрат, оцінки активів і зобов'язань, яка надає можливість об'єктивно розкривати і віддзеркалювати існуючі фінансові ризики у звітуючих суб'єктів, а також порівнювати результати їх діяльності в цілях забезпечення адекватної оцінки їх потенціалу та ухвалення відповідних управлінських рішень. Разом з тим запровадження МСФЗ на підприємствах України породжує багато наукових та суто практичних проблем. В умовах реформування бухгалтерського обліку з метою його відповідності міжнародним стандартам залишається не з'ясованим, що являє собою національна система бухгалтерського обліку як об'єкт стандартизації, з яких підсистем та елементів вона складається. Дослідження цієї проблеми дає відповідь на питання: чи потрібно створювати національну нормативну базу з бухгалтерського обліку, чи можливо замінити її міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Варіант відповіді впливає на визначення шляхів розвитку бухгалтерського обліку в Україні. Таким чином, національна система бухгалтерського обліку в Україні може розвиватися двома альтернативними шляхами. Важливо визначити, який шлях є більш ефективним з точки зору виконання завдань, які стоять перед бухгалтерським обліком, а також більш легким для суб'єктів господарювання. Впровадження МСФЗ потребує тривалого часу й значних зусиль. Новим кроком на шляху до реалізації поставлених завдань щодо реформування бухгалтерського обліку є розробка та затвердження Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні (далі – стратегія), метою якої є удосконалення системи бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу [2].

Стратегія визначає диференційований підхід до встановлення вимог з розкриття інформації у фінансовій звітності в залежності від масштабів господарської діяльності. Максимальними є вимоги з розкриття інформації до великих корпорацій цінні, папери яких знаходяться у лістингу фондових бірж. Стосовно цих суб'єктів вимоги до застосування МСФЗ є обов'язковими. Встановлення методології складання фінансової звітності інших підприємств здійснюється національними стандартами розробленими на базі міжнародних.

На виконання цього напрямку стратегії запропоновано частину четверту статті 14 Закону "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" викласти у такій редакції:

"4. Відкриті акціонерні товариства, підприємства – емітенти іпотечних облігацій, іпотечних сертифікатів, облігацій підприємств, сертифікатів фондів операцій з нерухомістю, професійні учасники ринку цінних паперів, банки, страховики, установи недержавного пенсійного забезпечення та інші фінансові установи зобов'язані не пізніше ніж до 30 квітня року, що настає за звітним періодом, оприлюднювати річну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність разом із аудиторським висновком шляхом публікації у періодичних виданнях або поширенням як окремих друкованих видань з розміщенням у мережі Інтернет.

Підприємства-емітенти, цінні папери яких перебувають у лістингу організаторів торгівлі на фондовому ринку, банки і страховики подають та оприлюднюють фінансову та консолідовану фінансову звітність, яка складається за міжнародними стандартами.

Підприємства, зазначені в абзаці першому цієї частини, можуть прийняти рішення про складання і подання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності за міжнародними стандартами.

Підприємства інформують Державний комітет статистики України про складання та подання ними фінансової звітності за міжнародними стандартами у порядку визначеному Кабінетом Міністрів України".

Створення методологічного, методичного та організаційного забезпечення складання декларації про прибуток підприємств за даними бухгалтерського обліку є не тільки проблемою теорії та практики бухгалтерського обліку. Це також проблема удосконалення податкового законодавства. Закон про оподаткування прибутку підприємств був уведений в дію у 1994 році. Він був абсолютно адекватним касовому методу визнання доходів та був захисником надходжень до бюджету в умовах кризи неплатежів. Сьогодні визнання доходів за першою подією в оподаткуванні та метод нарахування та відповідності доходів та витрат у бухгалтерському обліку перебувають у "методологічному конфлікті", який перешкоджає складанню декларації за даними бухгалтерського обліку і утворює шпарину для тінізації доходів. Зараз йде робота над проектом податкового кодексу. Саме вдосконалення його положень в частині критеріїв визнання доходів та витрат сприятиме спрощенню процедури складання декларації з податку на прибуток за даними бухгалтерського обліку.

Дотичною до цієї проблеми є проблема удосконалення бухгалтерського обліку у малому бізнесі. Фінансовий результат за даними бухгалтерського обліку малого та середнього підприємства має бути об'єктом оподаткування податком на прибуток. Між доходами та витратами, визнаними для бухгалтерського обліку та оподаткування, взагалі повинна бути повна відповідність. Саме з цієї причини запровадження концептуальних підходів міжнародних стандартів малого та середнього бізнесу в нормативно-правове забезпечення бух-

галтерського обліку та податкове законодавство є надзвичайно актуальним.

Одним з найважливіших напрямків удосконалення бухгалтерського обліку є його реформування в секторі державного управління. Це пов'язано з тим, що реформування системи управління державних фінансів має здійснюватися на підґрунті реформування системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку державного сектору (далі – МСБОДС). Бухгалтерський облік та фінансова звітність суб'єктів державного сектору – є ключовою ланкою в інформаційному забезпеченні державного фінансового контролю, фінансового планування і прогнозування на державному рівні. Саме бухгалтерський облік впливає на змістовне наповнення та методологічне забезпечення управління державними фінансами, оскільки є інформаційною інфраструктурою процесу управління. Методологія розрахунку звітних, прогнозних та планових показників має бути однаковою. В зворотному випадку фінансовий контроль стає неможливим.

Реформування бухгалтерського обліку відповідно до МСБОДС є революційним для системи управління державними фінансами України. По-перше, діюча система бухгалтерського обліку та звітності у державному секторі методологічно орієнтована на відображення виконання кошторису, вона ще несе в собі методологію централізованого керівництва планової економіки в умовах державної власності. МСБОДС орієнтовані на ведення обліку суб'єктом державного сектору в умовах державного регулювання економіки, а не централізованого планування. Фінансова звітність суб'єктів державного сектору, складена відповідно до МСБОДС має надавати інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та грошові потоки суб'єкта, а також відображати ефективність використання та цільове призначення ввірених йому ресурсів. При цьому фінансова звітність може використовуватись в якості прогнозів або бути джерелом інформації для прогнозування рівня ресурсів, потрібних для продовження діяльності. Окрім того, вона може також надавати дані щодо отримання ресурсів відповідно до ухваленого порядку, встановленого законом, а також використання цих ресурсів, відповідно до юридичних та контрактних вимог, включаючи фінансові ліміти, встановлені законодавчими органами. Таким чином, змістовні акценти використання фінансової звітності державного сектору дещо інші у порівнянні з використанням фінансової звітності, яка ще складається в даний час. По-друге, бухгалтерський облік та фінансова звітність відповідно до МСБОДС засновані на концепції обліку та звітності корпорацій, тобто недержавних структур. З цього випливає, що за форматом, структурою, методологією оцінки та визнання окремих показників звітність суб'єкту державного сектору є подібною до звітності приватного або корпоративного підприємства. По-третє, МСБОДС вимагають складання звітності за однаковим форматом як для бюджетів усіх рівнів, так і для бюджетних установ. Ці зміни тягнуть за собою не тільки формальні перетворення, але й перегляд підходів до бюджетної класифікації, планування бюджетних призначень, оцінки зобов'язань тощо. Найголовнішим, є зміна ідеології управління державними фінансами, яка має врахувати особливості формування та використання бюджетних ресурсів, а також функціонування бюджетних установ в ринковому середовищі. Результатом цього напрямку наукових досліджень були розробка та затвердження постановами Кабінету Міністрів України Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007 – 2015 рр. та Порядку проведення органами державної контрольно-

ревізійної служби державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм [3, 4].

Стратегія встановила терміни розробки та запровадження стандартів бухгалтерського обліку та звітності суб'єктів сектору державного управління. Разом з тим концепція самого стандарту як основи нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку не була встановлена.

Концептуально вирішити проблему будови стандарту можливо двома шляхами. Перший шлях обраний Міжнародною федерацією бухгалтерів (далі – МФБ) при розробці МСБОДС. МСБОДС представляють собою офіційно прийняті вимоги до фінансової звітності. Вони розроблені шляхом адаптації Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності (далі – МСФЗ), виданих Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, але з врахуванням особливостей функціонування державного сектору. При цьому в тексті МСБОДС максимально зберігаються підходи, визначені в МСБО, якщо по тому чи іншому питанню обліку або звітності не має суттєвих відхилень чи особливостей в державному секторі. Другий шлях – використання для суб'єктів державного сектору стандартів корпорацій (в Україні – це П(С)БО) з виділенням у кожному з них окремого розділу, присвяченого висвітленню особливостей обліку державного сектору стосовно конкретного об'єкту обліку. Лише по деяким аспектам та об'єктам обліку передбачено розроблення окремих стандартів, якщо таких об'єктів або аспектів обліку немає в обліку корпорацій. Слід зазначити, що обидва шляхи є можливими і припустимими. Однак шлях обраний МФБ має більше аргументів "за". Вони такі.

1. Багато понять та категорій мають нетотожне тлумачення для суб'єктів державного та недержавного секторів. Наприклад, трактування принципів облікової політики стосовно суб'єктів державного сектору має свої специфічні аспекти. Зокрема, відображення економічної сутності, яка є превалюючою над юридичною формою операцій, передбачене в МСФЗ, в МСБОДС тлумачаться вже як відображення економічної суті, а не лише юридичної форми, тобто адекватність відображення юридичної форми є обов'язковою. Ця обставина обумовлена функцією інформаційного забезпечення даними фінансової звітності, фінансового контролю ресурсів, наданих суб'єкту господарювання державного сектору.

Принцип безперервності, який передбачає під час складання фінансової звітності оцінку здатності суб'єкта продовжувати діяльність на безперервній основі, також має свої особливості. Такі особливості обумовлені необхідністю при складанні фінансової звітності суб'єктів господарювання аналізувати вплив таких чинників, як потенційні та оголошені структурні перебудови організаційних одиниць у майбутньому, можливість надходження подальшого державного фінансування, пошук інших джерел фінансування, тощо. Тобто за певних умов дотримання принципу безперервності при складанні фінансової звітності може бути не доречним. Окрім того, цей принцип не розповсюджується на фінансову звітність органів державної влади.

2. Запровадження стандартів бухгалтерського обліку у державному секторі України стане певною революцією не тільки для методології та нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні, але й для самих бухгалтерів – практиків. Їм належить опанувати нову методологію обліку. Якщо нормативно-правове забезпечення обліку в державному секторі буде побудоване за "методом відхилення" від обліку в недержавному секторі, то його засвоєння та використання фахівцями в практичній діяльності суттєво ускладниться.

Тож, головним висновком з вище наведеного є те, що при створенні нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку сектору державного управління в Україні стосовно стандартів обліку доцільно дотримуватись підходів, закладених в МСБОДС. Усі розглянуті напрямки знайшли своє відображення у плані роботи Методологічної ради з бухгалтерського обліку при Міністерстві фінансів України і втіленні у зміни до чинного нормативно-правового забезпечення та нові нормативні документи.

1. Бухгалтерський облік та фінансовий контроль – складові інформаційного підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні: У 4 т. / Редкол.: М. Я. Азаров (голова), В. А. Копилов, Т. І. Ефименко, Ф. О. Ярошенко, Л. Г. Ловінська, М. Г. Чумаченко. – К.: НДФІ, 2007 2. Стратегія застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні. Затверджена розпорядженням Кабінету міністрів України № 911-р від 24.10.2006. 3. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку в державному секторі на 2007 – 2015 рр. Затверджена постановою Кабінету міністрів України № 34 від 16.01.2007. 4. Порядок проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм. Затверджений постановою Кабінету міністрів України № 1017 від 10.08.2004.

Надійшла до редколегії 17.03.10

Наукове видання

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЕКОНОМІКА

Випуск 118

Друкується за авторською редакцією

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

Підписано до друку 23.04.10. Формат 60х84^{1/8}. Вид. № 513. Гарнітура Arial. Папір офсетний.
Друк офсетний. Наклад 300. Ум. друк. арк. 7,8. Обл.-вид. арк. 10,0. Зам. № 210-5220.

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 43,
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; (38044) 239 31 58; факс (38044) 239 31 28
E-mail: vpc@univ.kiev.ua